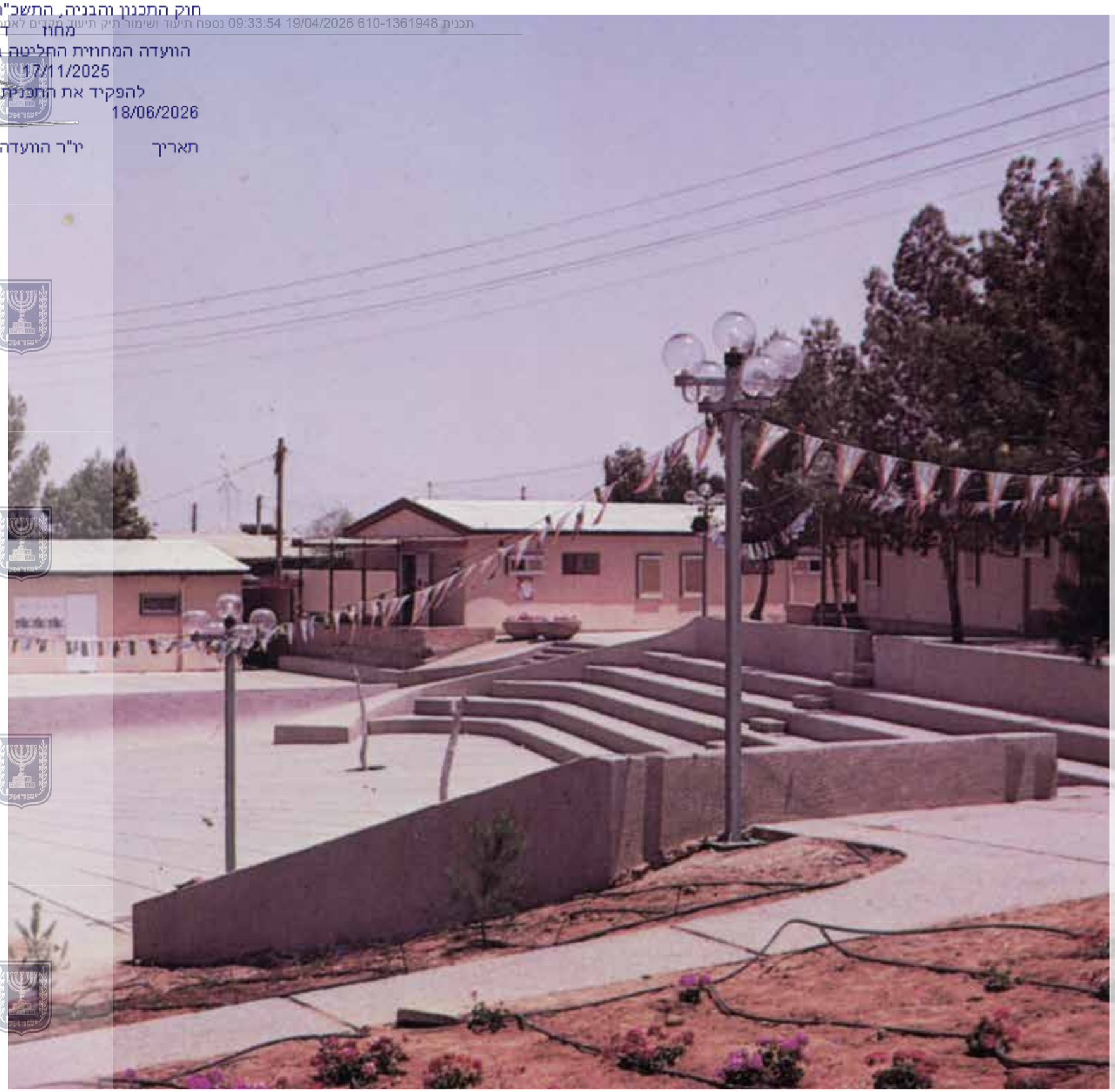
מינהל התכנון
חוק התכנון והבניה, התשכ"ה - 1965
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאתרי
מחוז דרום
הוועדה המחוזית החליטה ביום :
17/11/2025
להפקיד את התכנית
18/06/2026
תאריך יו"ר הוועדה המחוזית

תיק תיעוד מקדים | אפריל 2026

אמפי תיאטרון

קרית האמנים, ערד

בתכנון אדר' סעדיה מנדל | 1977

התיעוד נערך על-ידי אדר' דנה צברי
מייל. dana.tsabari@gmail.com
טל. 054-4919997

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

הקדמה כללית

עבודה זו מהווה תיעוד מקדים למתחם האמפיתיאטרון, קרית האמנים, ערד. המתחם תוכנן על-ידי האדריכל סעדיה מנדל, בתחום שכונת הראשונים של העיר. התכנון של המתחם החל בשנת 1977, אך לא ידוע בדיוק מתי נבנה המתחם. האמפיתיאטרון הוקם על מגרש בבעלות מנהל מקרקעי ישראל.

המתחם הורכב ממספר צריפים שהיו קיימים עוד מימי שכונת הראשונים, ובמרכזם תוכנן האמפיתיאטרון שישמש ככיכר עירונית. טריבונות האמפיתיאטרון תוכננו בהתאם לצורת השטח הפנוי שבין הצריפים. בהמשך תוכננה הכיכר העליונה שנמצאת על רחוב יהודה, והקישור בין הכיכרות נעשה באמצעות גרם מדרגות רחב. במתחם נעשתה בחירה לשמור את העצים המקוריים שהיו קיימים, בין השאר כדי לאפשר הצללה על השוהים בכיכר. חומרי הגמר של המתחם הם חומרים פשוטים וזמינים, וביניהם יש ריצוף גרנוליט ו"אבן ערד" המקומית, בשילוב אדמה גננית וצמחיה מקומית.

לאורך השנים, נעשו שינויים במתחם. כל הצריפים המקיפים את האמפיתיאטרון נהרסו, פיתוח השטח בחלקו השתנה ובחלקו נהרס בעקבות תכניות מתאר מקומיות והיתרי בניה הגובלים במתחם.

המתחם הוגדר לשימור בנספח השימור לתכנית המתאר הכוללנית לעיר ערד (טרם אושרה), שנערך על-ידי אדר' פרופ' הדס שדר.

תיק התיעוד המקדים, מהווה מסמך ראשוני המגדיר את הערכים הראויים לשימור במתחם. הכנת תיק תיעוד מקדים זה, הינה תוצר של ביקור במתחם ותיעוד פיזי שלו, וכן מחקר היסטורי בשילוב עם חומרים ארכיונים מתוך תיק הבניין, ארכיון ההנדסה של עיריית ערד, אוסף אדריכל סעדיה מנדל, הספריה הלאומית ואוסף התצלומים הלאומי.

הכיכר המרכזית והאמפיתיאטרון

תצלום אוויר , 2024 | GIS עיריית ערד

הכיכר העליונה

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

תוכן עניינים

1. נתונים כלליים 4
1.1 נתונים כלליים 4
1.2 מספר גוש וחלקה 4
1.3 בעלות 4
1.4 מפת סביבה 4
1.5 תצלום אוויר עדכני של המתחם 5
1.6 צילום עדכני של האמפיתיאטרון 7
1.7 תיאור המתחם וסביבתו 8

2. נתונים סטטוטוריים 9
2.1 תכניות מקומיות בתוקף 9
2.2 רשימת השימור העירונית 16
2.3 נספח השימור לתכנית המתאר הכוללנית לעיר ערד 17
2.4 תכנית מתאר מקומית בהכנה 18

3. רקע היסטורי ותרבותי 19
3.1 התפתחות האזור 19
3.1.1 הקמת העיר ערד 19
3.1.2 עקרונות התכנון של העיר 20
3.1.3 שכונת הראשונים 21
3.2 אתרים היסטוריים בסביבה הקרובה 22
3.3 מפות היסטוריות 23
3.4 תצלומי אוויר היסטוריים 28
3.5 צילומים היסטוריים של המתחם 41
3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה 50
3.7 ניתוח גבולות המתחם 74
3.8 ייעוד ושימוש המבנה לאורך השנים 76
3.9 תולדות האדריכל 77
3.10 סגנון הבנייה 78

4. תיאור מצב קיים 79
4.1 מפה טופוגרפית 79
4.2 צילום אוויר עדכני 80
4.3 תיעוד צילומי 81
4.3.1 הסביבה הקרובה 81
4.3.2 הכיכר העליונה 82
4.3.3 המדרגות הראשיות 83
4.3.4 הכיכר המרכזית - האמפיתיאטרון 84
4.3.5 שבילי גישה 87
4.3.6 צמחיה 89
4.3.7 עמודי תאורה 90
4.4 חומרי גמר 91
4.5 מפגעים 92

5. הערכת המבנה 94
5.1 תיאור משמעות המתחם 94
5.2 סיכום 94

6. מקורות 95

1. נתונים כלליים

1.1 נתונים כלליים

עיר - ערד

שכונה - ראשונים

מתחם - קרית האמנים

גבולות - מצפון מערב, רחוב יהודה ושכונת יעלים

מצפון מזרח, רחוב אחווה ושכונת עיינות

מדרום מערב, רחוב המכבים; אצטדיון עירוני ערד

מדרום מזרח, רחוב אביב; המוזיאון ההיסטורי של ערד

שטח המגרש - 8056 מ"ר

שנת תחילת התכנון - 1977

שנות הבנייה - 1979-1982 (משוער)

ייעוד קרקע - שטח ציבורי פתוח

שימור - המתחם מוצע לשימור במסגרת נספח השימור לתכנית המתאר הכוללנית (תכנית בעבודה)

עתיקות - המתחם אינו נמצא בתחום אתר עתיקות מוכרז

1.2 מספר גוש וחלקה

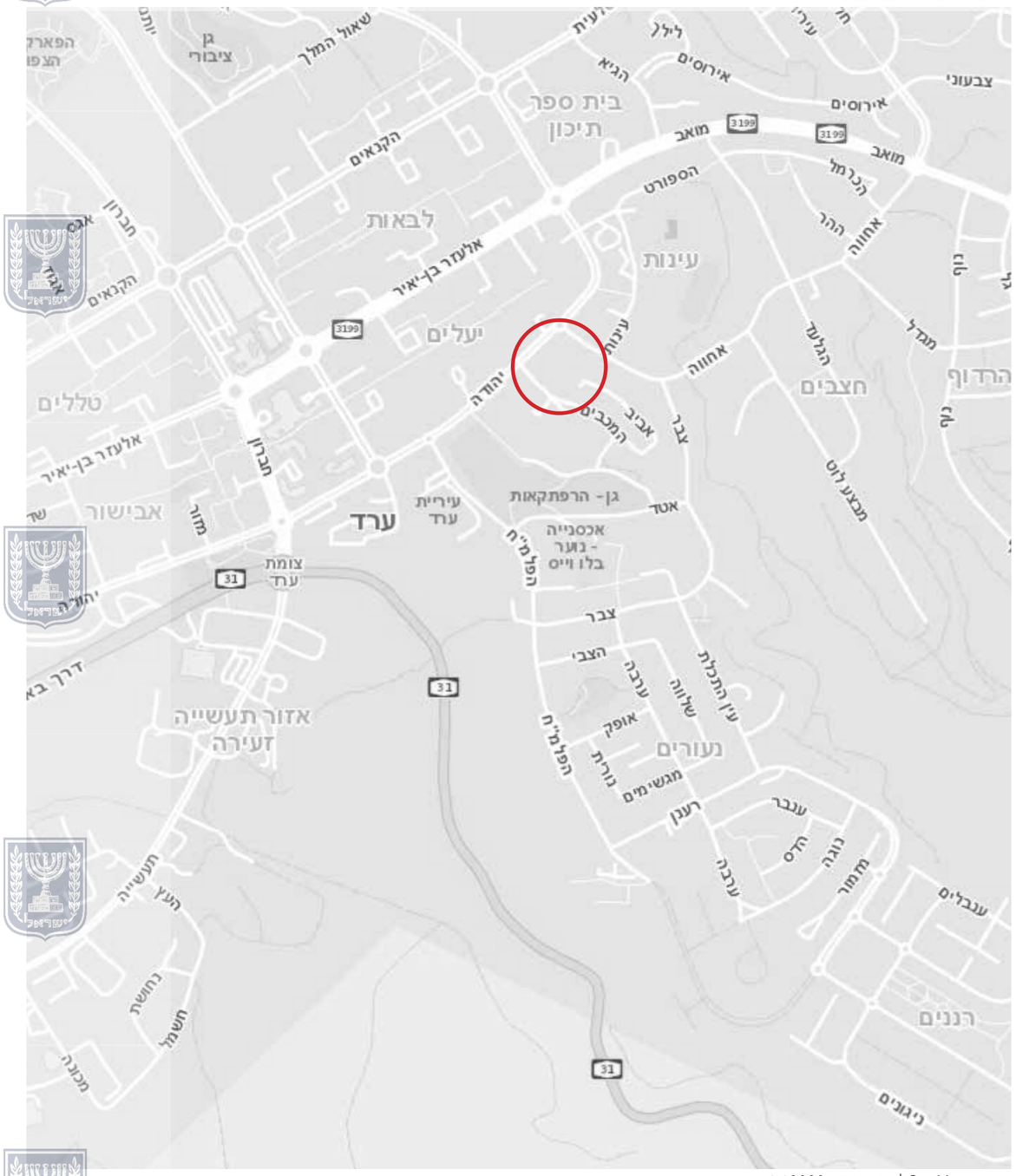
מספר גוש - 38220

מספר חלקה - 26

1.3 בעלות

רשות מקרקעי ישראל

1.4 מפת סביבה

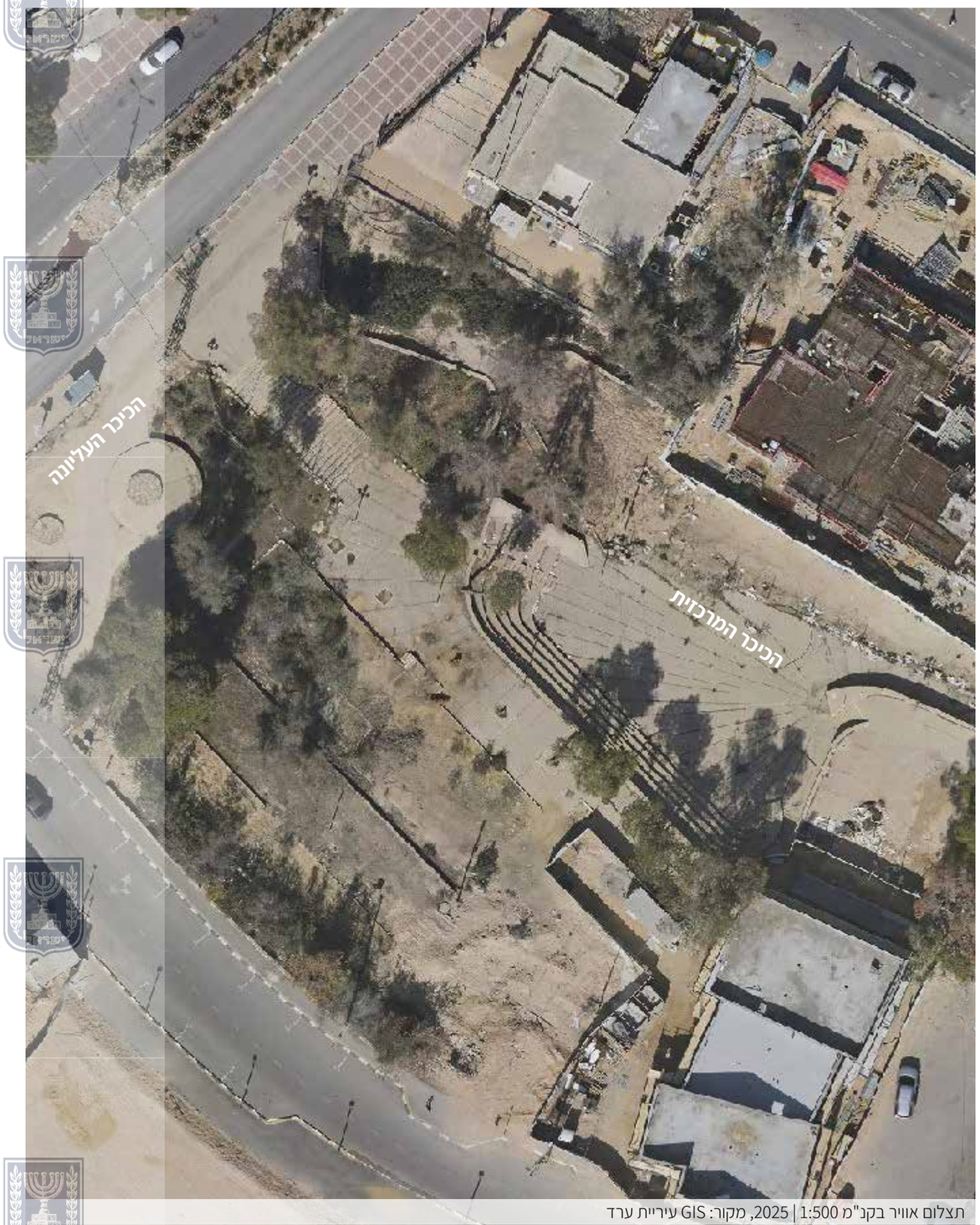
מקור: GovMap | קנה מידה 1:10000

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

1.5 תצלום אוויר עדכני של המתחם

תצלום אוויר בקנ"מ 1:2500, עם סימון חלקה 26 | 2025, מקור: GIS עיריית ערד

תצלום אוויר בקנ"מ 1:500 | 2025, מקור: GIS עיריית ערד

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

1.5 תצלום אוויר עדכני של המבנה

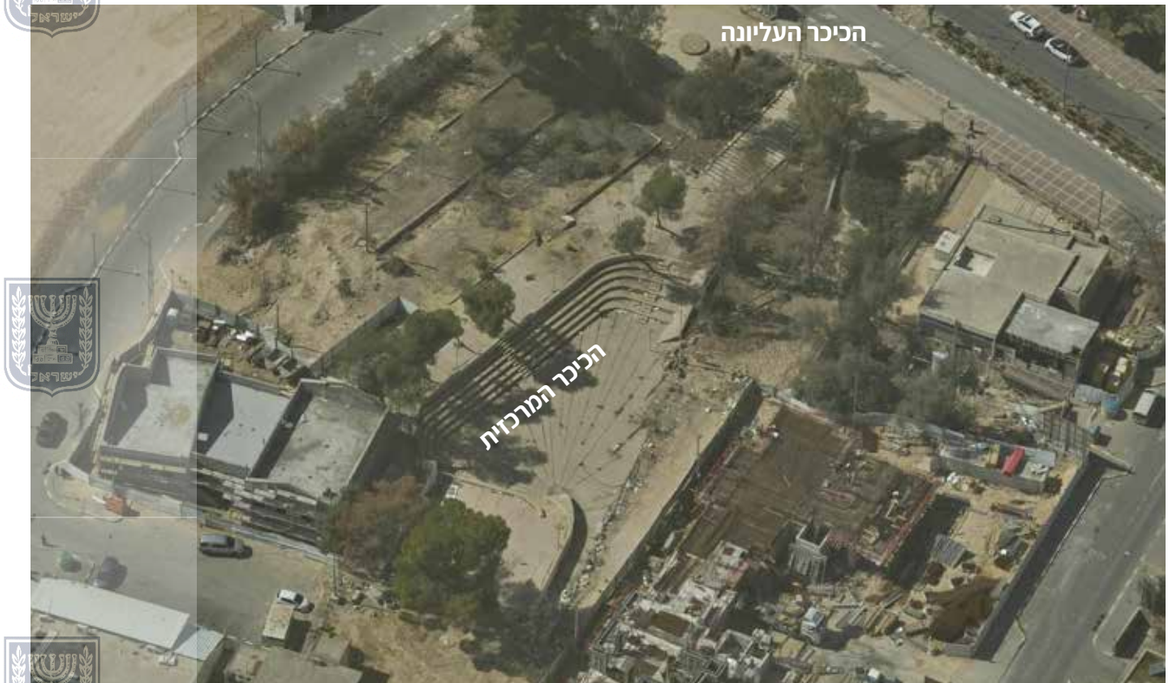
מבט תלת מימדי מכיוון צפון | ינואר 2024, מקור: אופק צילומי אוויר

מבט תלת מימדי מכיוון מערב | פברואר 2025, מקור: אופק צילומי אוויר

מבט תלת מימדי מכיוון דרום | פברואר 2025, מקור: אופק צילומי אוויר

מבט תלת מימדי מכיוון מזרח | פברואר 2025, מקור: אופק צילומי אוויר

1.6 צילום עדכני של האמפיתיאטרון

מבט אל האמפיתיאטרון מכיוון צפון-מערב

1.7 תיאור המתחם וסביבתו

קרית האמנים היא מתחם שתוכנן על ידי האדריכל סעדיה מנדל בסוף שנות ה-70. המתחם תוכנן להיבנות בגבולה הצפוני של "שכונת ראשונים", בסמוך לרחוב יהודה. הקריה ממוקמת בהמשך דרך הולכי הרגל של שכונת יעלים, הנמצאת מצידו הצפוני של רחוב יהודה, ובכך נוח להגיע אליה גם מהשכונות הסמוכות.

המתחם מורכב משני מפלסים עיקריים: הכיכר העליונה, שממוקמת על רחוב יהודה, והכיכר המרכזית שנמצאת נמוך יותר וממוקמת בשטח הפנוי שבין הצריפים שהיו קיימים בזמנו בשכונת ראשונים. אלמנט נוסף בתכנון הוא גרם המדרגות הראשי המחבר בין הכיכר העליונה והכיכר המרכזית.

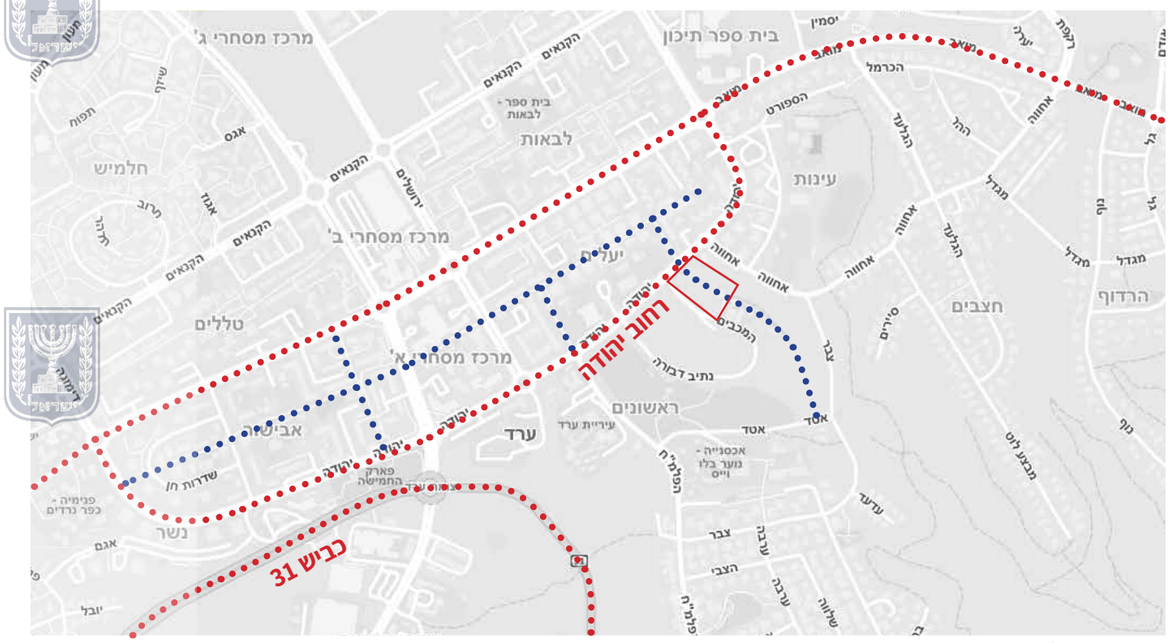
הכיכר המרכזית תוכננה ככיכר עירונית ובה **האמפיתיאטרון**. לאמפי צורניות ייחודית, אקספרסיבית ופיסולית, וגבולותיו נקבעו בהתאם לצורת השטח הפנוי שבין הצריפים. הצריפים שהיו קיימים מסביב לכיכר המרכזית, בחלקם היו פנויים, ובתכנון היה ניסיון לייעד אותם עבור אמנים, וכן עבור ממכר מזון (מסעדה, קפיטריה, קונדיטוריה וכו'). אל הצריפים הגיעו כ-22 אמנים ויוצרים שהשתמשו במבנים עבור גלריות, חללי סטודיו וסדנאות. האמפי עצמו שימש להופעות תחת כיפת השמיים ומשנת 1983 אירח את ההופעות הקטנות של פסטיבל ערד.

פיתוח השטח של קרית האמנים כלל התייחסות לצמחיה ולגינון, ונעשתה בחירה לשמור את העצים המקוריים שהיו קיימים, ככל הנראה כדי לאפשר הצללה על השוהים בכיכר. השבילים תוכננו כך שהכיכר תהיה מחוברת לכל הכיוונים המקיפים אותה, על מנת לאפשר תנועה חופשית במרחב ללא תוואי אחד ברור. באמצעות מספר גרמי מדרגות גישר האדריכל על הבדלי הגבהים שבין הרחובות ההיקפיים לבין הכיכר המרכזית.

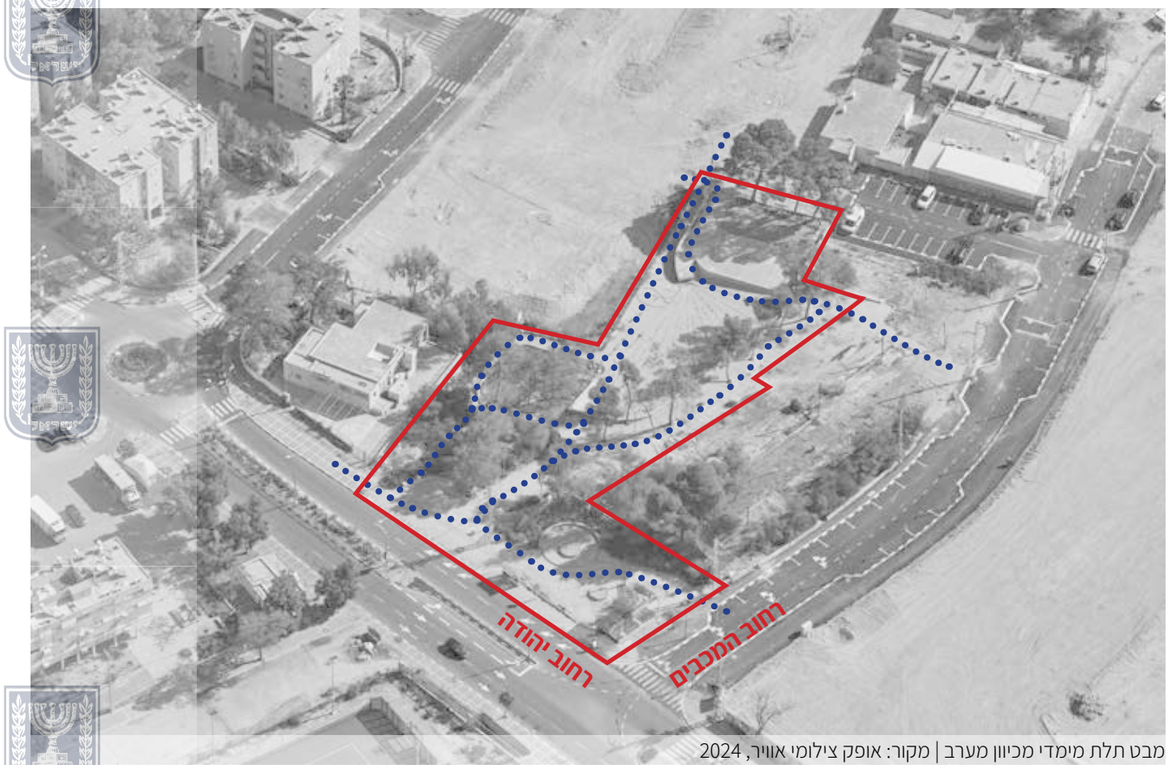
הכיכר העליונה תוכננה בשלב מאוחר יותר, אך ניתן לזהות את הקשר שבין שתי הכיכרות הן בצורניות והן בחומריות.

סגנון הבניה אינו מובהק, אך ניתן לשייך את המתחם לזרם הברוטליסטי בשל השימוש הרב בחומרי גמר פשוטים, זולים ומקומיים, ובשל המשחק הצורני האקספרסיבי של החומר. משטחי הגרנוליט (כחומר טבעי-תעשייתי) הרחבים קיבלו תכונות פלסטיות ממש, באמצעות קווים עגולים ומפותלים. יש שימוש ב"אבן ערד" בפיתוח של הכיכר העליונה ובקירות התומכים שבגבולות המתחם.

לאורך השנים, נעשו שינויים במתחם. כל הצריפים המקיפים את האמפיתיאטרון נהרסו, פיתוח השטח השתנה ובחלקו נהרס בעקבות תכניות מתאר מקומיות והיתרי בניה הגובלים במתחם. רחבת האמפיתיאטרון מוקפת כיום בנייה מאסיבית של מבני מגורים ומבני ציבור והכיכר הפכה לחצר האחורית של אתרי הבניה.

מקור: GovMap, 2024

מבט תלת מימדי מכיוון מערב | מקור: אופק צילומי אוויר, 2024

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

2. נתונים סטטוטוריים

2.1 תכניות מקומיות בתוקף

שם ומספר תכנית

תכנית מתאר ערד - דג/404

שטח התכנית

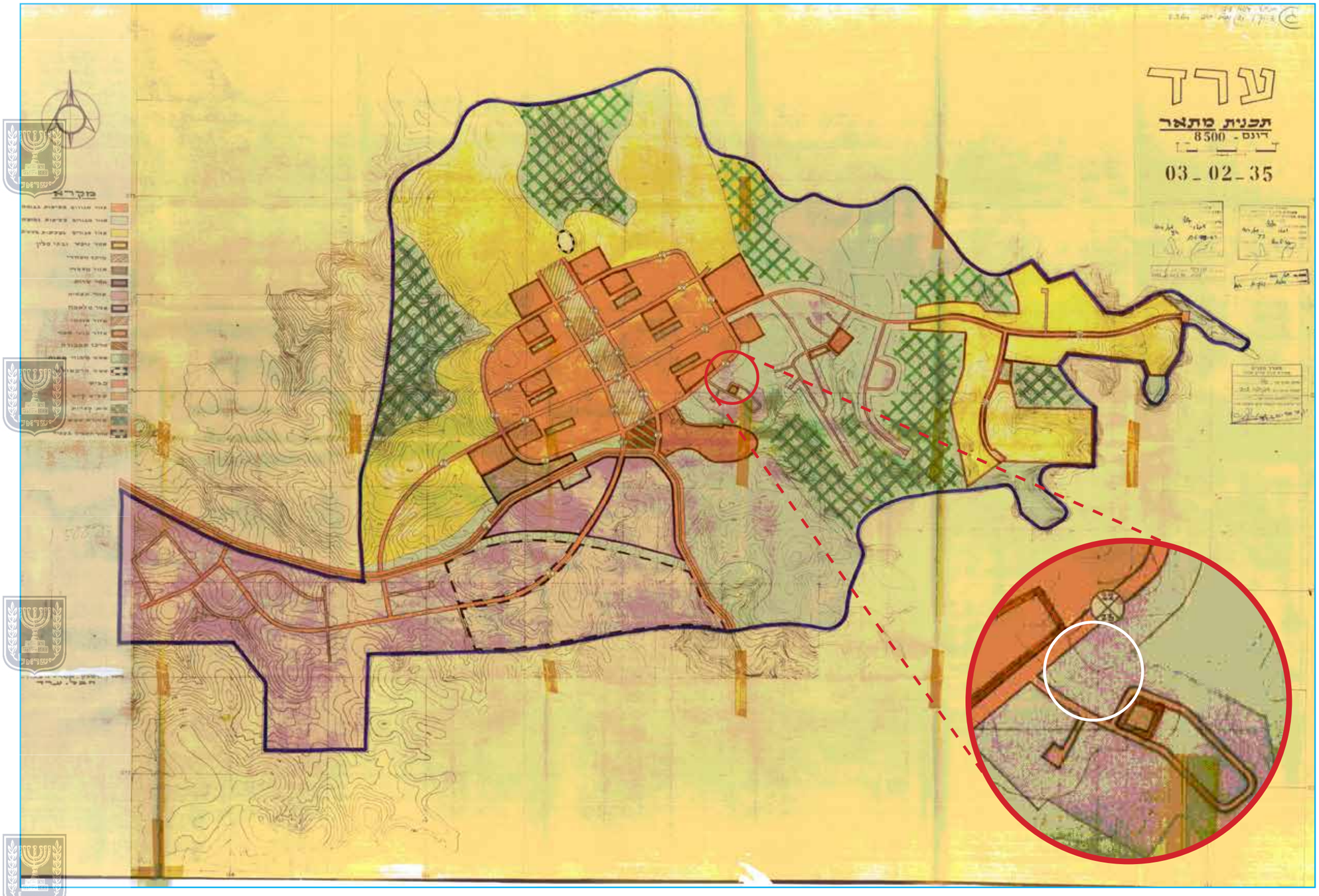
8500 דונם

מטרת התכנית

תכנית מתאר - קביעת אזורים.

תכנית המתאר הראשונה של העיר, תוכננה ע"י אדר' יונה פייטלסון וצוות התכנון בערד, ואושרה בתאריך 20.08.1964.

מתחם קרית האמנים נמצא בתחום המוגדר כאזור מגורים בצפיפות נמוכה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

2.1 תכניות מקומיות בתוקף

שם ומספר תכנית

תכנית מפורטת מיוחדת ת/4/16/1 - מחנה קדמי, שכונת ראשונים, נעורים

שטח התכנית

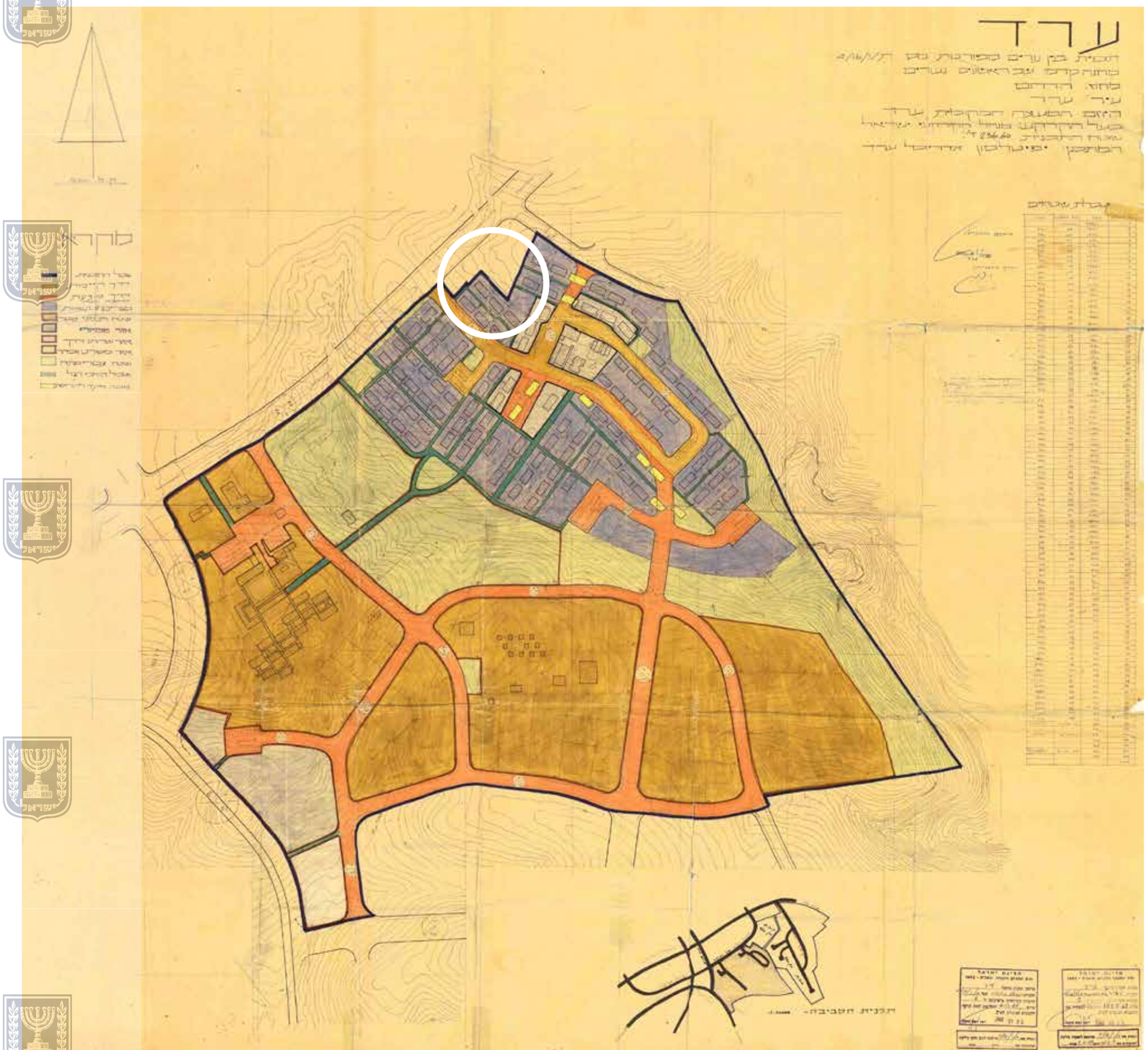
236.60 דונם

מטרת התכנית

התויית דרכים חדשות, קביעת שטחים לבניני ציבור ואכסניות, אזור למגורים, אזור מסחרי, שטחי ספורט ובידור, אזור שרותי דרך ושטח ציבורי פתוח.

השטח עליו עתיד להיבנות האמפיתיאטרון הפתוח, נמצא חלקית בתוך גבולות תכנית זו, בייעוד מגורים 2 קומות.

התכנית תוכננה ע"י אדר' יונה פייטלסון ביוזמת המועצה המקומית ערד, ואושרה בתאריך 25.12.1969.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

2.1 תכניות מקומיות בתוקף

שם ומספר תכנית

תכנית מפורטת מיוחדת ת/4/16/19 - ערד, בין הרח': יהודה והגלעד
(נקראת גם תכנית 109/03/24)

שטח התכנית

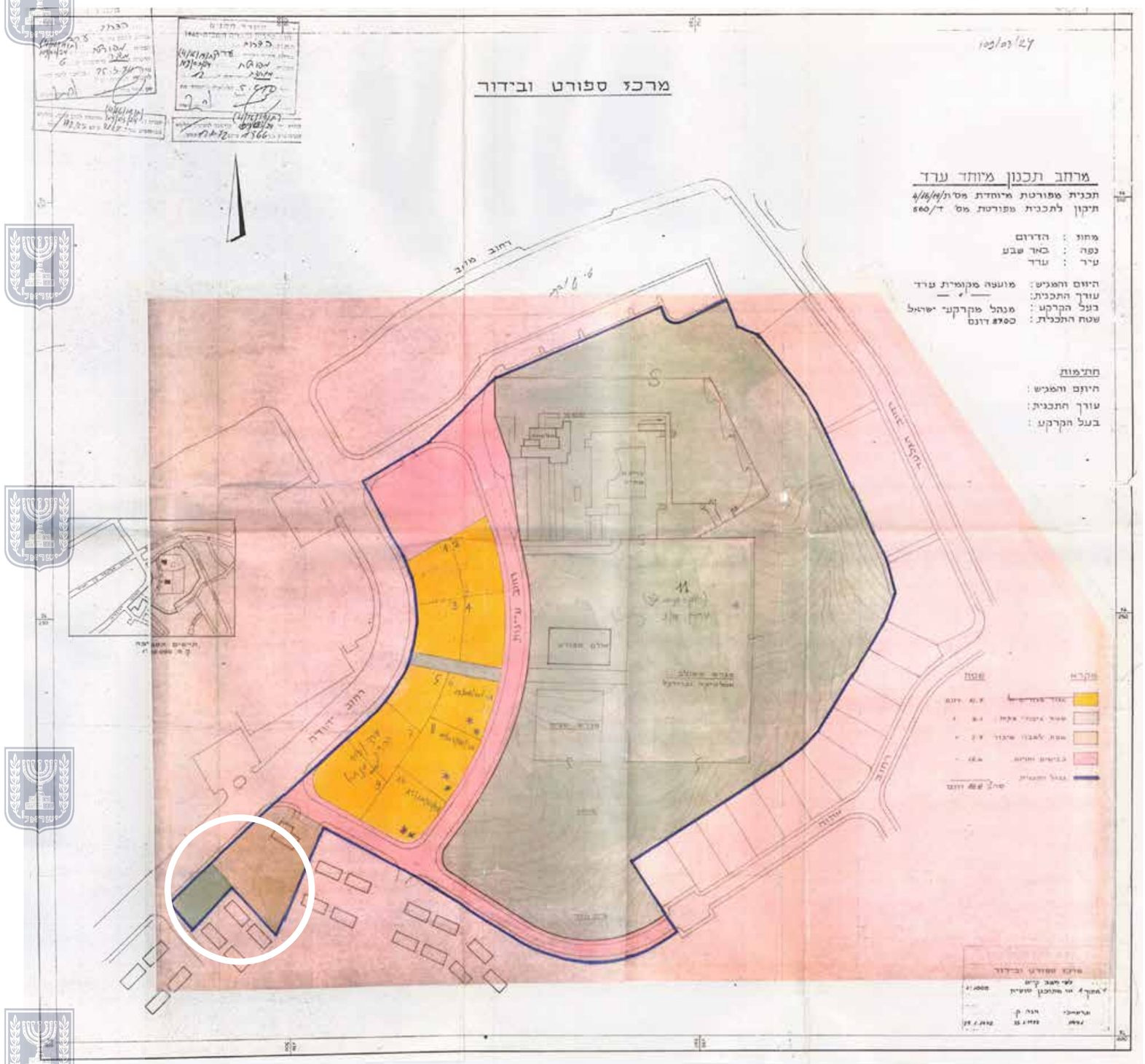
86.897 דונם

מטרת התכנית

לייעד שטחים למגרשים למגורים ולצרכי ציבור. להתוות דרכים ושבילים. לתקן את התכנית ד/506, בהתחשב עם התכנון ועם המצב הקיים בסביבת התכנית.

השטח עליו עתיד להיבנות האמפיתיאטרון הפתוח, נמצא חלקית בתוך גבולות תכנית זו, בייעוד למבני ציבור. הכיכר העליונה נמצאת בייעוד שטח שטח ציבורי פתוח.

התכנית תוכננה ע"י המועצה המקומית ערד, ואושרה בתאריך 25.03.1974.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

2.1 תכניות מקומיות בתוקף

שם ומספר תכנית

תכנית מפורטת 101/02/24 - תכנית מתאר ערד

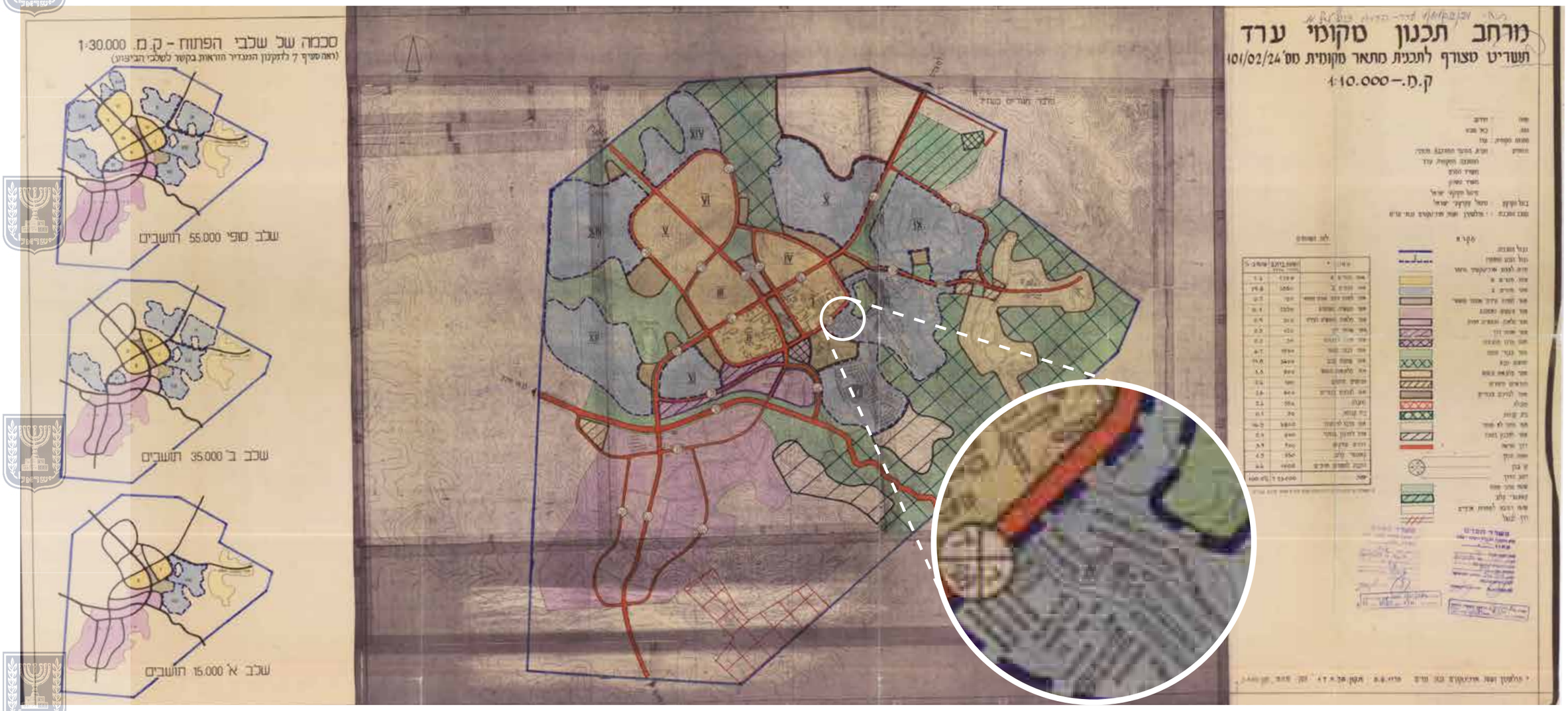
שטח התכנית

23,000 דונם

מטרת התכנית

שינויים בתכנית המתאר הראשונה של ערד. קביעת שלבי פיתוח עירוני בהתאם לגדילת האוכלוסייה. הגדרת אזורי בינוי וצפיפות לפי סוגי מגורים.

תכנית זו היא למעשה תכנית המתאר השניה של ערד. היא תוכננה ע"י אדריכל יצחק פרלשטיין ואושרה בתאריך 06.05.1982.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

2.1 תכניות מקומיות בתוקף

שם ומספר תכנית

תכנית מפורטת 3/130/03/24

שטח התכנית

111.9 דונם

מטרת התכנית

התחדשות עירונית ושימור בשכונת הראשונים בערד, תוך שינוי יעודי קרקע, התווית דרכים חדשות בשכונה , שימור המרקם הקיים והסדרת הבינוי בשטח לבנייני ציבור, קביעת שטחי בניה מירביים, קביעת התנאים למתן היתר בניה וקביעת הנחיות בינוי ועיצוב אדריכלי.

במסגרת התכנית, נעשתה חלוקה מחדש למגרשים בסביבת האמפיתיאטרון. הרחבה של האמפיתיאטרון עצמו נשארה בייעוד קרקע שטח ציבורי פתוח. הקרקע שעליה הצריפים שמצד מערב ומדרום לאמפיתיאטרון, הופרדה משטח האמפיתיאטרון לשני מגרשים שונים בייעוד שטח לבנייני ציבור. יש לציין כי חלוקת השטח למגרשים שונים, מפצל גם את רחבת האמפיתיאטרון, וגורם לכך שחלקים מהרחבה נכללים כעת במגרשים אחרים, בייעוד שונה. בנוסף, הצריפים הקיימים מותרים להריסה ובניה מחדש בהתאם לקווי הבניין שבתשריט. ניתן לראות כי בתכנית זו אושרו להריסה הצריפים שמצפון-מזרח לאמפיתיאטרון.

התכנית נערכה ע"י רונאל אדריכלים (אילה רונאל) ואושרה בתאריך 09.08.2006.

לתכנית זו מצורף גם נספח בינוי בעמוד הבא.

2.1 תכניות מקומיות בתוקף

(המשך מהעמוד הקודם)

שם ומספר תכנית

תכנית מפורטת 3/130/03/24

נספח בינוי

עיקרי התכנית ביחס למתחם האמפיתיאטרון

בשטח מגרש 500, עליו ממוקם מתחם האמפי, מותר על פי תכנית זו לבצע עבודות עפר, קירות ומסלעות, פיתוח שבילים וטיילות, רחבות מרוצפות, מתקני משחק, גינון, מדשאות ונטיעות, תאורה, ספסלים, פרגולות או הצללות אחרות, תשתיות תת קרקעיות וכו'.

על פי התכנית, במגרשים 500 ו-901 יעשה כל מאמץ לשמר את העצים הקיימים, ועקירתם תהיה רק באישור מהנדס העיר ולאחר שהשתכנע כי עקירת העצים היא חיונית.

2.1 תכניות מקומיות בתוקף

שם ומספר תכנית

תכנית מפורטת 610-1203553 - שינוי קו בניין מגרש 900, רחוב מכבים 9, שכונת ראשונים, ערד

שטח התכנית

1.077 דונם

מטרת התכנית

שינוי קווי בניין במגרש 900 בשכונת ראשונים לקו בניין 0 מכל צידיו.

תכנית זו גובלת במתחם האמפיתיאטרון. חלק מעבודות הפיתוח של האמפיתיאטרון נמצא בגבולות מגרש זה. השינוי לקו בניין 0 למעשה מאפשר הריסה של חלקים מהאמפיתיאטרון.

התכנית תוכננה ע"י רשות מקומית ערד, ואושרה בתאריך 18.01.2024.

שם ומספר תכנית

תכנית מתאר מקומית 610-1172683 - חלוקת מגרש ושינוי קווי בנין, מגרש 901, שכונת ראשונים, ערד

שטח התכנית

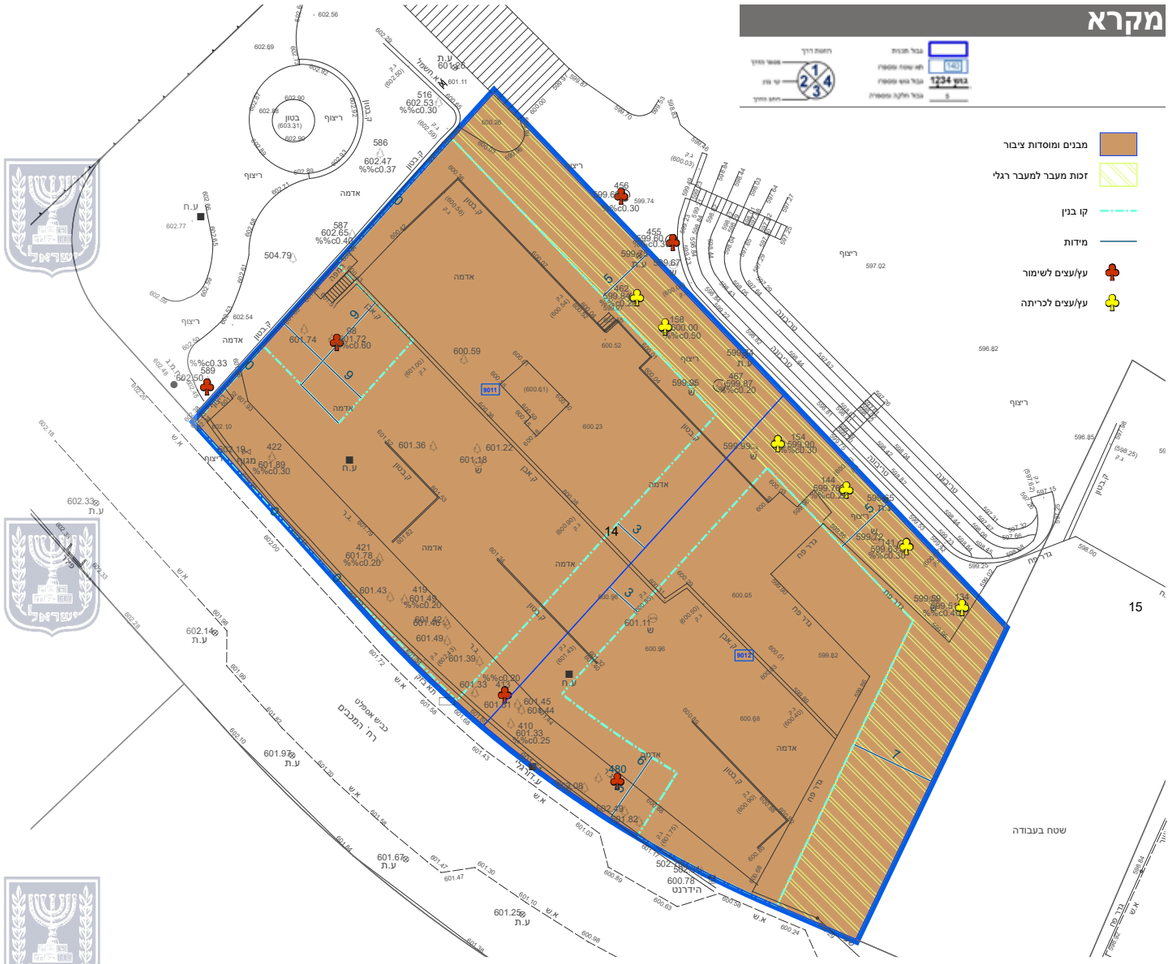
2.250 דונם

מטרת התכנית

חלוקת המגרש, שינוי קווי הבניין, קביעת הוראות לעניין זכות מעבר ושינוי הוראות בינוי ועיצוב, במגרש 901 בשכונת ראשונים.

תכנית זו גובלת במתחם האמפיתיאטרון. חלק מעבודות הפיתוח של האמפיתיאטרון נמצא בגבולות מגרש זה. בתכנית נעשה מאמץ לשמור על רחבת האמפיתיאטרון פנוי מבינוי, באמצעות אזור המסומן כזכות מעבר למעבר רגלי המרחיק את קו הבניין ממדרגות האמפי. בנוסף התכנית יוצרת שביל גישה נוסף מדרום-מערב אל רחבת האמפי. עם זאת, התכנית מאפשרת לכרות את העצים הסמוכים לרחבת האמפיתיטארון.

התכנית תוכננה ע"י הועדה המקומית ערד, ואושרה בתאריך 08.05.2025.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

2.2 רשימת השימור העירונית

לעיר ערד אין תכנית אב לשימור.

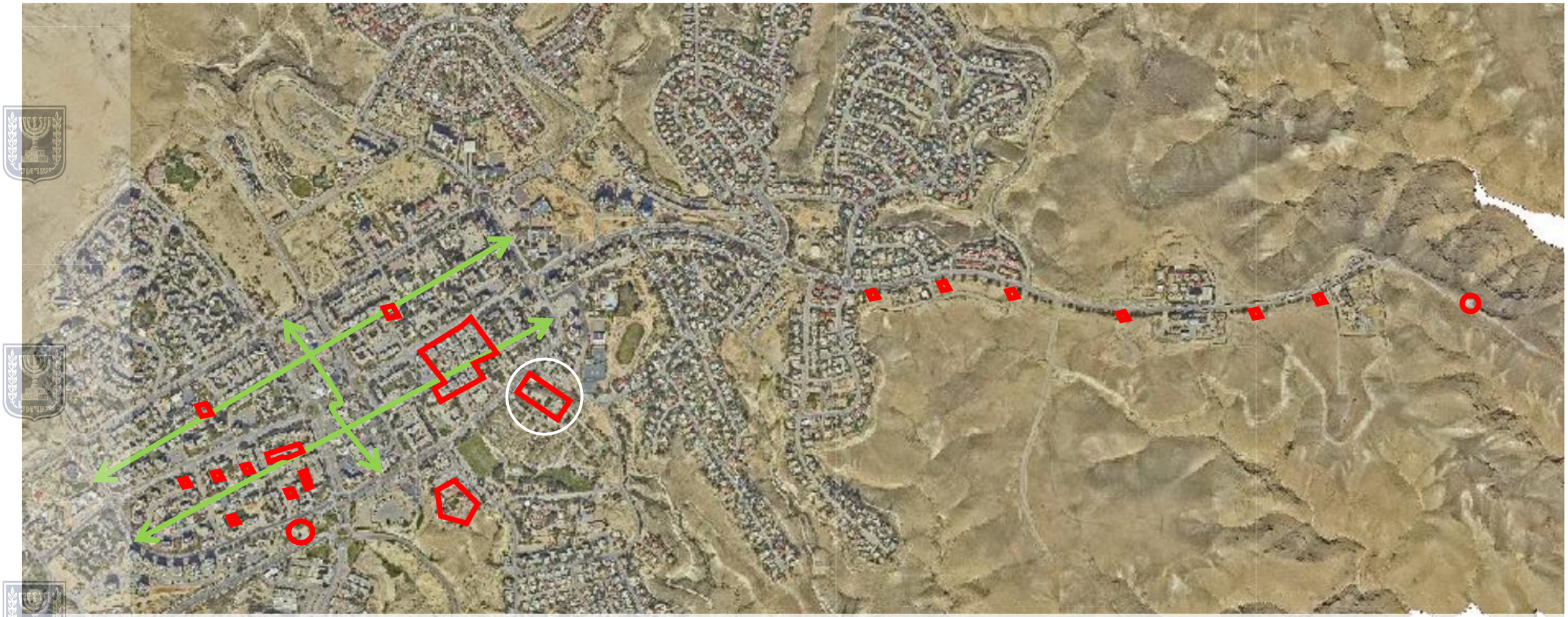
ועדת שימור אתרים מס' 001-2022 התכנסה ב-17 בפברואר 2022 לראשונה, ובה הוצגה כרטסת מרחבים ורשימת השימור העירונית, על-ידי מהנדסת העיר אדר' מרים אלחדד. הרשימה כללה עשרה מתחמי שימור (מסומנים באדום ובירוק בתצלום אוויר המצורף) והתבססה על המלצת יועצת השימור של תכנית המתאר הכוללנית לעיר, אדר' פרופ' הדס שדר.

באותה ישיבה, **הועדה אישרה את עשרת מתחמי השימור המוצעים**, העקרונות ותכונות נדרשות לאתרים לשימור.

בין המתחמים שאושרו לשימור, **נכלל המתחם ההיסטורי בשכונת ראשונים** (מסומן בעיגול לבן על גבי המסמך המצורף).

<u>עשרת המרחבים שאושרו לשימור הם</u>:

- מתחם "המחנה הקדמי"
- מתחם היסטורי בשכונת ראשונים
- מתחם בתי הפטיו בשכונת יעלים
- עשרת מתחמי גינות הבטון + חדר האשפה בשכונת אבישור
- פסל הבולבוסים של פייטלסון
- מרחבי שהייה לאורך רחוב מואב
- האנדרטה של תומרקין
- צירי הליכה: חן, שמעון, ציר צפון-דרום במע"ר
- מבנה מסחר בשכונת טללים
- מבנה מסחר בשכונת לבאות

סקיצה של עשרת מתחמי השימור שהוצעו מתוך המצגת שהוצגה בועדת השימור מתאריך 17.02.2022

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

2.3 נספח השימור לתכנית המתאר הכוללנית לעיר ערד

עיריית ערד ומנהל התכנון מקדמים בימים אלו תכנית מתאר כוללנית לערד, אשר תקבע את מדיניות התכנון ואת כיווני הפיתוח של העיר לשנים הבאות. התכנית נערכת בידי צוות מתכננים ויועצים מקצועי, בראשות האדריכל יאיר אביגדור ממשרד 'מנעד'. תכנית זו טרם אושרה.

במסגרת המסמכים של תכנית המתאר הכוללנית, נערך נספח שימור על-ידי אדר' פרופ' הדס שדר. רשימת המבנים המופיעים בנספח שימור זה, הם המלצה ואינם מחייבים.

כחלק מהנספח, הוצע לשימור **מתחם ראשונים** (מתחם מספר 5.2.2), הכולל בתוכו את מוזיאון ראשונים, בית כנסת, שימושים מסחריים, שימושים ציבוריים ושטח נטוש. כחלק מהשימושים הציבוריים, נמצא התיאטרון הפתוח, ששימש בין השאר את פסטיבל ערד.

ההמלצה שעולה מהנספח היא לשחזר את מתחם הקולנוע והחנויות המקורי, לשחזר את צריפי הראשונים המסומנים כחלק מהמוזיאון ההיסטורי / או לבנות פרגולות, העוקבות אחר קווי המתאר של הצריפים המקוריים, לשירות הקהילה בשכונה העתידית שתיבנה במקום. מתוך שלושת הצריפים המצוינים במסמך, שני צריפים נהרסו ונותר רק צריף אחד.

המתחם הוגדר ברשימת השימור במסגרת נרטיב הקהילתיות. הגדרת הנרטיב בנספח השימור היא:

ללא סתירה לעירוניות, שכיום אנחנו רואים אותה כ"אנונימיות אינטימית" כפי שניסח את הדברים הלל שוקן כשאצר את הביתן הישראלי בביאנלה של ונציה בשנת 2000 (Schocken et al 2000) , הקהילתיות של ערד היא חלק ממהותה (ודי להזכיר את ועדת הקבלה בשנות ערד הראשונות). ההליכתיות הרגלית מעודדת היכרות עם תושבים אחרים, כמו גם החצרות המשותפות בקנה מידה של מספר מבנים (כמו בשכונות אבישור) או בקנה מידה של בית בודד (כמו בתי החצר בשכונת לבאות).

גישת השימור, לפי המנוסח בסעיף 4.1 בנספח השימור:

השימור תורם לחיזוקה של "רוח מקום" המקנה למקום את אופיו.
בכדי לערוך נספח שימור, יש לענות על השאלה מה היא "רוח המקום" ועבור מי צריך לשמור על רוח המקום.
שימור איכותי, העוסק במהות, קרי בזהות המקום - מעצים את התושבים ומושך תיירים. שימור חי, שמשכיל לאפשר גמישות תכנונית ונמנע ממוזיאולוגיה (הכוונה לשימור כבמוזיאון, ללא שימושים בני זמננו) של מרבית האתרים – ישכיל לעורר את העיר ולא לדכא אותה. או בלשון אחרת המתאימה לערד: עדיף לשמר את רוח המקום כפי שהמתכנים ייחלו לה ולא את הבטון שהמתכננים בנו בפועל, במרבית המקרים.

מספר במפה ושם	5.2.2 מתחם ראשונים	כתובת מוזיאון היסטורי: אביב 2	גוש 38220 חלקות: 26 16-19,14	נרטיב: קהילתיות
שנת הקמה	1962	מפה ותמונות		
בעלות	פרטי וציבורי			
שימוש נוכחי	מוזיאון ראשונים, בית כנסת, שימושים מסחריים, שימושים ציבוריים, שטח נטוש			
רקע היסטורי	באזור הוקמו צריפי הראשונים לפני בניית בתי הקבע ומבני הציבור שלהם, בהם בית קולנוע (כיום מוזיאון הראשונים) ומרכז מסחרי קטן (כיום חנויות ובתי כנסת)			
תיאור	נותרו 3 צריפי ראשונים בלבד. הם מיועדים להריסה בתוכנית בתוקף.			
מצב פיסי	תקין. תוספות בנייה מעמעמות את האותנטיות			
הערות מיוחדות	מוצע לשחזר את מתחם הקולנוע והחנויות המקורי. מוצע לשחזר את צריפי הראשונים המסומנים כחלק מהמוזיאון ההיסטורי / או לבנות פרגולות, העוקבות אחר קווי המתאר של הצריפים המקוריים, לשירות הקהילה בשכונה העתידית שתיבנה במקום			

מכיל מבני ציבור היסטוריים, תיאטרון פתוח

המוזיאון ההיסטורי וחלק מהמתחם הבנוי בבנייה קשה

תיאטרון פתוח ששימש את פסטיבל ערד, לפי מרים אלחדד

2.4 תכנית מתאר מקומית בהכנה

שם ומספר תכנית

תכנית מתאר מקומית 610-1361948

שטח התכנית

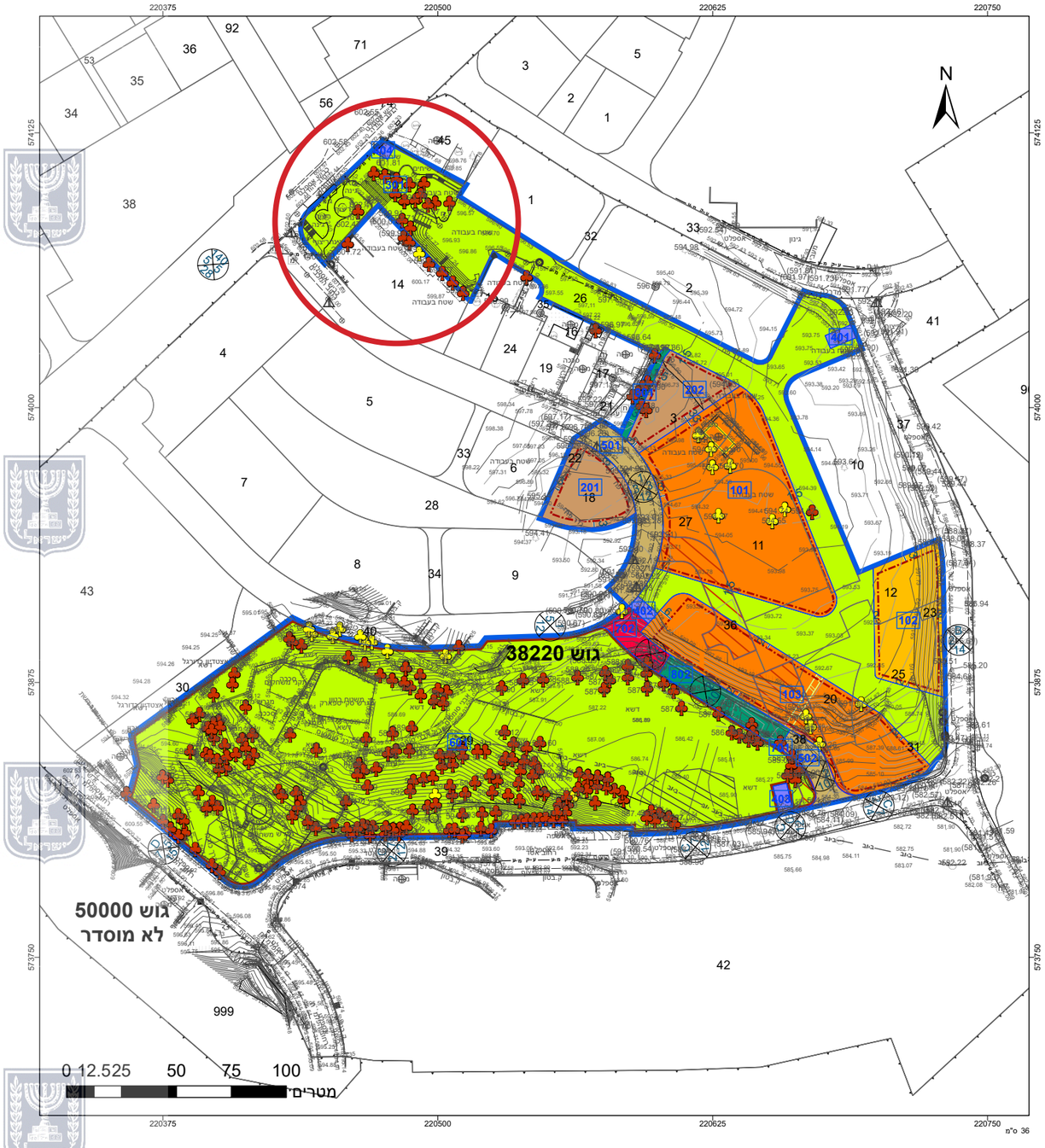
49.570 דונם

מטרת התכנית

תכנון מחדש של חלקה הדרום-מזרחי של שכונת הראשונים, תוך הגדלת מספר יחידות הדיור מ-121 יח"ד מאושרות ל-200 יח"ד.

לפי התכנית, כלל העצים הבוגרים שבמתחם האמפיתיאטרון מיועדים לשימור למעט עץ אחד.

התכנית בעריכת דב קורן אדריכלים בע"מ ביוזמת משרד הבינוי והשיכון, ונמצאת כעת בשלב ההפקדה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3. רקע היסטורי ותרבותי

3.1 התפתחות האזור

3.1.1 הקמת העיר ערד

בנובמבר 1960 יזמה ממשלת ישראל הקמה של עיר חדשה בנגב המזרחי, עבור מגוריהן של משפחות העובדים בתעשיות השונות באזור ים המלח והסביבה, כמו תעשיית הברום והמלח, קידוחי גז טבעי ונפט, מפעלים ותיירות מרפא. בשל תנאי האקלים המדבריים הקשים בים המלח עצמו, שממוקם 400 מ' מתחת לפני הים, הוחלט שהעיר תמוקם על מצוק הר כידוד המשקיף אל ים המלח, שגובהו 610 מ' מעל פני הים ובו אקלים נוח ונעים למחייה.

ראש צוות המתכננים של העיר החדשה, אריה לובה אליאב, ריכז סביבו קבוצה של כ-25 אנשי מקצוע מתחומי האדריכלות, בניין ערים, כלכלה וסוציולוגיה, שהיוו את צוות התכנון של העיר. בין חברי הצוות היו אדר' אלכס שר (מונה למהנדס הראשי של העיר) ואדר' אילנה אלרוד (מונתה לראש צוות תכנון ערים), עד שעזבו בשנת 1962 ומי שמונה לראש צוות התכנון היה האדריכל יונה פייטלסון.

החזון של לובה אליאב היה לתכנן מתוך השטח עצמו, כך שצוות ההקמה של העיר העתידית יחיו בתנאי השטח והאקלים המקומי ויתכננו את העיר בהתאם. לכן, הצוות תכנן תחילה את "המחנה הקדמי" - שכונת צריפים בשטח העיר העתידית עבור חברי הצוות. לשם כך גויסו צריפי עץ ישנים ממחסני הסוכנות היהודית, שהורכבו מחדש בערד, וסודרו מסביב לחצר מרכזית. כמו כן, נבנה מבנה אדמיניסטרציה, המשמש כבניין העירייה עד היום. חברי הצוות ובני משפחותיהם עברו להתגורר ב"מחנה הקדמי" בדצמבר 1961. הם היו כ-150 איש, שהיוו למעשה את הגרעין הראשון של מתיישבי העיר החדשה ושימשו כמוקד משיכה עבור מתיישבים נוספים מכל חלקי הארץ.

בתחילת שנת 1962 הונחו היסודות הראשונים של המבנים החדשים בעיר, וב-21.11.1962 כבר החלה העיר לקלוט את המשפחות הראשונות, רובן משפחות ותיקות מכל חלקי הארץ. המתיישבים הראשונים, התגוררו באופן זמני ב"שכונת ראשונים", שכונת צריפים (בתי אסבסט) שהוקמו מזרחית ל"מחנה הקדמי". בשנת 1963 החלה הבנייה של הרובע הראשון של העיר, "רובע יעלים".

צוות המתכננים של ערד פעל עד לשנת 1965, וכלל בין השאר את דיוויד סמוטריץ' האמריקאי, הנס יעקוב ויטבר השוויצרי, ג'רלד זפרט הדרום אפריקאי ושמואלה מלצר הישראלית. לובה אליאב כיהן בתפקיד המנהל של חבל ערד מנובמבר 1960 ועד לשנת 1962. במאי 1962 החליף אותו יצחק פונדק. בשנת 1965, עם פרישתו של יצחק פונדק, עמד בראש המועצה זאב חיימוני עד 1967. באוקטובר 1967 נערכו לראשונה בחירות למועצה המקומית. אברהם בייגה שוחט נבחר ליו"ר המועצה המקומית, וכיהן עד לשנת 1989.

בניגוד לערים חדשות שקמו בישראל והתבססו על קליטת עולים חדשים, ערד יועדה לאכלוס בידי תושבים ותיקים מכל חלקי הארץ שרוצים לגור בעיר החדשה. אולם, כבר באוגוסט 1964 הגיעה לערד קבוצת העולים הראשונה מרומניה, שמנתה כ-70 משפחות. בשנות ה-70 הצטרפו לעיר עולים נוספים ממדינות כמו ארה"ב, קנדה, דרום אפריקה ואתיופיה, וכן העלייה הגדולה מברית המועצות בראשית שנות ה-90.

ביוני 1995 ערד הוכרזה כעיר, וכיום העיר מונה כ-29,000 תושבים.

עבודות ההקמה של משרדי ההנהלה ב"מחנה הקדמי", תצלום משנת 1962 | צילום: משה פרידן, מקור: אוסף התצלומים הלאומי

צריפי שכונת ראשונים בהקמה, עבור המתיישבים הראשונים, 1961 | מתוך הספר: ערד, בעריכת יהודה אילן, הוצאת המועצה המקומית ערד

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.1.2 עקרונות התכנון של העיר

בשנים הראשונות למדינת ישראל, היה צורך לשכן עולים רבים שהגיעו ארצה. כ-38 ערים חדשות נבנו בישראל, וכמעט כולן תוכננו על פי מודל זהה, לפיו שכונות מגורים נפרדות מקיפות מרכז עירוני אחד, כשבין השכונות תוכננו מרחבים ירוקים המיועדים לרוב לחקלאות. הן השכונות והן המרכז העירוני תוכננו בצפיפות נמוכה, ולרוב הגישה ביניהם הייתה באמצעות כביש אחד. תכנון זה העלה אתגרים רבים בהתפתחות העיר, הן במובן הכלכלי והן במובן החברתי. בנוסף, השלביות בבניית העיר הקשתה על פיתוח של מרכז עירוני מתפקד.

בעקבות הקשיים הרבים שהתעוררו בערים החדשות הללו, מתכנני העיר ערד הסיקו מסקנות, ובתכנון העיר החדשה נלקחו בחשבון מספר עקרונות חדשניים:

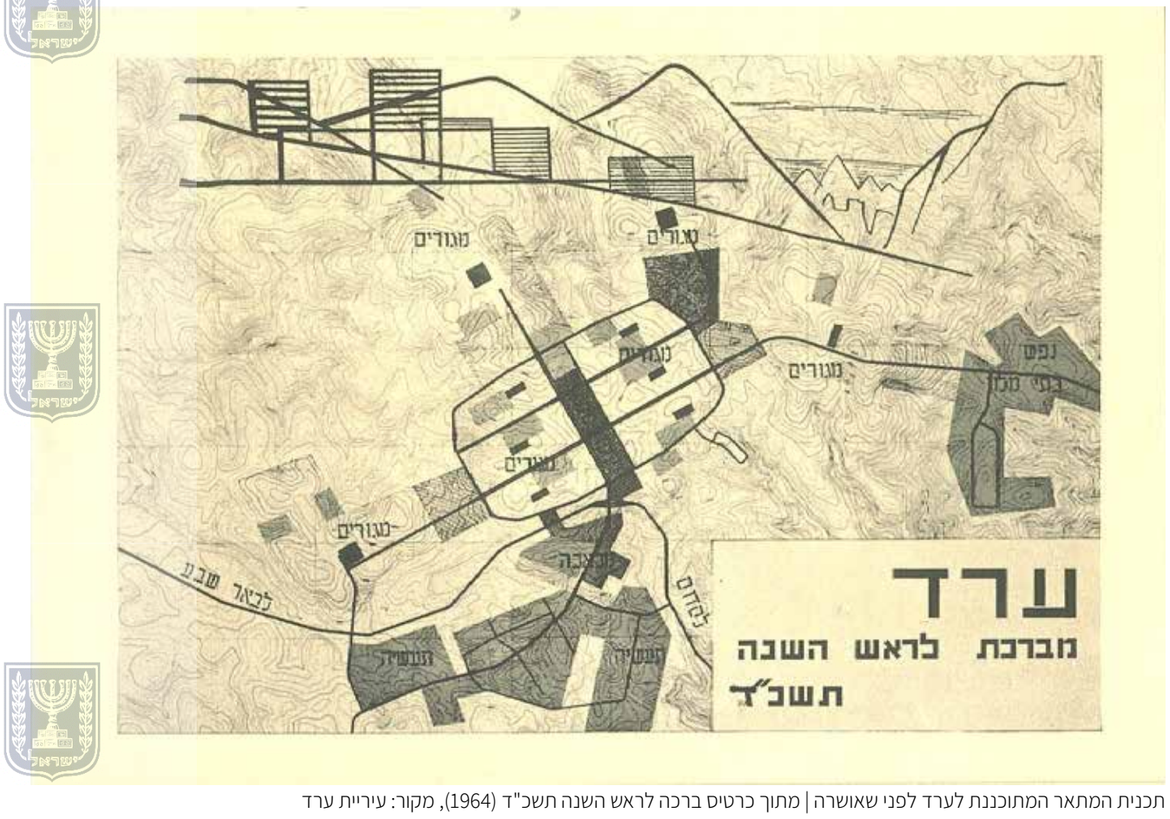
עיקרון ראשון וייחודי בתכנון העיר, היה לייצר **עיר לינארית** ולא מרכזנית כפי שהיה מקובל עד כה בתכנון הערים החדשות. הגישה הייתה שמבנה של עיר המתפתחת לאורך ציר (ולא מסביב למרכז) מאפשר הדרגתיות בפיתוח העיר במקביל לפיתוח המרכז שלה. השכונות תוכננו להיבנות בזוגות מקבילים משני צדי המרכז העירוני, ועל כל תוספת של שתי שכונות, תוכנן להאריך את המרכז העירוני שביניהן בהתאם. בכך, המרכז העירוני מהווה למעשה נגזרת של מספר תושבי העיר, והוא גדל בצורה שמאזנת בין מספר התושבים לגודל הליבה.

עיקרון נוסף ונלווה לרעיון העיר הלינארית, הוא **חלוקה לשכונות עצמאיות**, כך שהעיר ההתחלתית הורכבה משש שכונות נפרדות המסוגלות לתפקד כל אחת באופן עצמאי. כל שכונה מיועדת להכיל כ-5000 תושבים, ובה קיימים מקומות מוגדרים למבני ציבור שכונתיים, כמו בתי ספר וגני ילדים.

כמו כן, תוכננה **הפרדת התנועה** הרגלית מהתנועה הממונעת, כך שכלי הרכב יוכלו לנוע סביב שכונות המגורים, ובתוך השכונות תוכננו שבילים רחבים ונוחים עבור מעבר של הולכי הרגל. השבילים תוכננו כך שהמרחק המקסימלי להליכה בין קצה השכונה לאזור המרכזי של העיר יהיה כ-500-600 מטרים, על מנת לייצר עיר קומפקטית ונוחה להליכה.

בתכנון ערד נעשתה **התייחסות לאקלים ולנוף**. הצפיפות של שכונות המגורים אפשרו מעברים מקורים ומוצלים, ותוכננו שבילי הליכה נוחים, מאווררים, ובמרחקים קצרים למרכז העיר, כדי למנוע זמן ממושך תחת השמש החזקה. בנוסף, תוכננו פרויקטי מגורים ניסיוניים וחדשניים, בהם מצאו האדריכלים פתרונות יצירתיים להתמודדות עם האקלים המדברי (כדוגמת בתי הפטיו המפורסמים).

נוסף על כך, ערד תוכננה לפי מודל של **הפרדה בין שימושים** (Zoning, איזור). כבר בתכנית המתאר הראשונה של העיר, ערד חולקה לארבעה אזורים: <u>אזור מרכזי</u> הכולל מסחר במרכז ושכונות מגורים משני צדדיו, <u>אזור בצפיפות נמוכה</u> עבור בנייה חד-קומתית ו"בנה ביתך", <u>אזור תעשיה</u> (בחלקה הדרומי של העיר) ו<u>אזור מלונאות</u> (בחלקה המזרחי של העיר). באופן זה, שכונות המגורים הקומפקטיות והצפופות יחסית, מנותקות באמצעות הכביש הראשי מאזור התעשייה והמפעלים המייצרים עשן ומזהמים את האוויר. כמו כן, אזור המלונות מופרד גם הוא, ותוכנן בקצה העיר, על הרכס ממנו נשקף נוף מרהיב אל ים המלח ואל הרי מואב.

תכנית המתאר המתוכננת לערד לפני שאושרה | מתוך כרטיס ברכה לראש השנה תשכ"ד (1964), מקור: עיריית ערד

תכנית המתאר השנייה של ערד, שאושרה בשנת 1982, בה ניתן לראות בבירור את עקרון הפרדת השימושים | מתוך הספר: 'ערד', בעריכת יהודה אילן; עיצוב גרפי יונה קרוון

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.1.3 שכונת הראשונים

"שכונת ראשונים" היא השכונה הראשונה בערד, שהוקמה מזרחית ל"מחנה הקדמי". זוהי שכונת צריפים (בתי אסבסט) מלבניים ודו-משפחתיים, שניתנו למתכננים מטעם הסוכנות היהודית ונועדו להוות מגורים זמניים עבור המתיישבים הראשונים של העיר.

הצריפים החלו להיבנות בתחילת שנת 1962, ובתאריך 21.11.1962 החלה קליטת המשפחות הראשונות. במשך כשנה וחצי נקלטו כ-160 משפחות להתגורר בשכונה, כשרובן משפחות ותיקות מכל חלקי הארץ. בסמוך לשכונה הוקמו השירותים הנוספים של העיר כמו בית ספר, מבנה מועצה, תחנת משטרה ואצטדיון.

בשנת 1963 החלה הבנייה של הרובע הראשון של העיר, "רובע יעלים", הנמצא מצפון לשכונת הראשונים.

ככל שעברו השנים, התושבים עברו להתגורר בבתי קבע בשכונות החדשות וצריפי השכונה ננטשו. בסוף שנות ה-70, החלה להתבסס בשכונה קהילה של אמנים, שהשתמשו בצריפים הקיימים כחללי עבודה וכגלריות. בצריפים גם נפתחו חנויות לממכר מזון כמו בתי קפה ופאבים, שהחיו את השכונה. במקביל לכניסתם של האמנים, החל התכנון של הכיכר המרכזית והאמפיתיאטרון של "קרית האמנים".

בשנים האחרונות השכונה ננטשה, צריפים רבים נהרסו או פורקו, וכיום נותר רק צריף אחד בשכונה.

שכונת ראשונים, 1963 | מתוך אוסף ד"ר בנימין בן אסא וד"ר מרתה לבית פולק, ארכיון יד יצחק בן צבי

שכונת ראשונים, 1962 | מתוך ארכיון התמונות של עיריית ערד

שכונת ראשונים, 1964, שכונת צריפים שהוקמה עבור המתיישבים הראשונים | צילום: פריץ כהן, מקור: אוסף התצלומים הלאומי

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.2 אתרים היסטוריים בסביבה הקרובה

בתי הפאטיו | 1965

אחד מהפרויקטים הייחודיים שנעשו בעיר הוא "בתי הפאטיו" הממוקמים ברובע יעלים, שמצפון לשכונת הראשונים. המבנים תוכננו כחלק מתכנון הרובע, ע"י האדריכלים מצוות ההקמה של העיר וביניהם אלכס שר, יונה פייטלסון, אילנה אלרוד, דוד בסט, אדם אייל וג'רלד זייפרט.

הפרויקט מכיל 14 מבנים בני 4 קומות כל אחד, כשבכל מבנה 22 יחידות דיור. הייחוד של המבנים הללו הוא בהתייחסותו הכוללת לאקלים המדברי. העמדת המבנים בצפיפות מייצרת סמטאות מוצלות לשהייה ולמעבר, המשמשות כמסדרונות רוח, ודרכן נכנסים אל דירות המגורים. גם חדרי המדרגות פתוחים מהצדדים ומאפשרים כניסה של אוויר.

ההיבט האקלימי בא לידי ביטוי גם בתכנון הדירות עצמן. לכל יחידת דיור הוצמד שטח פרטי פתוח לאוויר וברובו מוצל, הנועד לשימוש בשעות הערב כשהטמפרטורות יורדות (לדירות בקרקע תוכננה חצר פתוחה ורחבה המתוחמת בקירות, ולדירות בקומות העליונות תוכננה מרפסת). שטחים אלו היו מרווחים במיוחד, ולהם הייתה מטרה נוספת - אפשרות עתידית להתרחבות והגדלת שטח הדירה על חשבון אותו שטח פתוח.

בתי הפאטיו 1966 | צילום: בוריס כרמי, מקור: אוסף מיתר, האוסף הלאומי לתצלומים על שם משפחת פריצקר, הספריה הלאומית

המרכז המסחרי של ערד | 1966-1988

מיקום המרכז המסחרי של ערד תוכנן עוד בשלב תכנית האב של ערד, והוא מתבסס על עיקרון העיר הלינארית. המרכז יועד להיבנות לאורך ציר, בין כל שתי שכונות חדשות שיוקמו. התפתחות המרכז העירוני תוכננה להיעשות במקביל להתפתחות ההדרגתית של העיר.

המרכז המסחרי תוכנן על-ידי האדריכל מנחם כהן בשנות ה-60, ומורכב ממספר מבנים נפרדים המקיפים חצר פנימית פתוחה. החנויות במרכז הן למעשה מודולים זהים, השומרים על קצב קבוע, והגישה אליהם באמצעות מעברים מוצלים. החנויות במתחם פונות כלפי פנים בלבד. כלפי חוץ החזיתות אטומות, אך בין המבנים המקיפים את החצר, ישנן רחבות המאפשרות כניסה אל תוך המתחם.

תכנון המרכז ממשיך את עיקרון ההליכה הרגלית שהיה בבסיס תכנון העיר, כך שמסביבו ישנה תנועת כלי רכב אך בתוכו ישנם שבילי הליכה בלבד. בתחום המרכז ישנו ריכוז של שירותי המסחר, התרבות והפנאי, כולם במתחם אחד.

בפרויקט המרכז המסחרי ניתן לראות את הניסיון לפתח שפה מקומית ייחודית, באמצעות השימוש ב"אבן ערד" שמצויה בסביבה הקרובה (ניתן לראות אותה בקירות התומכים ובגדרות הנמוכות) ובאמצעות התאמה של המבנה לאקלים המדברי עם פתרונות הצללה וקירוי של שבילי ההליכה, שאפשרו שהייה ושוטטות במתחם.

המרכז המסחרי של ערד בשנת 1991 | צילום: לא ידוע. מקור: ארכיון מנחם כהן, הספרייה הלאומית

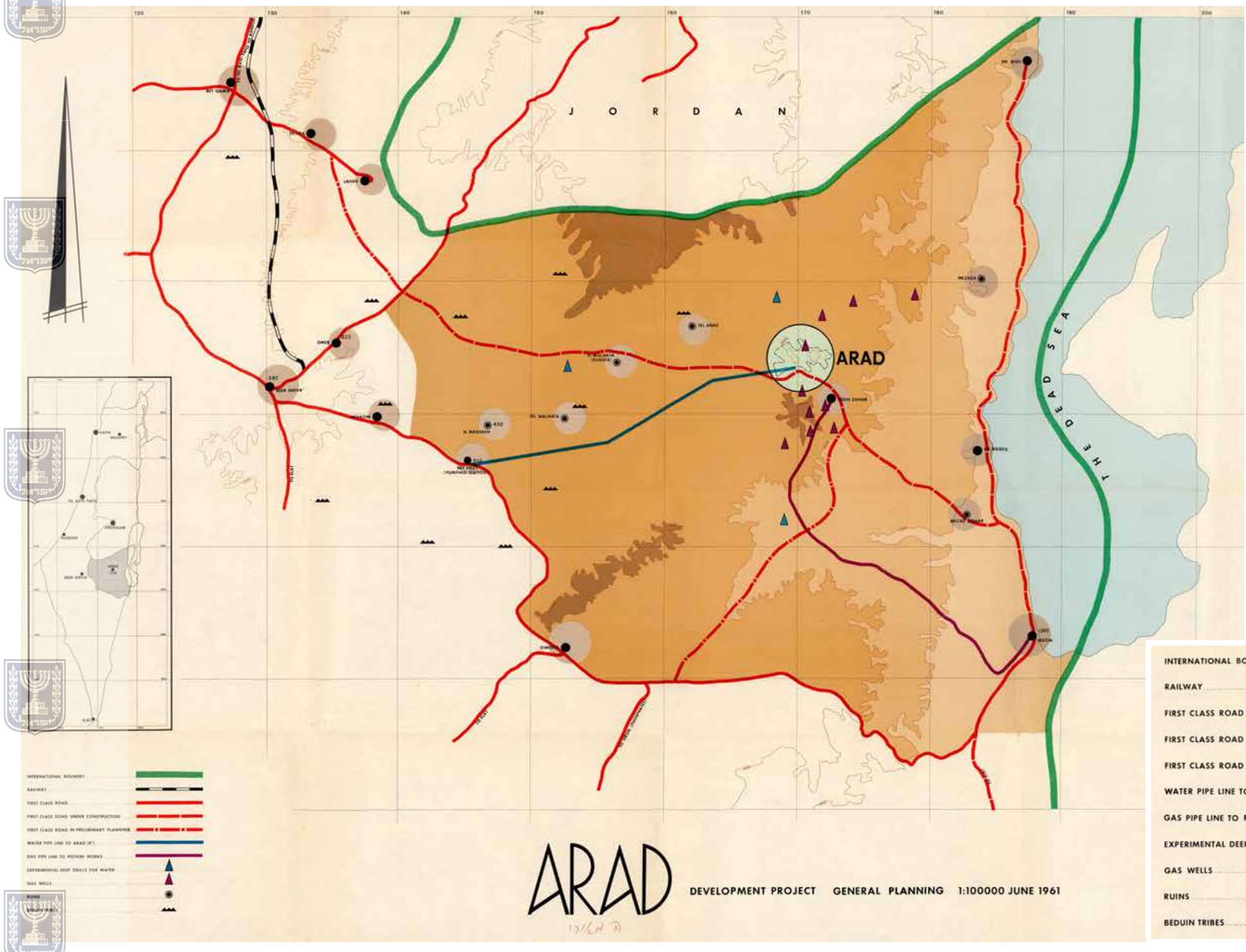
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.3 מפות היסטוריות

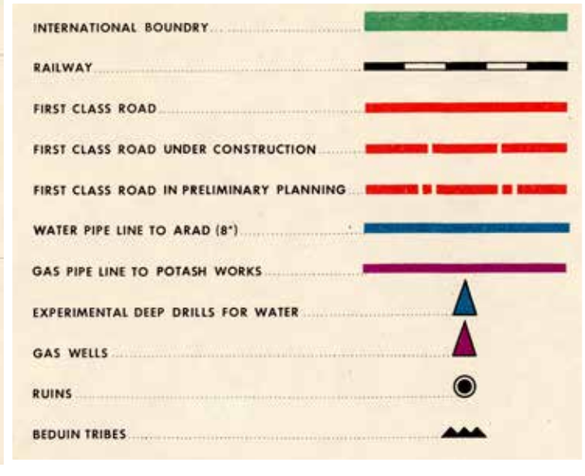
ARAD General Planning, June 1961
מקור: אוסף המפות על שם ערן לאור, הספריה הלאומית

זוהי מפה ראשונית ובה מסומן שטחה העתידי של העיר. במפה ניתן לראות תשתיות קיימות ותשתיות בהקמה, כמו כבישים, קו מים וגז.

בנוסף מסומנים במפה התיישבויות של בדואים, ושרידים של ישובי עבר שננטשו.

הגדלה של המקרא:

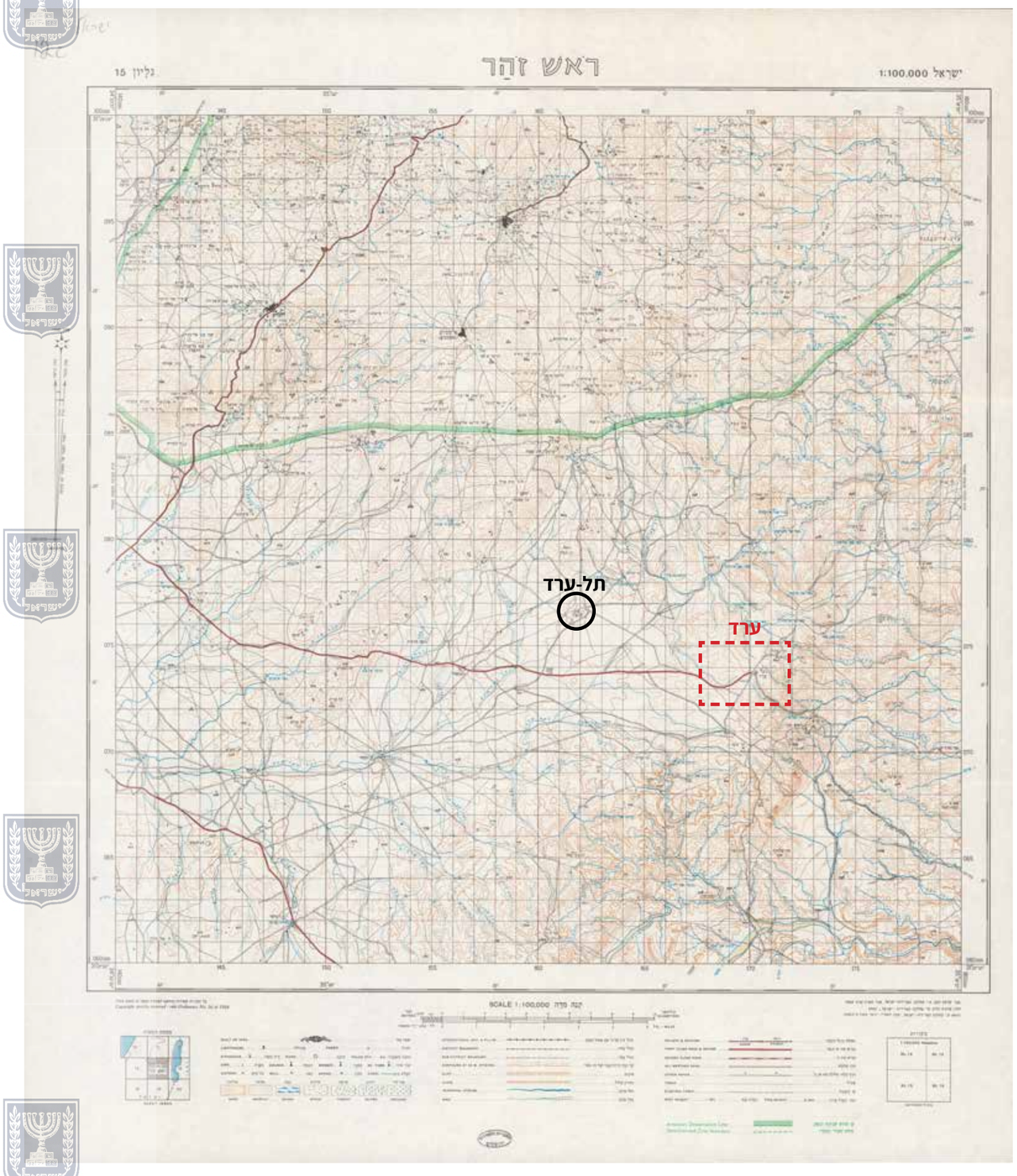

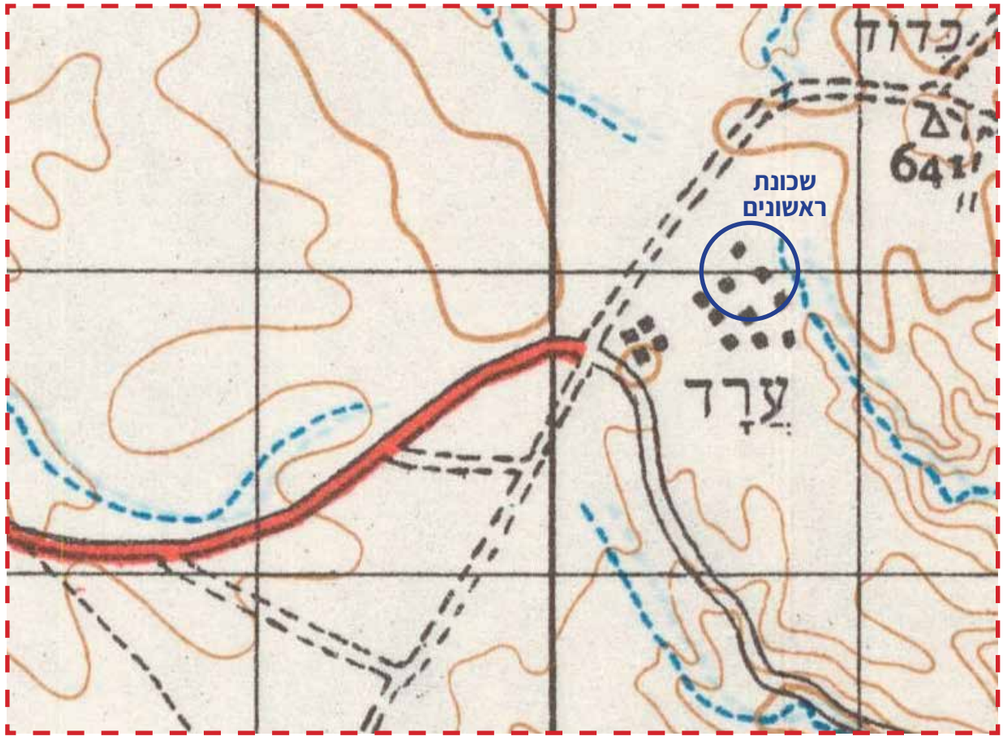
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.3 מפות היסטוריות

מפת מחלקת המדידות, 1962 | מקור: אוסף המפות על שם ערן לאור, הספריה הלאומית

במפה ניתן לראות את השטח בו מיועדת להיבנות העיר ערד. המבנים היחידים שניתן לראות במפה שייכים ל"המחנה הקדמי", בו הוקמו האוהלים של צוות ההקמה של העיר, ושם גם החלה להיבנות שכונת הראשונים.

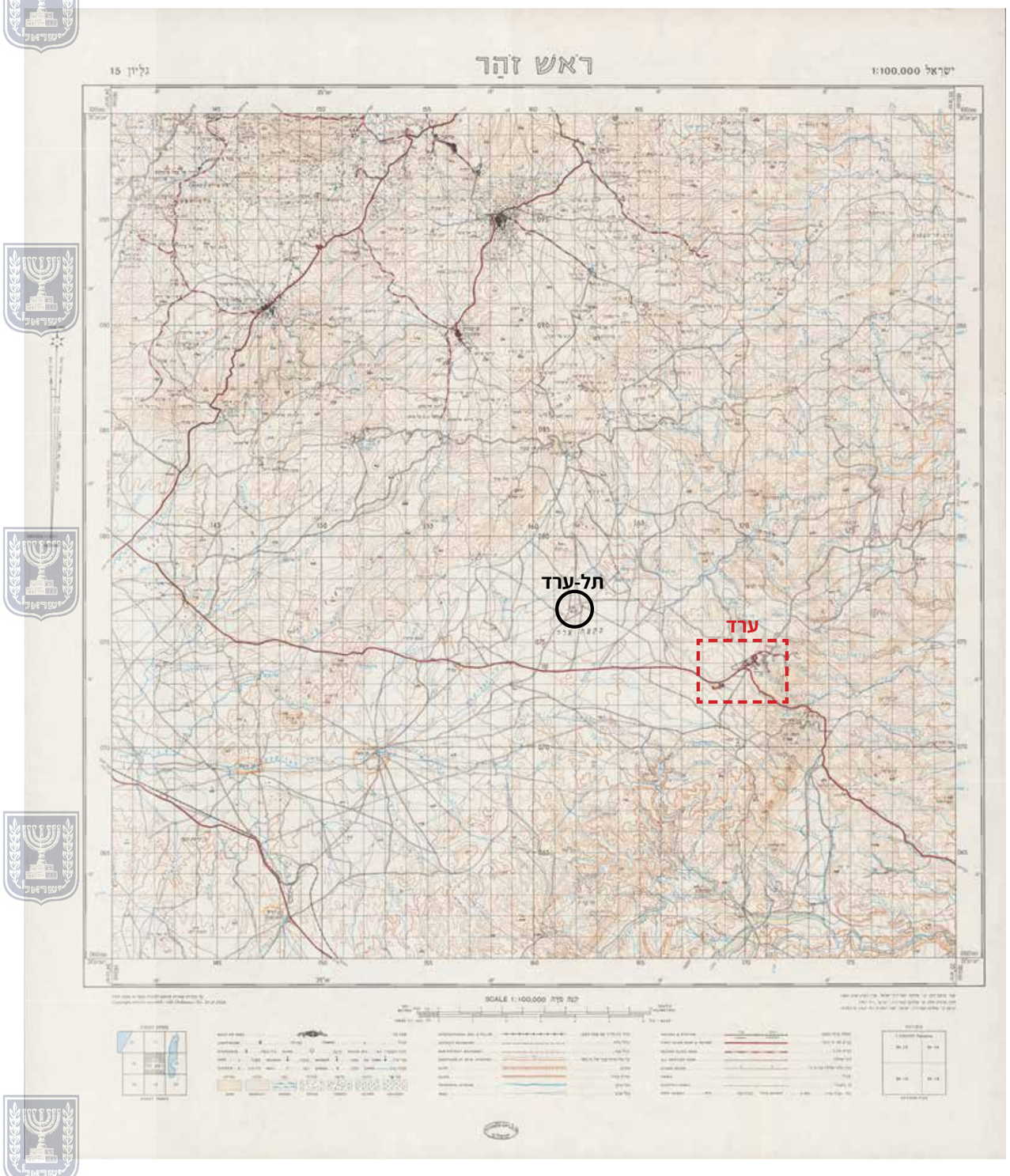

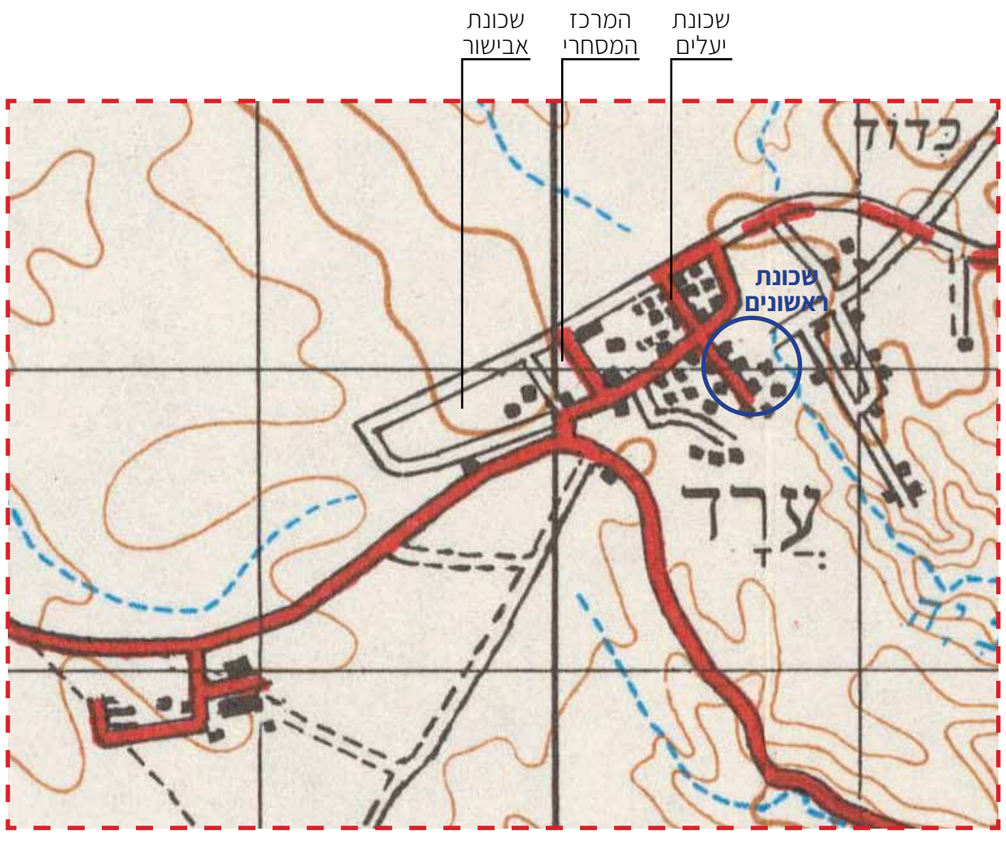
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.3 מפות היסטוריות

מפת מחלקת המדידות, 1967 | מקור: אוסף המפות על שם ערן לאור, הספריה הלאומית

במפה ניתן לראות שהבנייה בשכונת יעלים (השכונה המזרחית) בעיצומה. שכונת אבישור (המערבית) והמרכז המסחרי בשלבים התחלתיים.

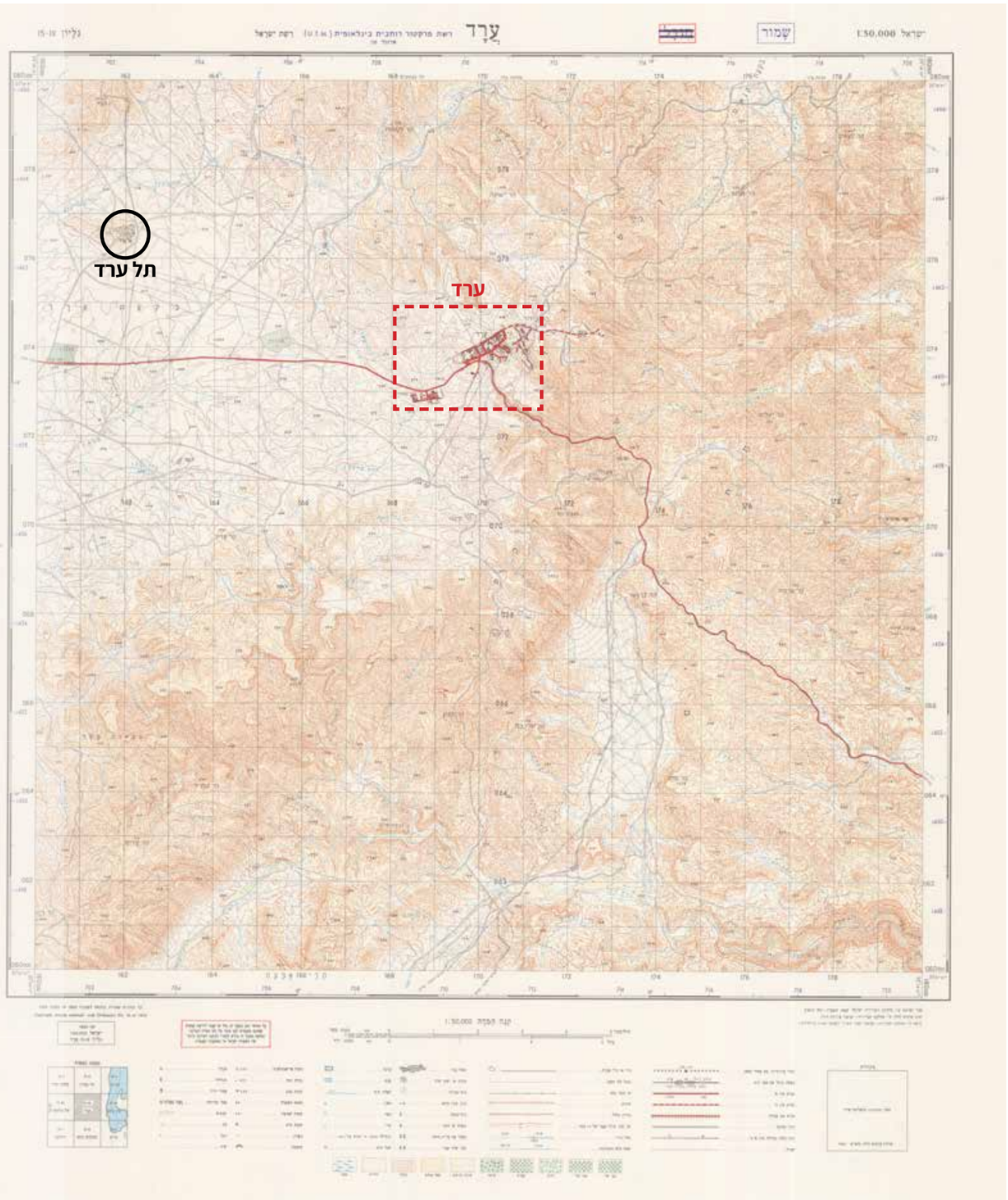

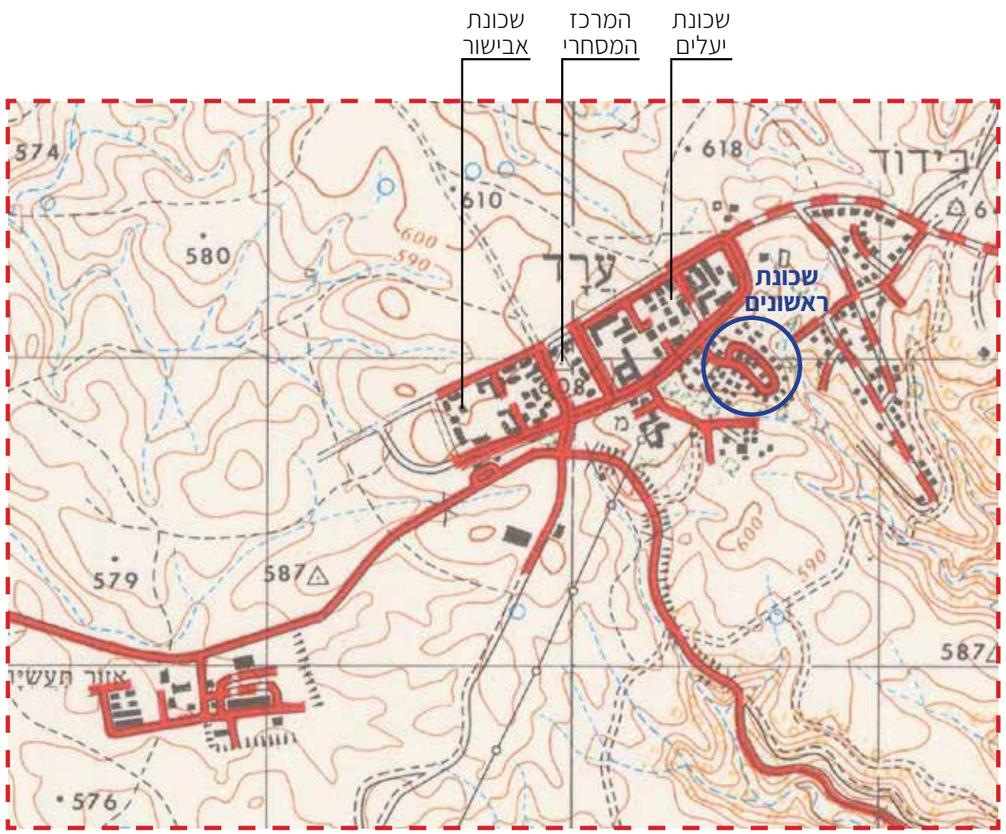
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.3 מפות היסטוריות

מפת מחלקת המדידות, 1969 | מקור: אוסף המפות על שם ערן לאור, הספריה הלאומית

במפה ניתן לראות ששכונת יעלים (השכונה המזרחית) הושלמה ושכונת אבישור (המערבית) בנויה באופן חלקי.
בין שתי השכונות האלו נמצא המרכז המסחרי בתהליך בנייה.

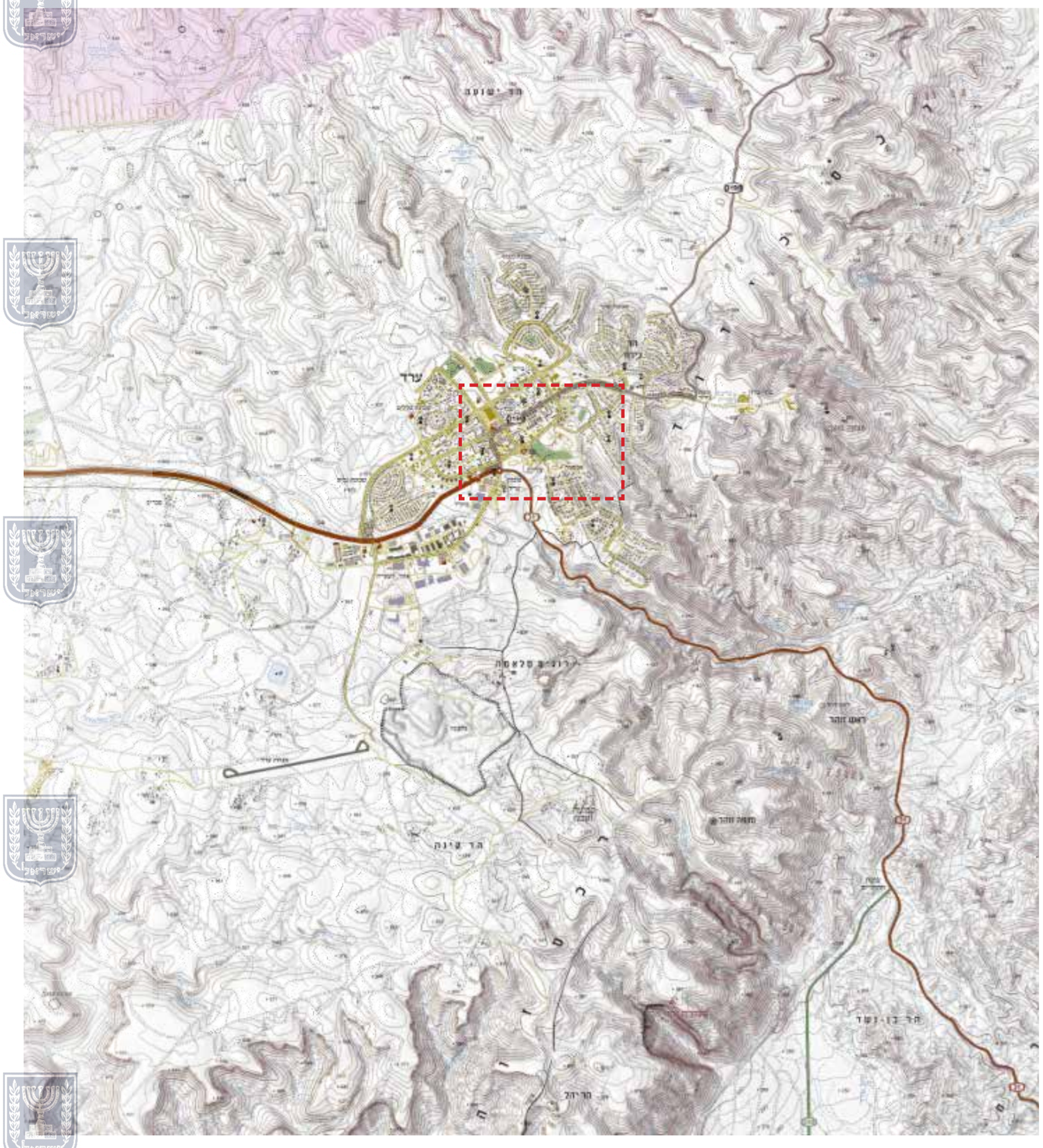

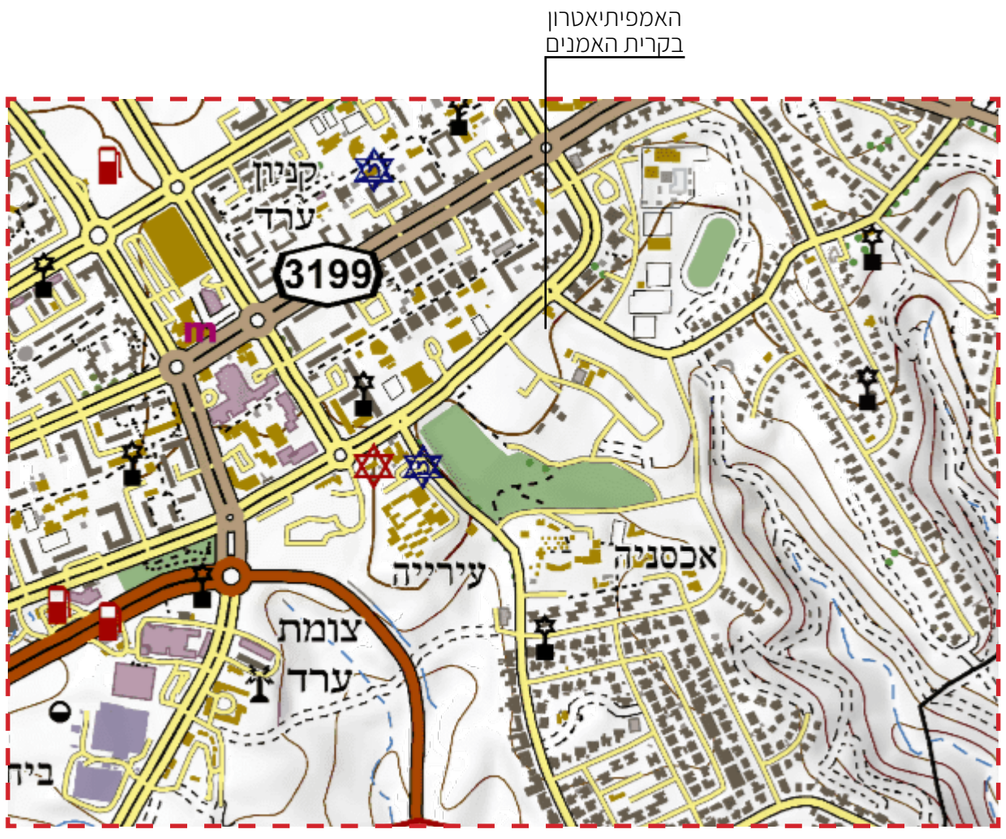
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.3 מפות היסטוריות

מפת מחלקת המדידות, 2024 | מקור: אתר המפות הרשמי Govmap, המרכז למיפוי ישראל

במפה ניתן לראות את ההתפרשות של שכונות העיר לכיוון מזרח.

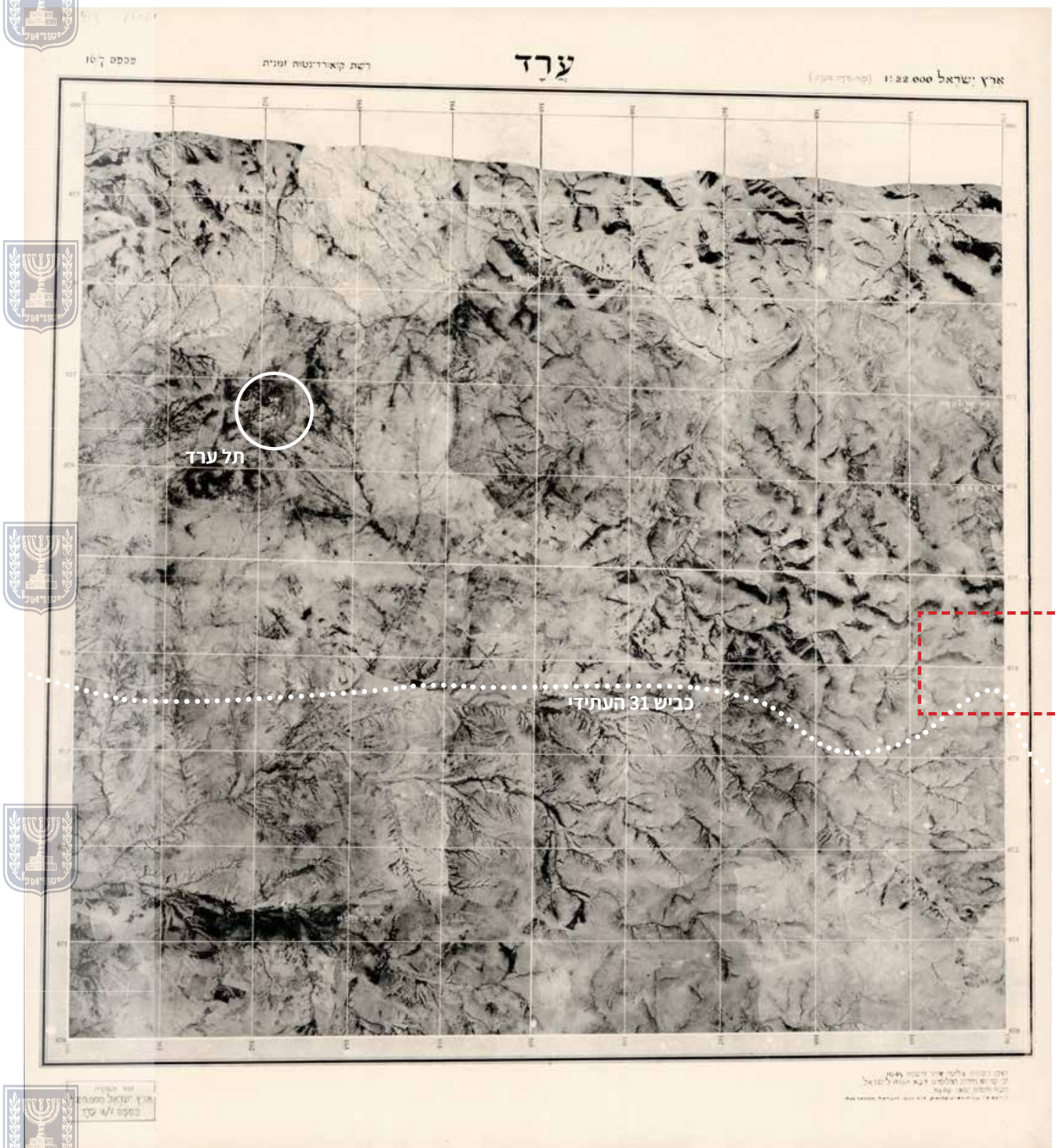
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

צילומי אוויר משנת 1945 | מקור: אוסף המפות על שם ערן לאור, הספריה הלאומית

המסמך הוכן ע"י שירות מפות וצילומים, צבא הגנה לישראל. זהו למעשה תצלום אוויר שהוכן בטרם החלו בבניית העיר. ניתן לראות את תוואי הקרקע והטופוגרפיה עליה עתידה להיבנות העיר ערד.

בתצלום ניתן לזהות את תל-ערד בחלק המערבי של התצלום, ואת ביר אום-פאדל שממוקמת צפונית לערד. לפיהם ניתן לשער את המיקום של העיר העתידה להיבנות, ואת התוואי העתידי של דרך באר שבע (כביש 31 היום).

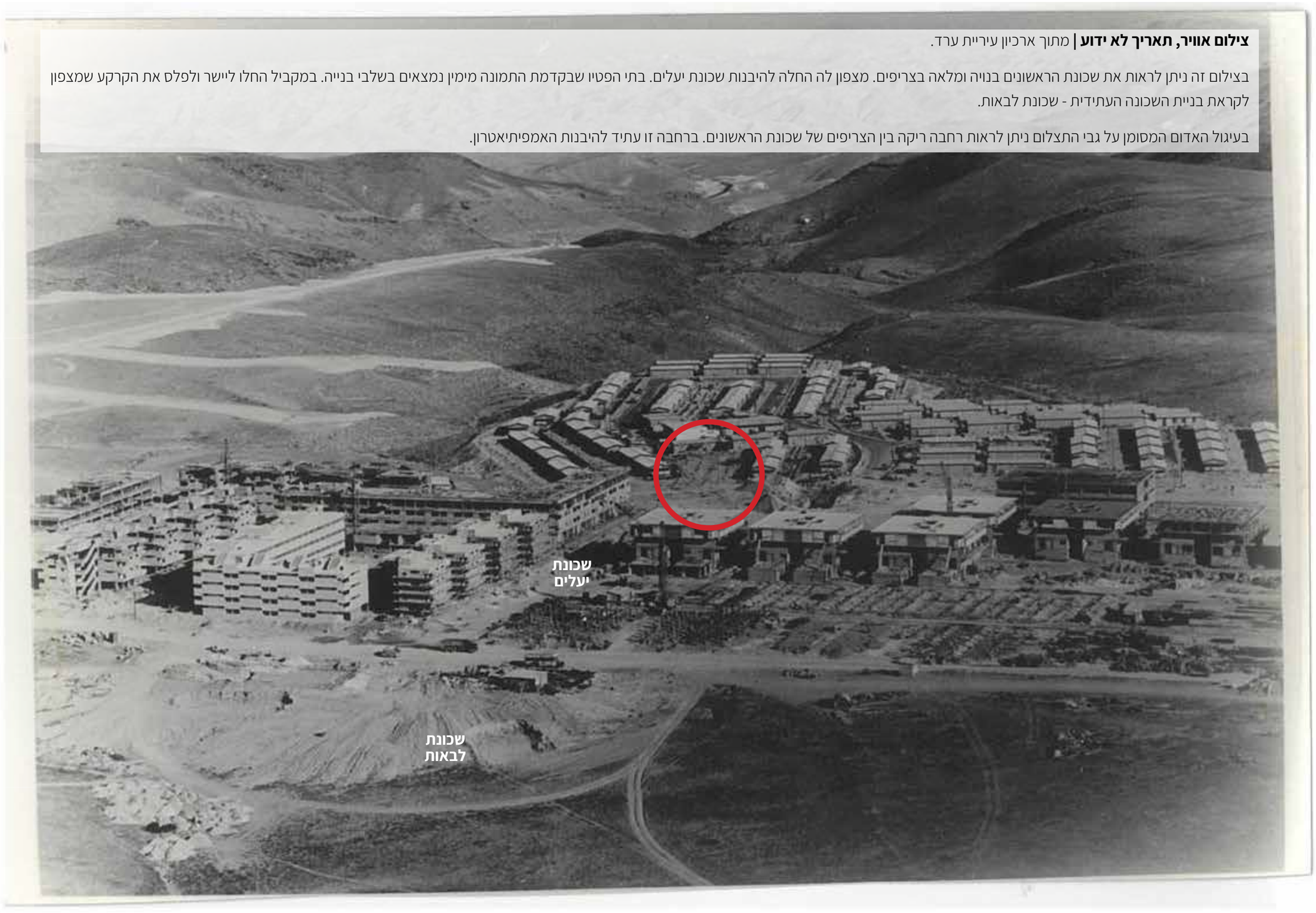
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

צילום אוויר, תאריך לא ידוע | מתוך ארכיון עיריית ערד.

בצילום זה ניתן לראות את שכונת הראשונים בנויה ומלאה בצריפים. מצפון לה החלה להיבנות שכונת יעלים. בתי הפטיו שבקדמת התמונה מימין נמצאים בשלבי בנייה. במקביל החלו ליישר ולפלס את הקרקע שמצפון לקראת בניית השכונה העתידית - שכונת לבאות.

בעיגול האדום המסומן על גבי התצלום ניתן לראות רחבה ריקה בין הצריפים של שכונת הראשונים. ברחבה זו עתיד להיבנות האמפיתיאטרון.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

צילום אוויר מאוגוסט 1969 | הוכן ע"י שירות מפות וצילומים, צבא הגנה לישראל. באדיבות עיריית ערד.

במפה ניתן לראות ששכונת יעלים (השכונה המזרחית) הושלמה, שכונת אבישור (המערבית) בנויה באופן חלקי ובין שתי השכונות האלו נמצא המרכז המסחרי בתהליך בנייה.

מצפון לשכונות אלו, החלו ליישר ולפלס את הקרקע לקראת בניית השכונות העתידיות - לבאות וטללים.

מדרום, נמצאת שכונת הראשונים (באזור המסומן בעיגול אדום עתיד להיבנות האמפיתיאטרון).

אוגוסט 1969 | באדיבות עיריית ערד

הגדלה - **אוגוסט 1969** | באדיבות עיריית ערד

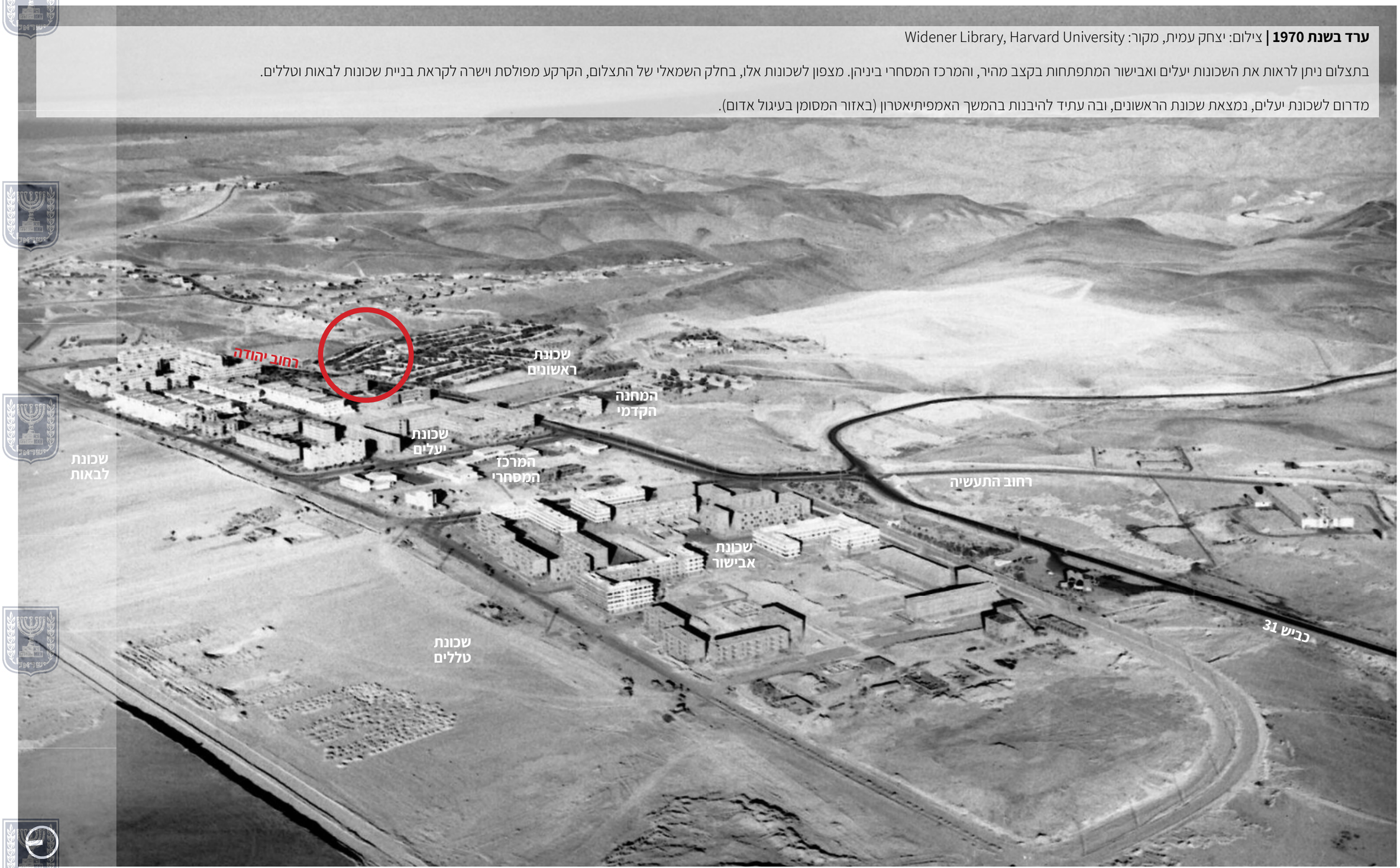
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

ערד בשנת 1970 | צילום: יצחק עמית, מקור: Widener Library, Harvard University

בתצלום ניתן לראות את השכונות יעלים ואבישור המתפתחות בקצב מהיר, והמרכז המסחרי ביניהן. מצפון לשכונות אלו, בחלק השמאלי של התצלום, הקרקע מפולסת וישרה לקראת בניית שכונות לבאות וטללים.

מדרום לשכונת יעלים, נמצאת שכונת הראשונים, ובה עתיד להיבנות בהמשך האמפיתיאטרון (באזור המסומן בעיגול אדום).

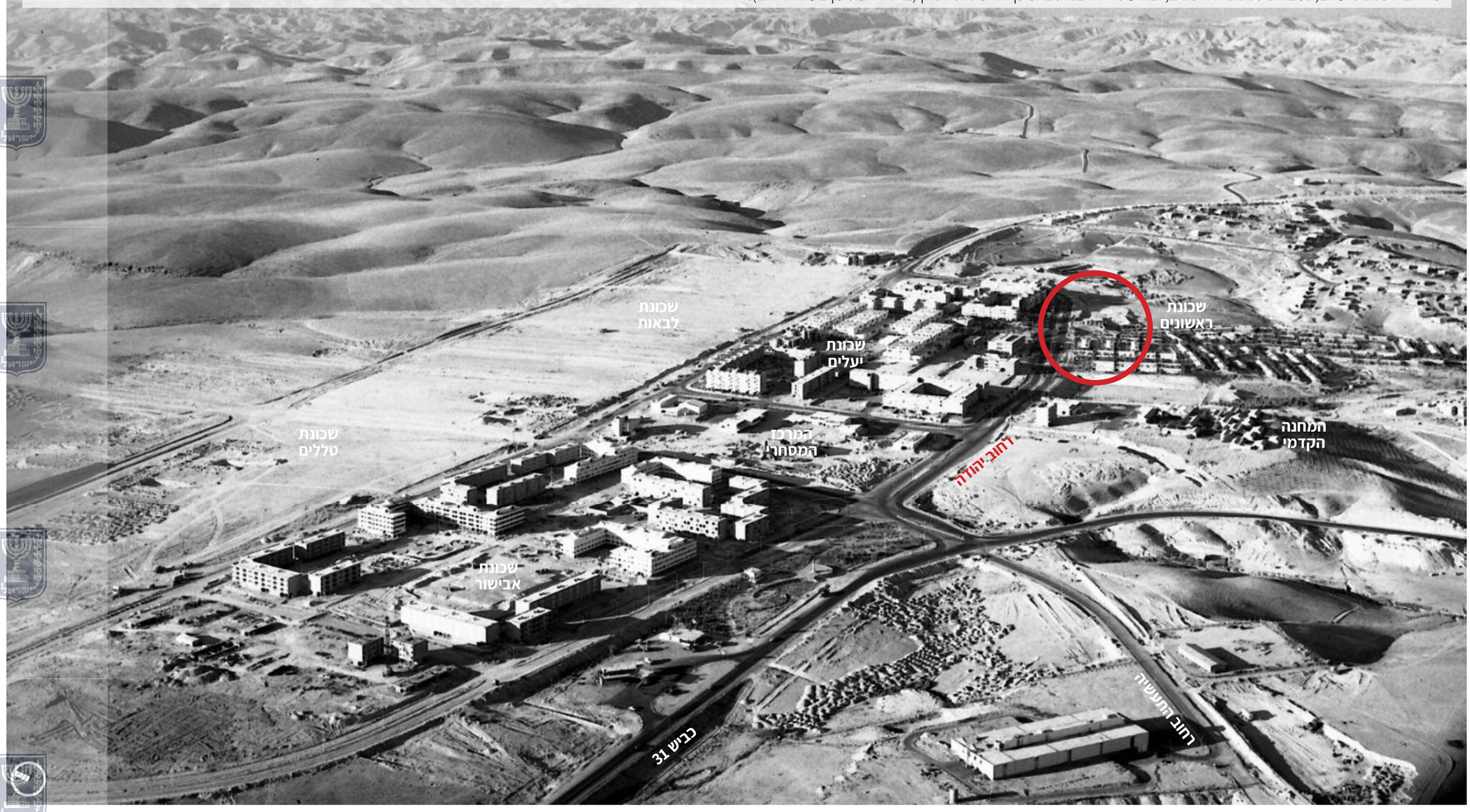

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

ערד בשנת 1970 | צילום: יצחק עמית, מקור: Widener Library, Harvard University

בתצלום ניתן לראות את השכונות יעלים ואבישור המתפתחות בקצב מהיר, והמרכז המסחרי ביניהן. מצפון לשכונות אלו, בחלק השמאלי של התצלום, הקרקע מפולסת וישרה לקראת בניית שכונות לבאות וטללים.

מדרום לשכונת יעלים, נמצאת שכונת הראשונים, ובה עתיד להיבנות בהמשך האמפיתיאטרון (באזור המסומן בעיגול אדום).

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

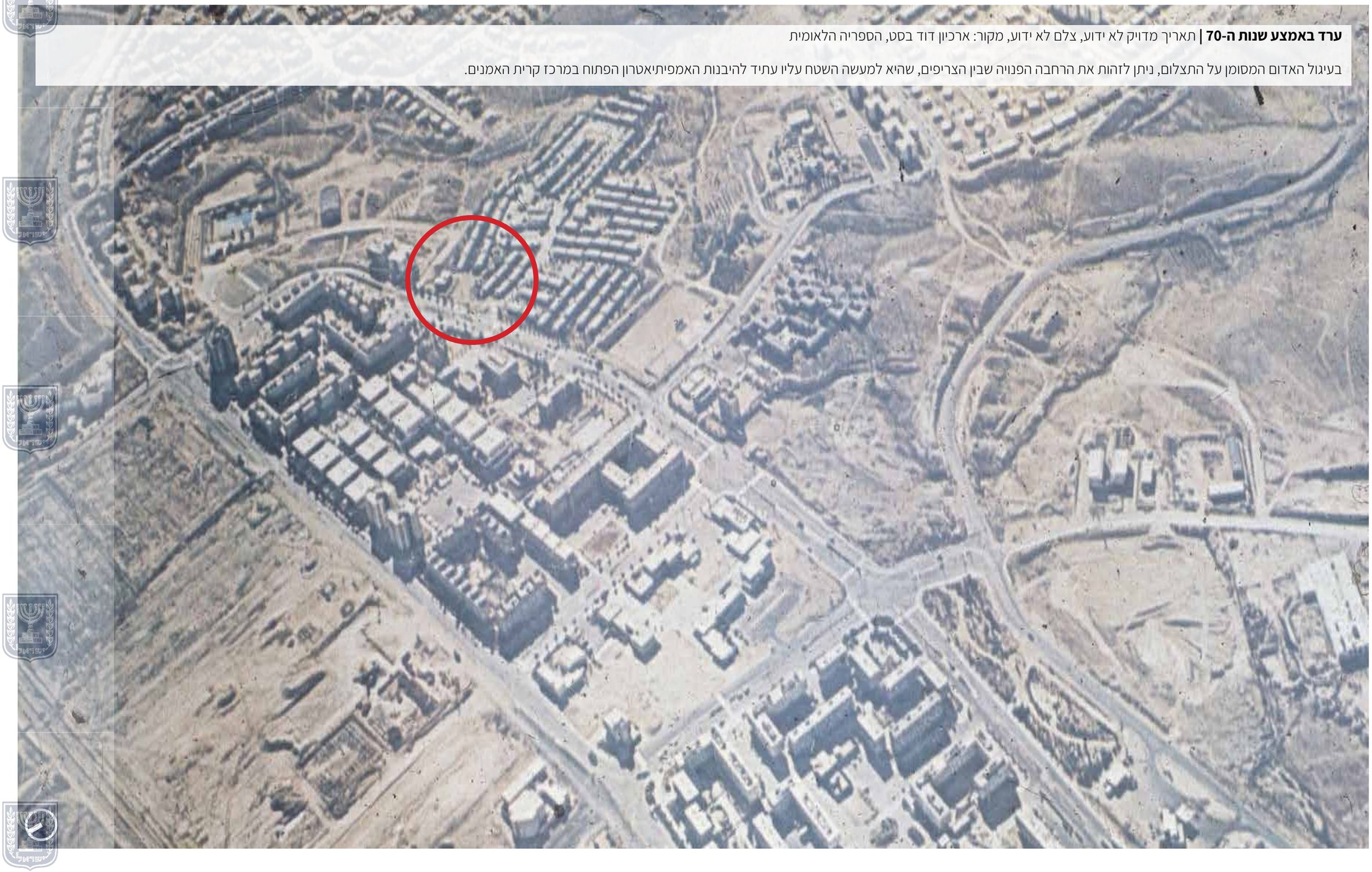
ערד בשנת 1973 | מתוך הספר: ערד / בעריכת יהודה אילן; עיצוב גרפי יונה קרוון

בתצלום ניתן לראות ששכונת יעלים ושכונת אבישור בנויות, וביניהן נמצא המרכז המסחרי בתהליך בנייה. מצפון לשכונות אלו החלו בבניית שכונת טללים.

מדרום לשכונת יעלים, נמצאת שכונת הראשונים, ובה עתיד להיבנות בהמשך האמפיתיאטרון (באזור המסומן בעיגול לבן).

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

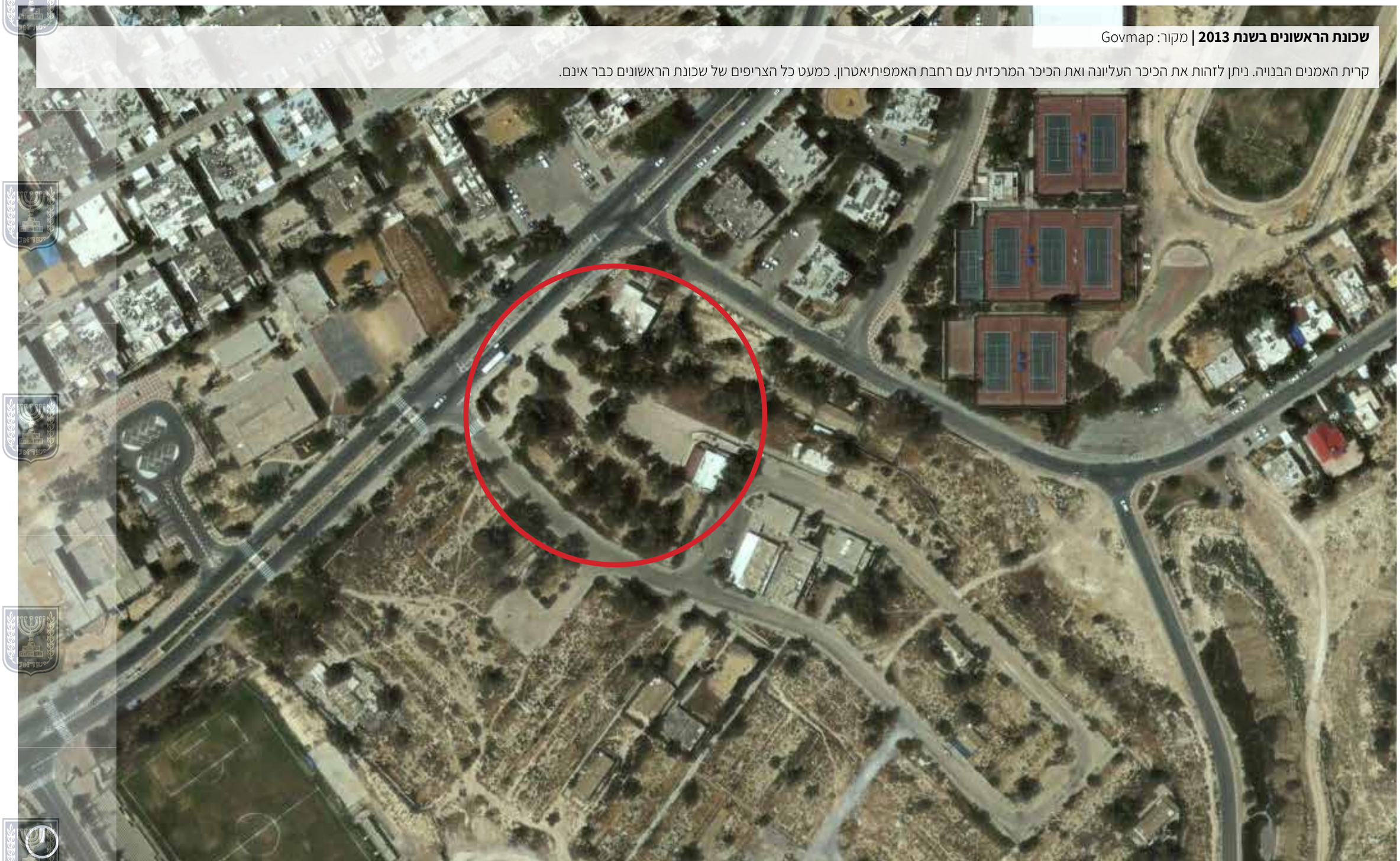

ערד באמצע שנות ה-70 | תאריך מדויק לא ידוע, צלם לא ידוע, מקור: ארכיון דוד בסט, הספריה הלאומית

בעיגול האדום המסומן על התצלום, ניתן לזהות את הרחבה הפנויה שבין הצריפים, שהיא למעשה השטח עליו עתיד להיבנות האמפיתיאטרון הפתוח במרכז קרית האמנים.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

שכונת הראשונים בשנת 2013 | מקור: Govmap

קרית האמנים הבנויה. ניתן לזהות את הכיכר העליונה ואת הכיכר המרכזית עם רחבת האמפיתיאטרון. כמעט כל הצריפים של שכונת הראשונים כבר אינם.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

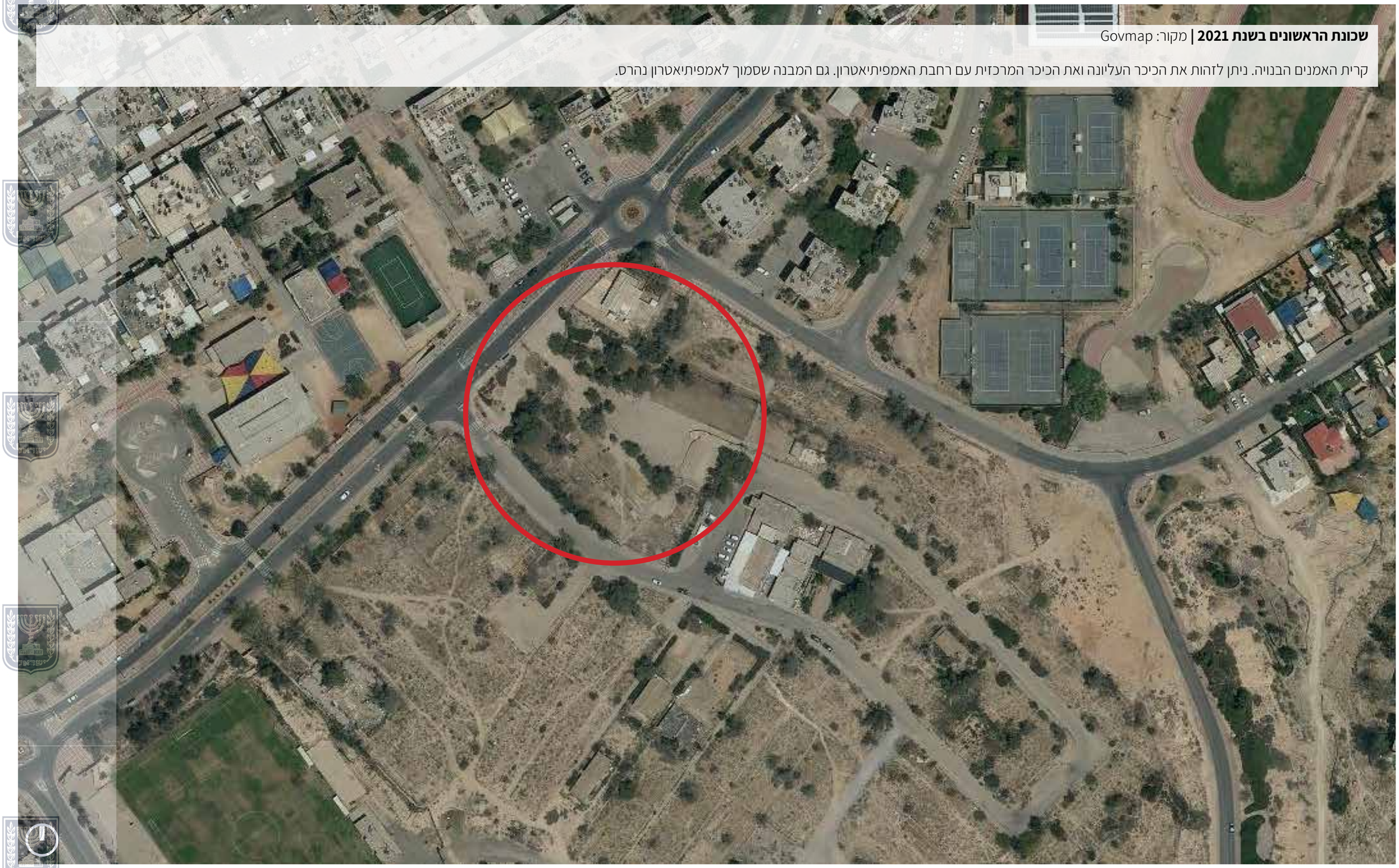

שכונת הראשונים בשנת 2019 | מקור: Govmap

קרית האמנים הבנויה. ניתן לזהות את הכיכר העליונה ואת הכיכר המרכזית עם רחבת האמפיתיאטרון. המדרכה שעל רחוב יהודה הורחבה מעט.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

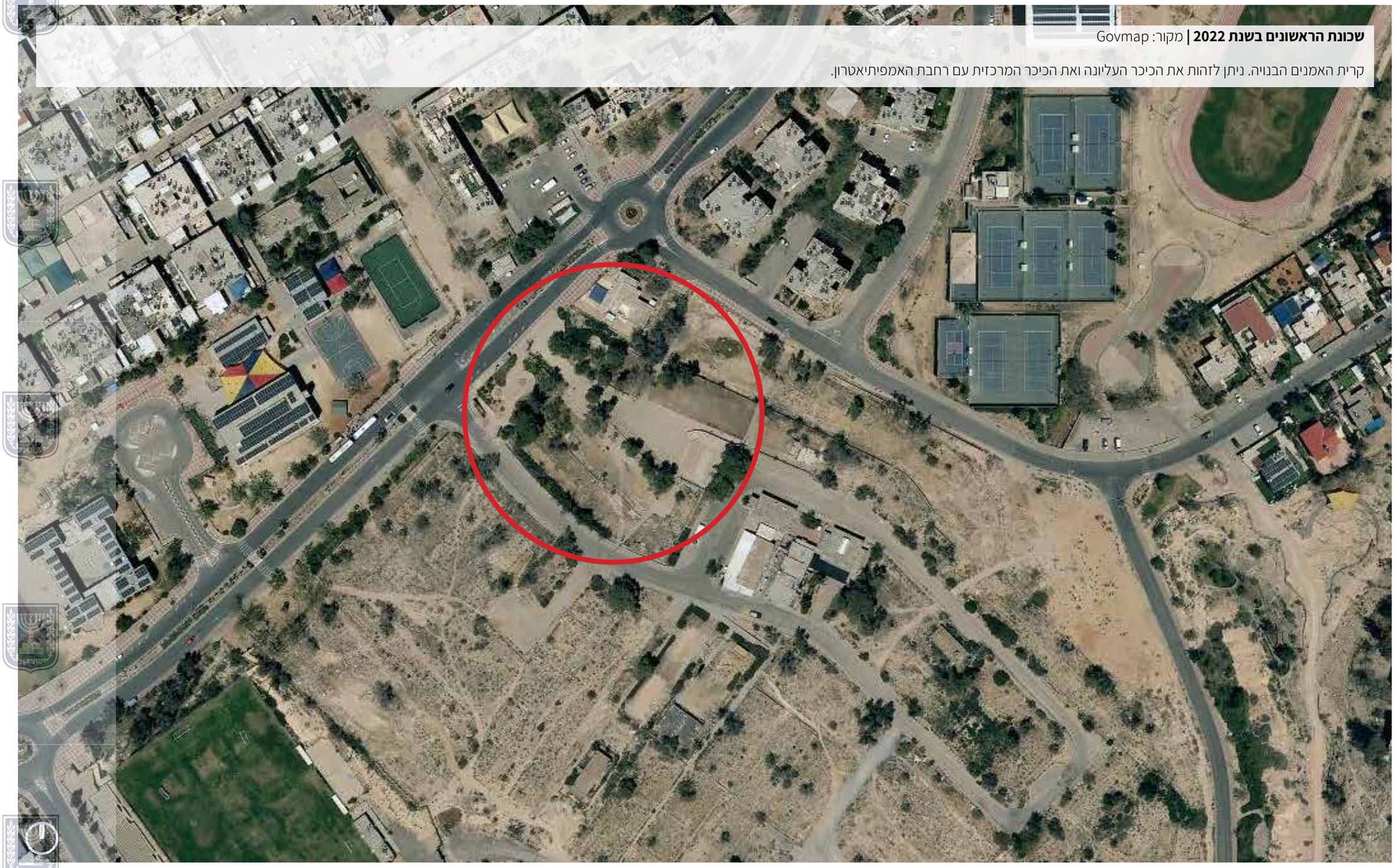

שכונת הראשונים בשנת 2021 | מקור: Govmap

קרית האמנים הבנויה. ניתן לזהות את הכיכר העליונה ואת הכיכר המרכזית עם רחבת האמפיתיאטרון. גם המבנה שסמוך לאמפיתיאטרון נהרס.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

שכונת הראשונים בשנת 2022 | מקור: Govmap

קרית האמנים הבנויה. ניתן לזהות את הכיכר העליונה ואת הכיכר המרכזית עם רחבת האמפיתיאטרון.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

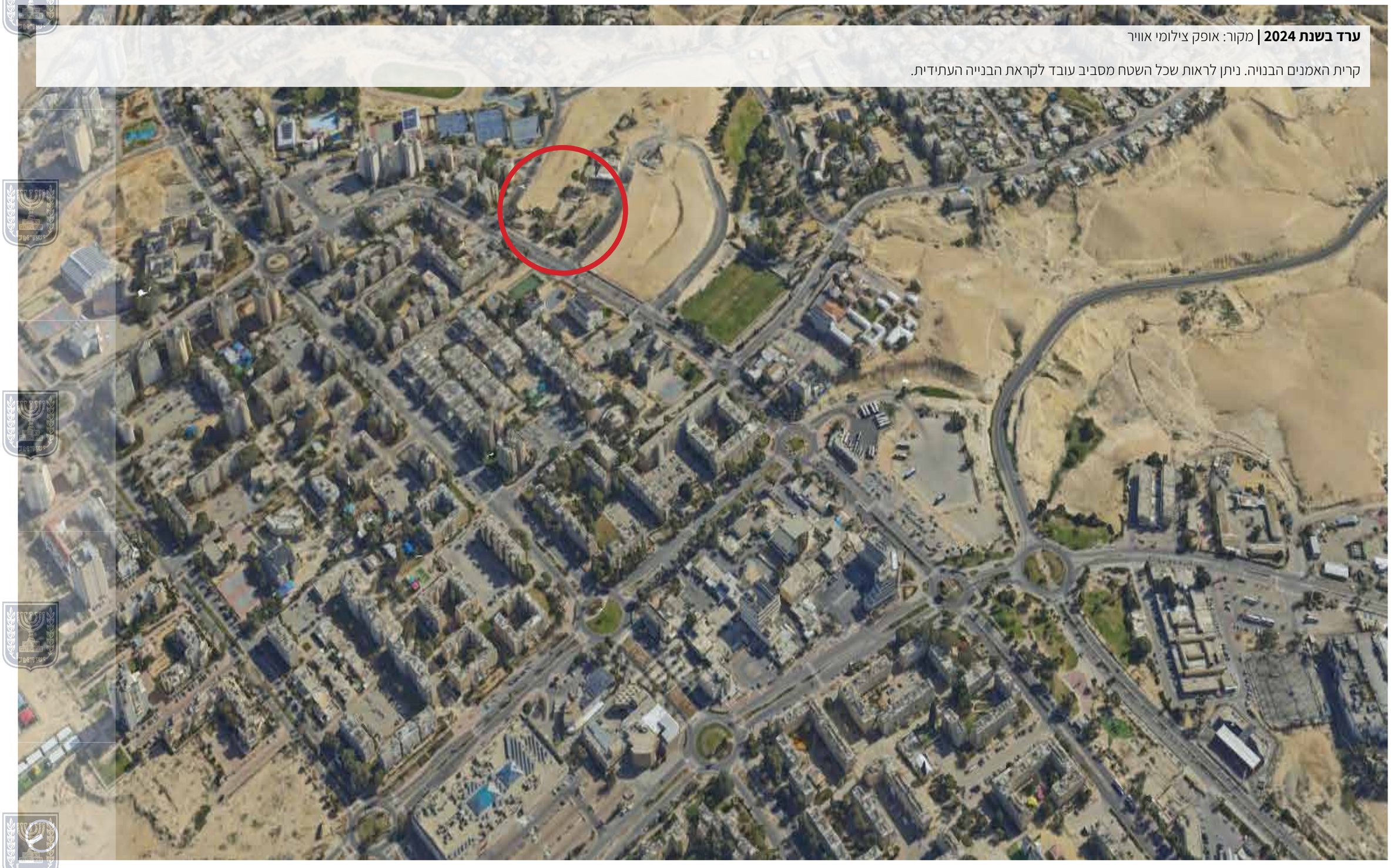

שכונת הראשונים בשנת 2023 | מקור: Govmap

קרית האמנים הבנויה. ניתן לזהות את הכיכר העליונה ואת הכיכר המרכזית עם רחבת האמפיתיאטרון. החלו בעיבוד השטח שמסביב לאמפיתיאטרון לקראת בנייה של מבני המגורים. כמו כן, נהרסה הדרך הפנימית שהייתה בשכונת הראשונים (רחוב אביב).

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.4 תצלומי אוויר היסטוריים

ערד בשנת 2024 | מקור: אופק צילומי אוויר

קרית האמנים הבנויה. ניתן לראות שכל השטח מסביב עובד לקראת הבנייה העתידית.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

תאריך לא ידוע | ארכיון התמונות של עיריית ערד

מקלט בפינת הרחובות יהודה והמכבים. מקלט זה קיים עד היום בסמוך לכיכר העליונה של קרית האמנים. תמונה זו צולמה לפני הקמת קרית האמנים.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

תאריך לא ידוע (בין השנים 1962-1970) | מתוך הספר: ערד 1962-1970, אלבום ערד, הוצאת המועצה המקומית ערד

רחוב יהודה, מבט לכיוון מערב. מצד שמאל של הכביש נמצאת הכניסה העתידית לקרית האמנים, שעדיין לא הוקמה.

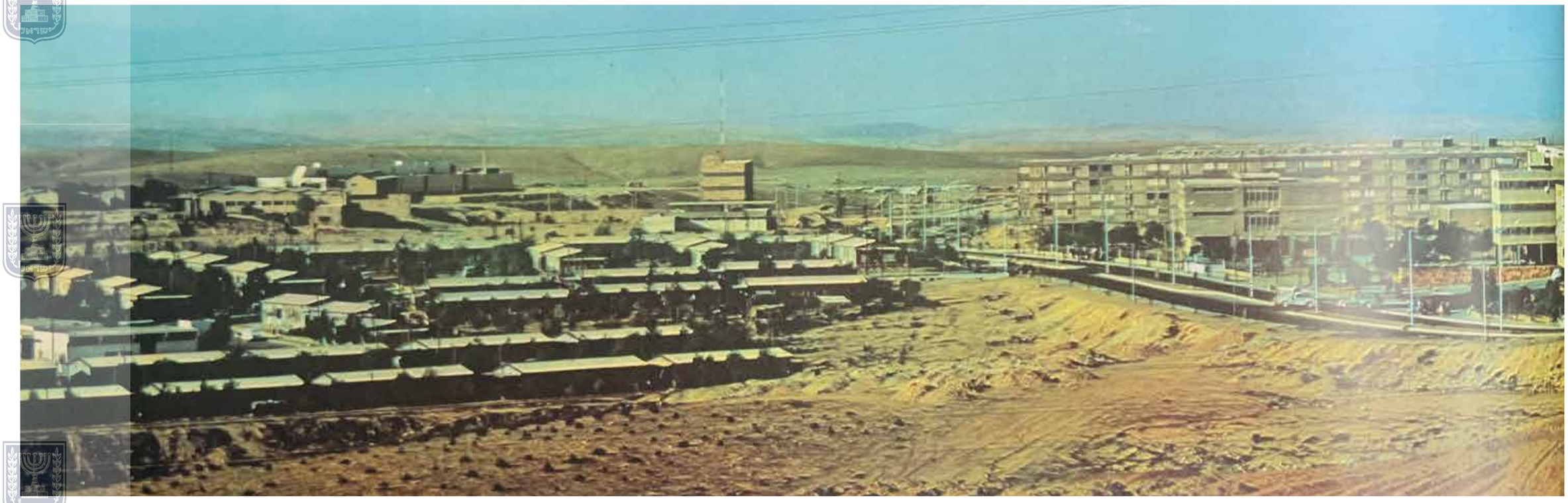

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

תאריך לא ידוע (בין השנים 1962-1970) | מתוך הספר: ערד 1962-1970, אלבום ערד, הוצאת המועצה המקומית ערד

רחוב יהודה מימין ושכונת הראשונים משמאלו. מבט לכיוון מערב. ניתן לראות בבירור את השטח עליו עתידה להיבנות קרית האמנים ורחבת האמפיתיאטרון.
בנוסף ניתן לראות את העצים הקיימים בתחום הקריה ואת הבדל הגבהים בין הרחוב ובין שכונת הצריפים.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

תאריך לא ידוע (בין השנים 1980-1993) | מקור: אוסף הנגב, ארכיון יד יצחק בן צבי

קרית האמנים בשנים הראשונות שלה. ניתן לראות רחבת האמפיתיאטרון וטריבונות הישיבה, וכן את הצריפים המקיפים את הרחבה ושדרת עצי האורן. ריצוף הגרנוליט המקורי כולל הפוגות שבין היציקות נשמר ברובו עד היום, והגינון שמקיף את המתחם נראה בראשית דרכו. אפשר לראות גם את עמודי התאורה ואת אדניות הגרנוליט מקשטות מסביב.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

תאריך לא ידוע | מתוך הספר: ערד, בעריכת יהודה אילן, הוצאת המועצה המקומית ערד

קרית האמנים בשנים הראשונות שלה. ניתן לראות רחבת האמפיתיאטרון וטריבונות הישיבה, את גרם המדרגות הפיסולי שיורד מימין אל הרחבה, את הצריפים המקיפים את הרחבה ואת עצי האורן ואדניות הגרנוליט.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

03.2012 | מקור: Google Street View

הכניסה לקרית האמנים, מבט מכיוון רחוב יהודה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

03.2012 | מקור: Google Street View

הכניסה לקרית האמנים, מבט מכיוון רחוב יהודה. ניתן לראות את רחבת הכניסה לפני המדרגות הראשיות וכן את הכיכר העליונה מוקפת צמחיה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

05.2020 | מקור: Google Maps, יואב שוקתי

מבט-על של קרית האמנים. ניתן לראות את שבילי הגישה הצדדיים המובילים אל המתחם.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.5 צילומים היסטוריים של המתחם

02.2022 | מקור: Google Maps

קרית האמנים לאחר שפונו כל המבנים המקיפים אותה, ובטרם החלה הבנייה החדשה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

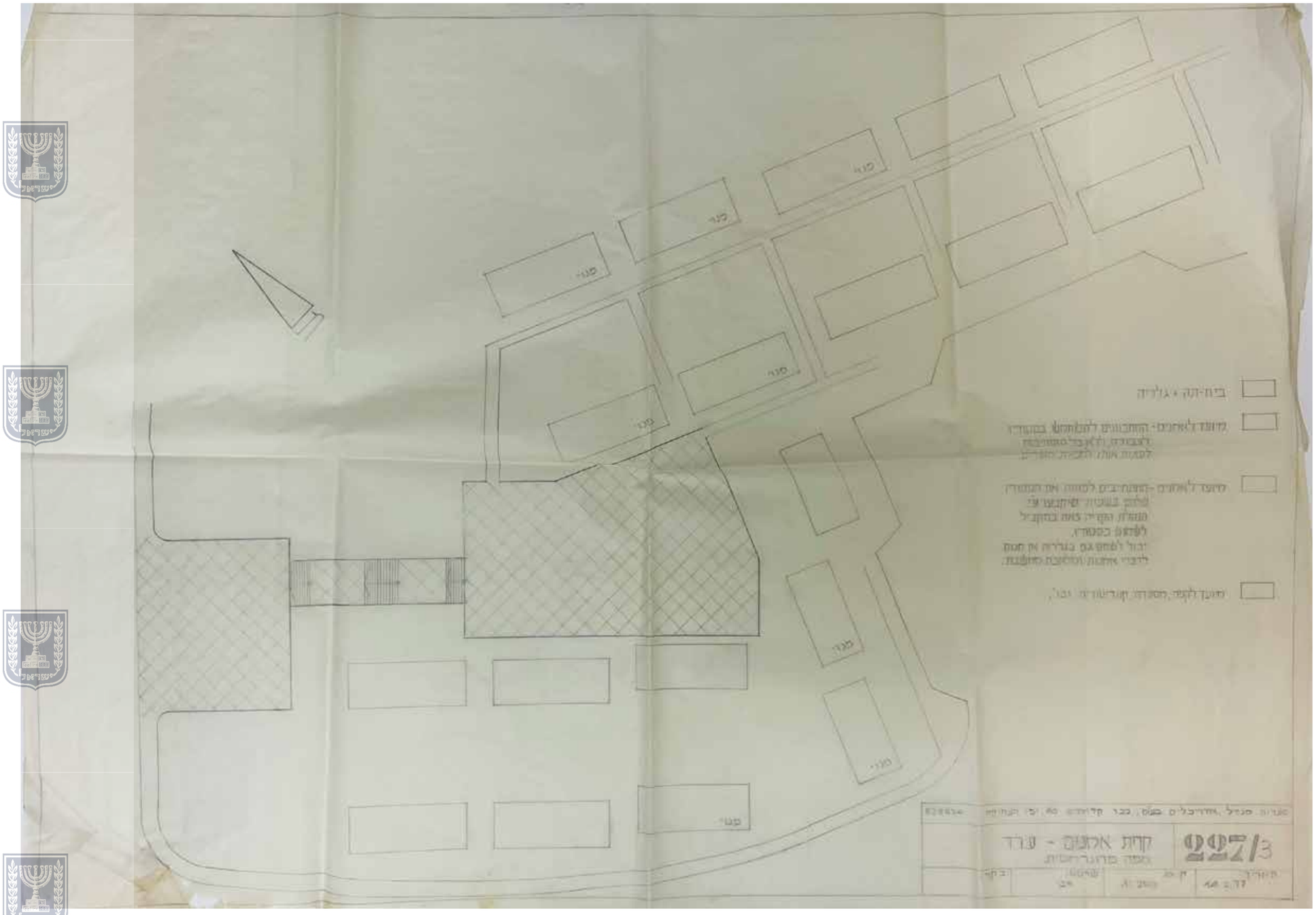
3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

ההיתר המקורי למתחם קרית האמנים לא נמצא. עם זאת, נמצאו השרטוטים המקוריים שנערכו על ידי האדריכל בעיפרון על גבי נייר שרטוט (פרגמנט). בעמודים הבאים יובאו סריקות של כלל השרטוטים שנמצאו בארכיון האדריכל, תוך ניסיון להבין את התפתחות התכנון.

14.02.1977 | מפה פרוגרמטית

בשרטוט זה ניתן לראות את הפרוגרמה המתוכננת, המשלבת כיכר עליונה, מדרגות מקשרות וכיכר תחתונה, אותה מקיפים צריפים קיימים, שחלקם פנויים.

הצריפים הפנויים בתכנית יועדו לבית תה עם גלריה, לאמנים (כחללי עבודה או כגלריה / חנות) ולממכר מזון (קפה, מסעדה, קונדיטוריה וכו').

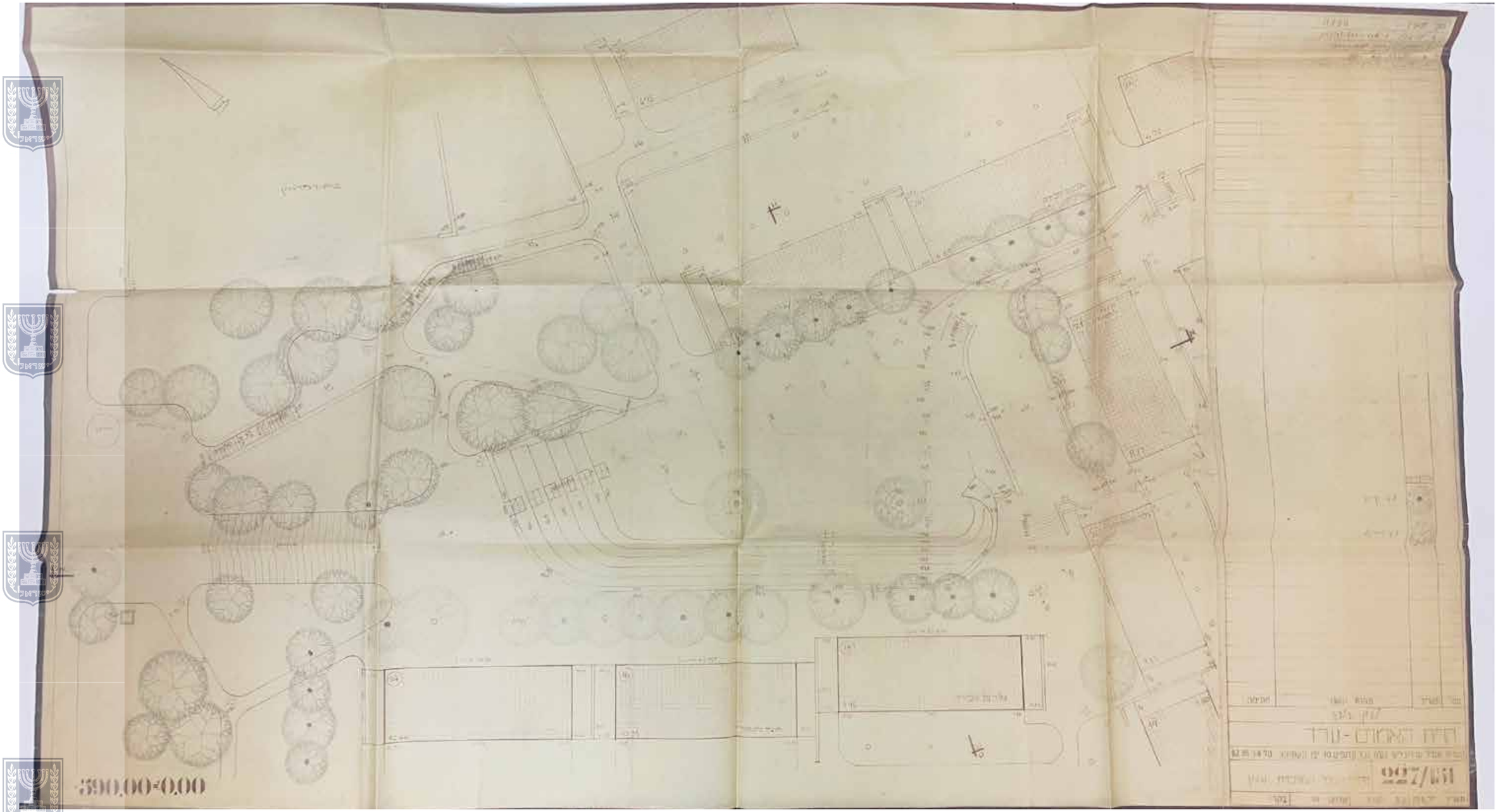

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

27.06.1977 | תכנית פיתוח הכיכר המרכזית

זהו השרטוט הראשון שנמצא לתכנון האמפיתיאטרון. ניתן לראות את הצורניות הייחודית שנבחרה לטריבונות האמפיתיאטרון, התואמת לגבולות המגרש הפנוי. בשרטוט זה ניתן לראות את פיתוח השטח, כולל צמחיה וגינון, שבילים ושיפועים. השבילים תוכננו כך שהכיכר תהיה מחוברת לכל הכיוונים המקיפים אותה, ובאמצעות מספר גרמי מדרגות גישר האדריכל על הבדלי הגבהים. בנוסף, ניתן לראות בתכנית כי עצים רבים כבר היו קיימים באתר, ואליהם נוספו עצים חדשים בתכנון. בפועל כנראה שנוספו קצת פחות מהמופיע כאן בתכנית.

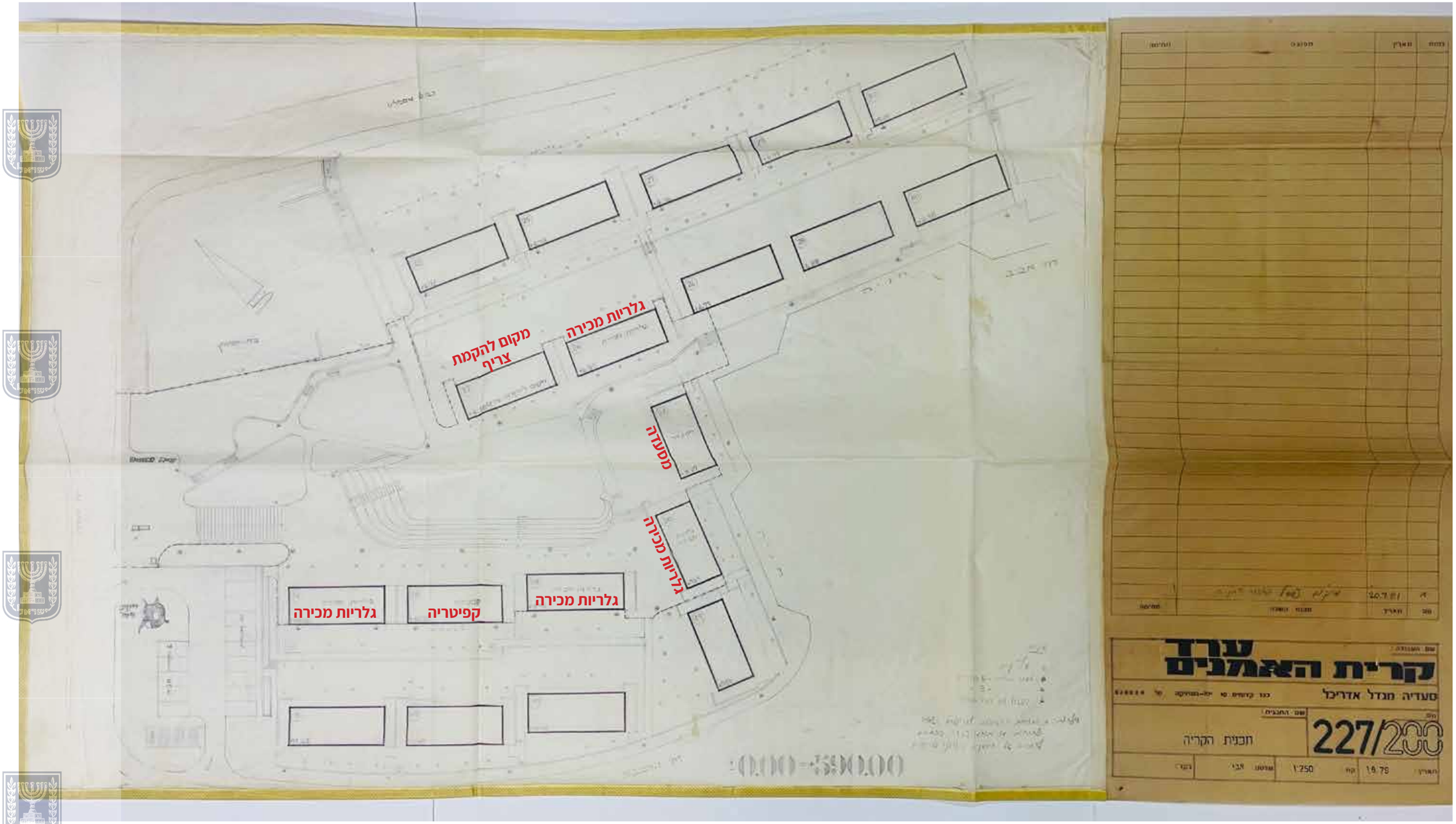

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

01.08.1979 | תכנית הקריה

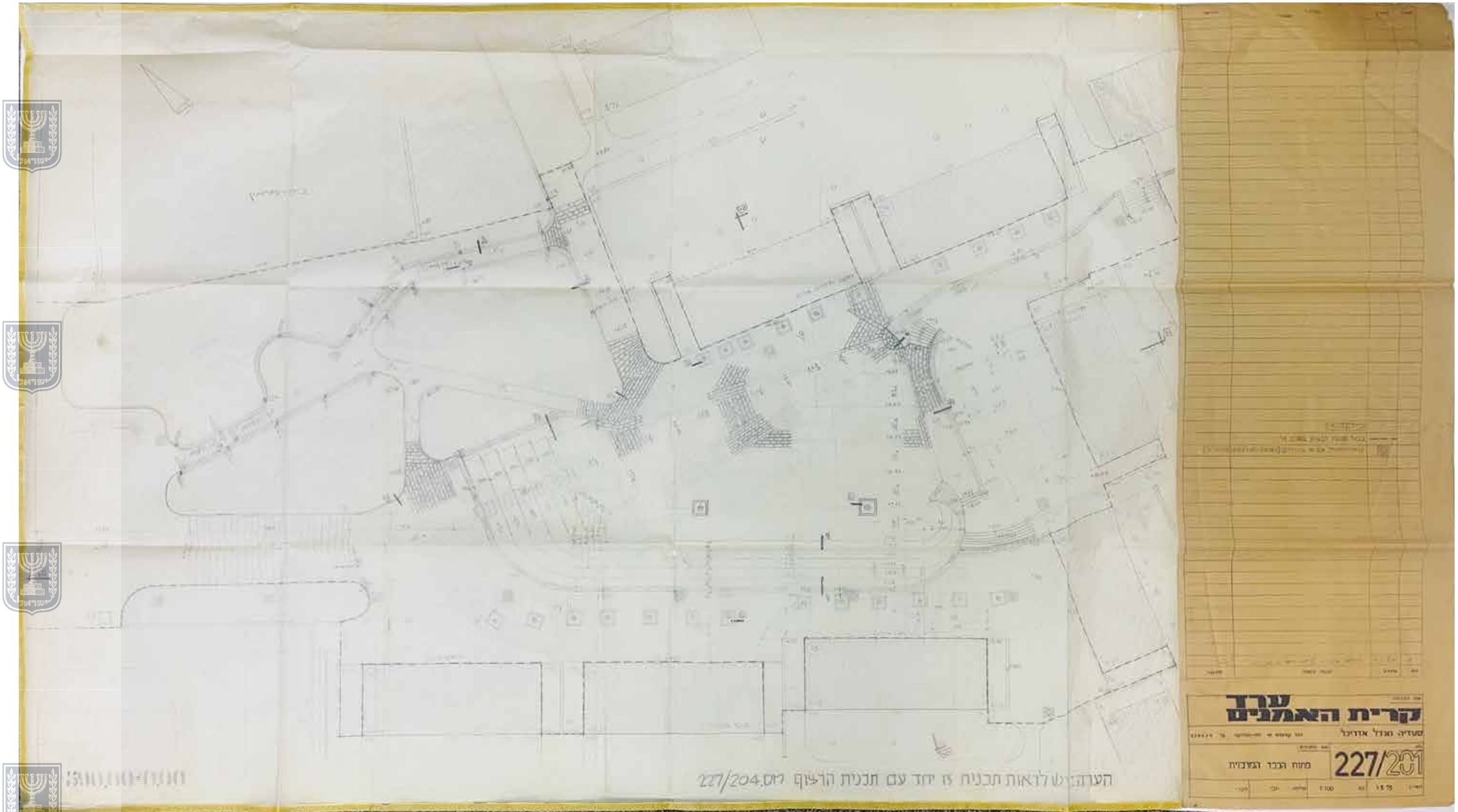
ניתן לראות את סימון גבולות התכנית בקו מקווקו (לפני שנוספה הרחבה העליונה אל המתחם). הצריף עליו כתוב "מקום להקמת צריף" כנראה שלא נבנה מעולם.

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

01.08.1979 | פיתוח הכיכר המרכזית

בתכנית זו ניתן לראות את המחשבה של האדריכל על הריצוף של המתחם. ככל הנראה, התכנון הראשוני היה לרצף את המתחם באבן, ובתכנית זו ניתן לראות את כיווני ההנחה של האבן לפי נקודות התחלה שונות. בהמשך הוחלף ריצוף האבן בריצוף גרנוליט. בנוסף, ממוקמים בתכנית עמודי תאורה, כשבצד נכתב "העמוד לא לביצוע בשלב א"). שלב א' כולל את הכיכר המרכזית בלבד, ובשלב ב' יתווסף תכנון הכיכר העליונה.

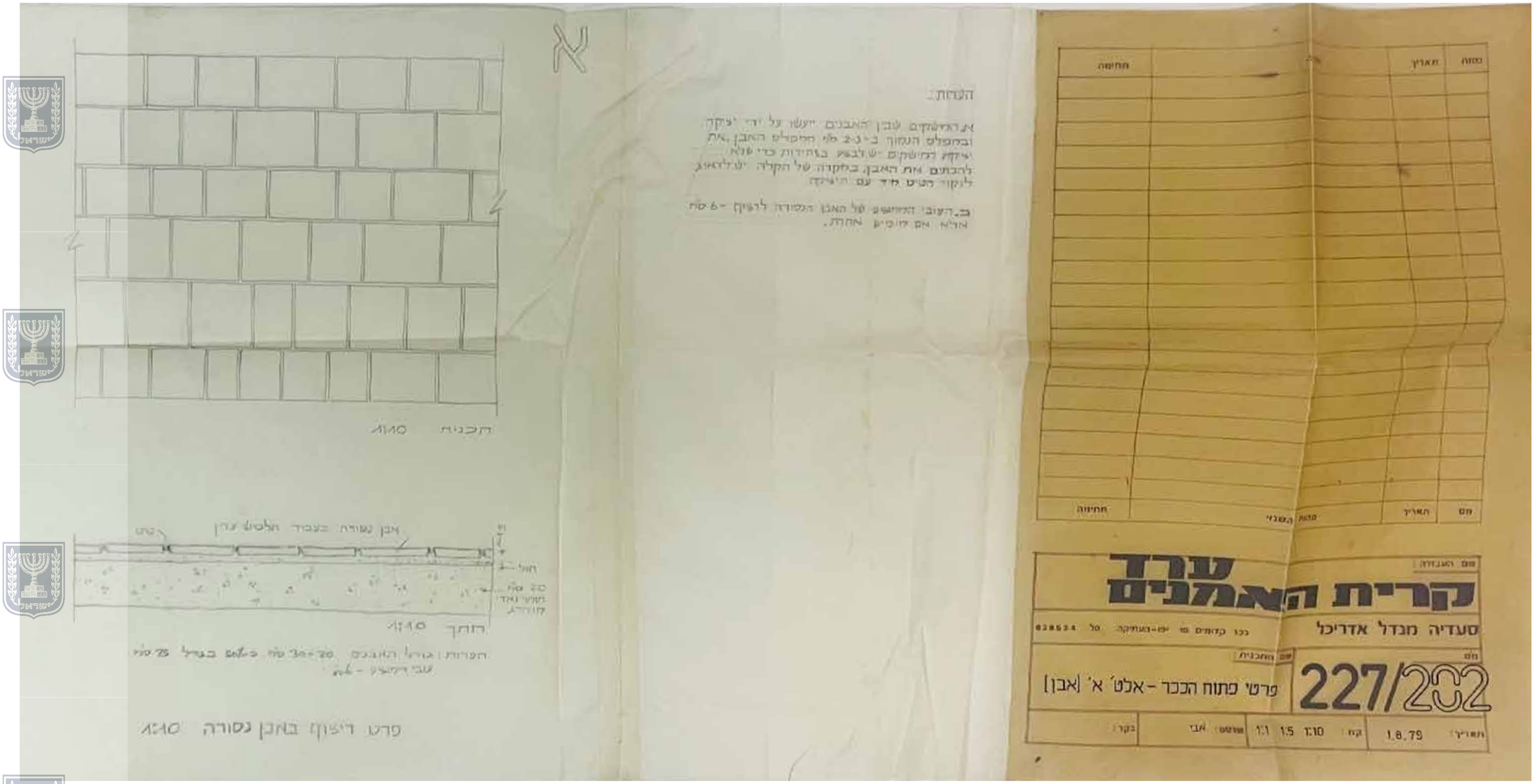
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

האדריכל תכנן כ- 10 פרטי בנייה בקנה מידה של 1:10. להלן שרטוטי הפרטים שנמצאו בארכיון.

פרט א' - פרט ריצוף באבן נסורה - האבן תוכננה להיות בעיבוד תלטיש עדין

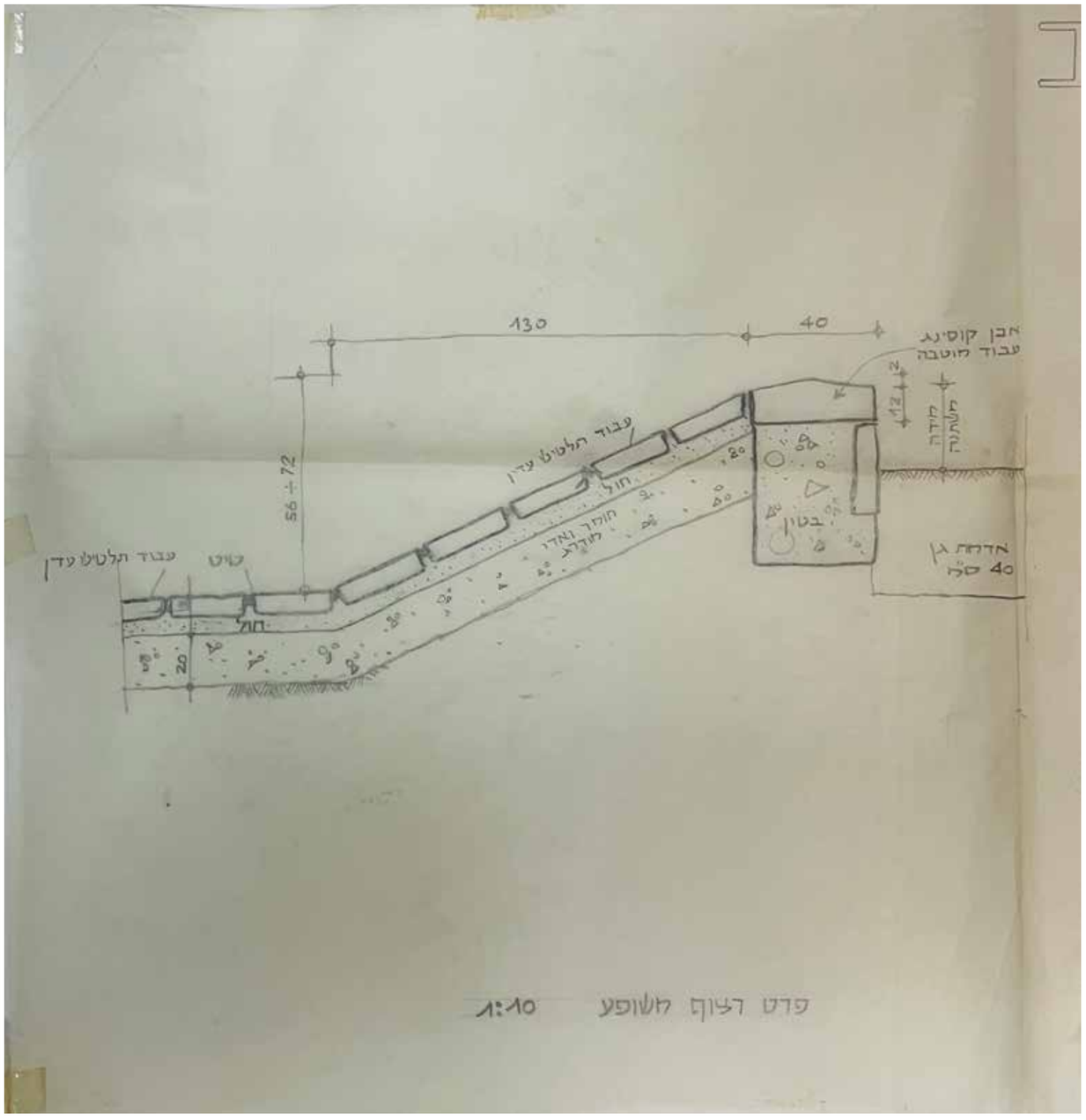

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

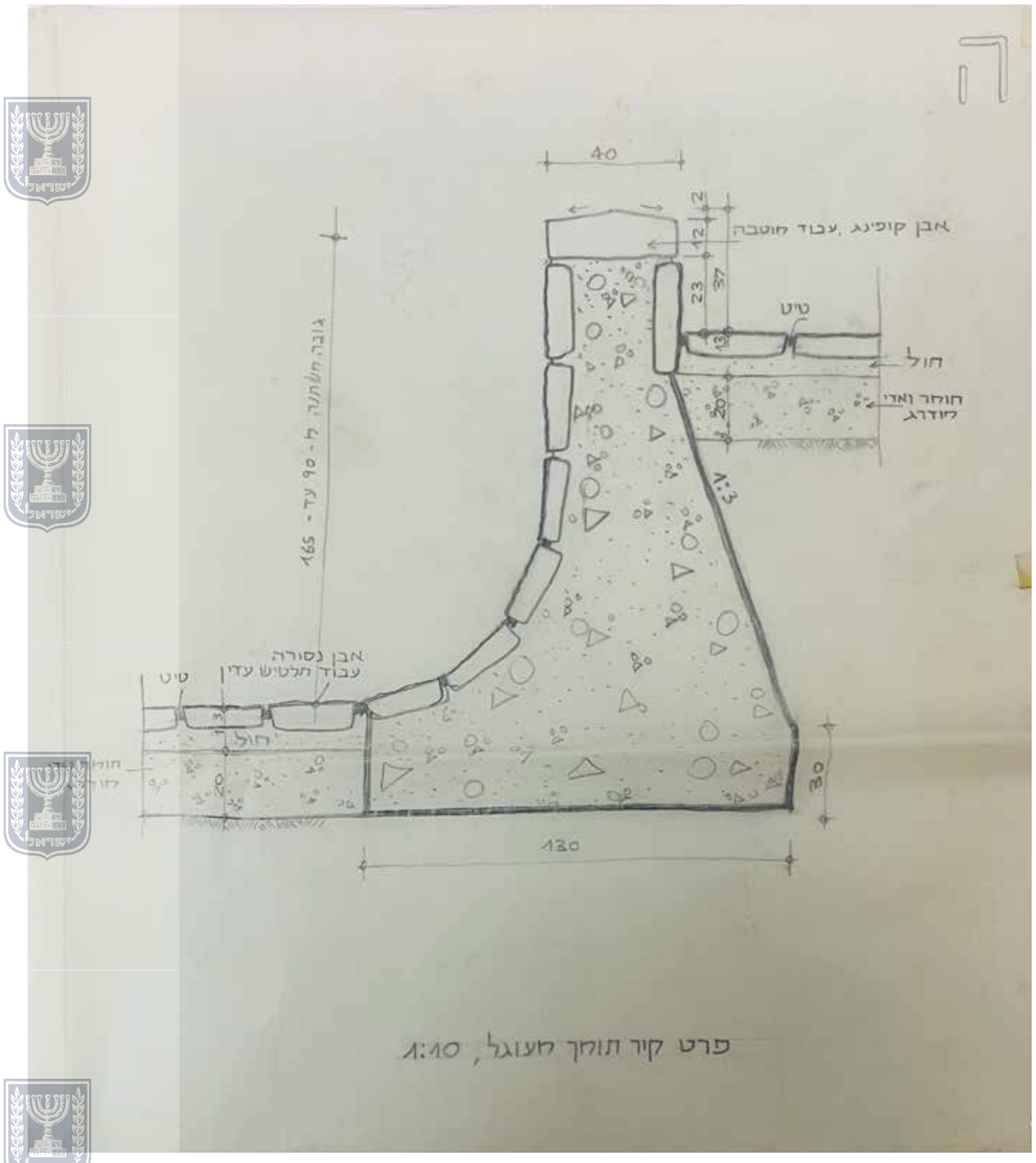
01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט ב' - פרט ריצוף משופע - האבן תוכננה להיות בעיבוד תלטיש עדין, ואבן הקופינג בעיבוד מוטבה.

01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט ה' - פרט קיר תומך מעוגל - האבן תוכננה להיות בעיבוד תלטיש עדין, ואבן הקופינג בעיבוד מוטבה.

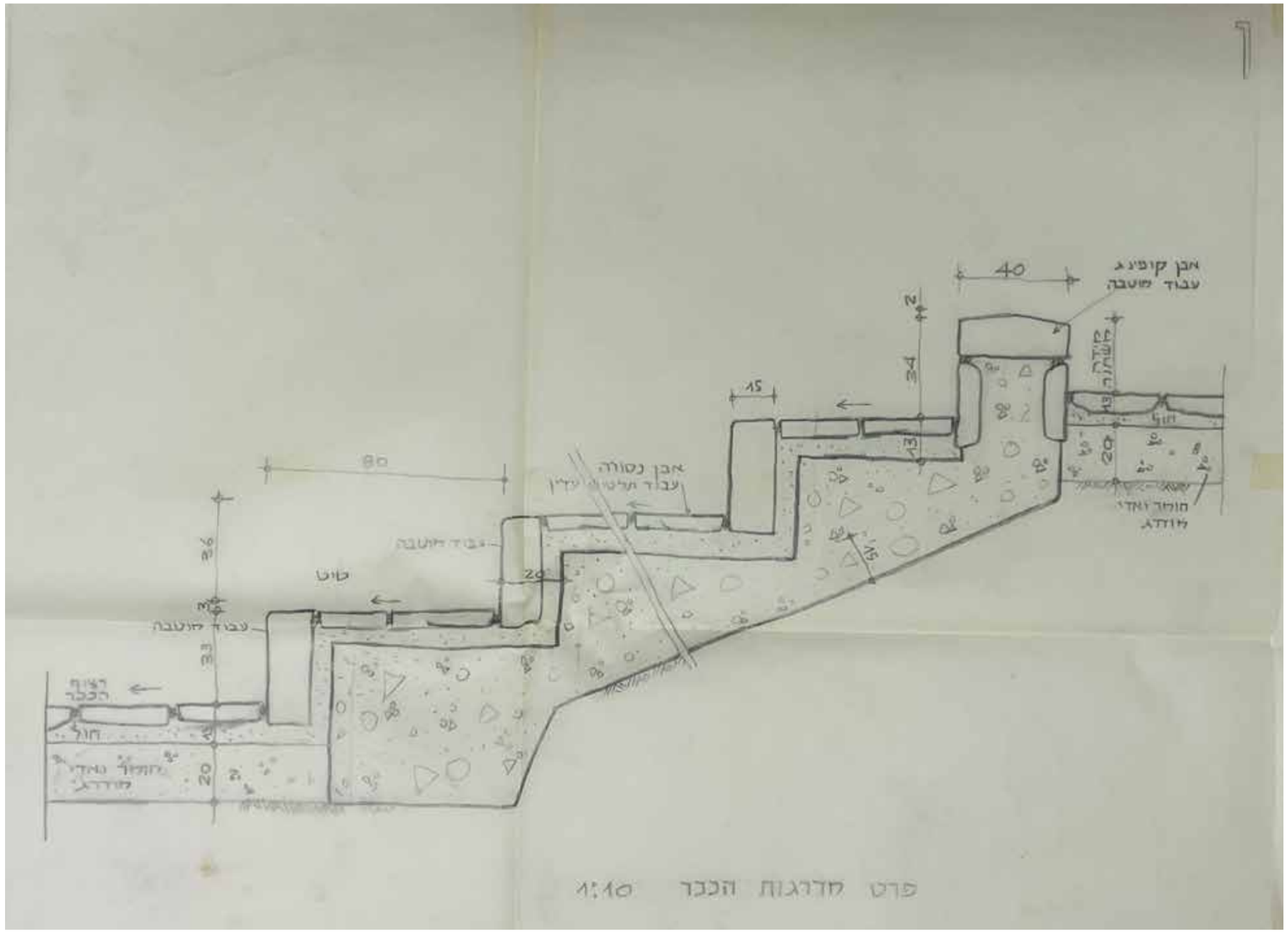

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

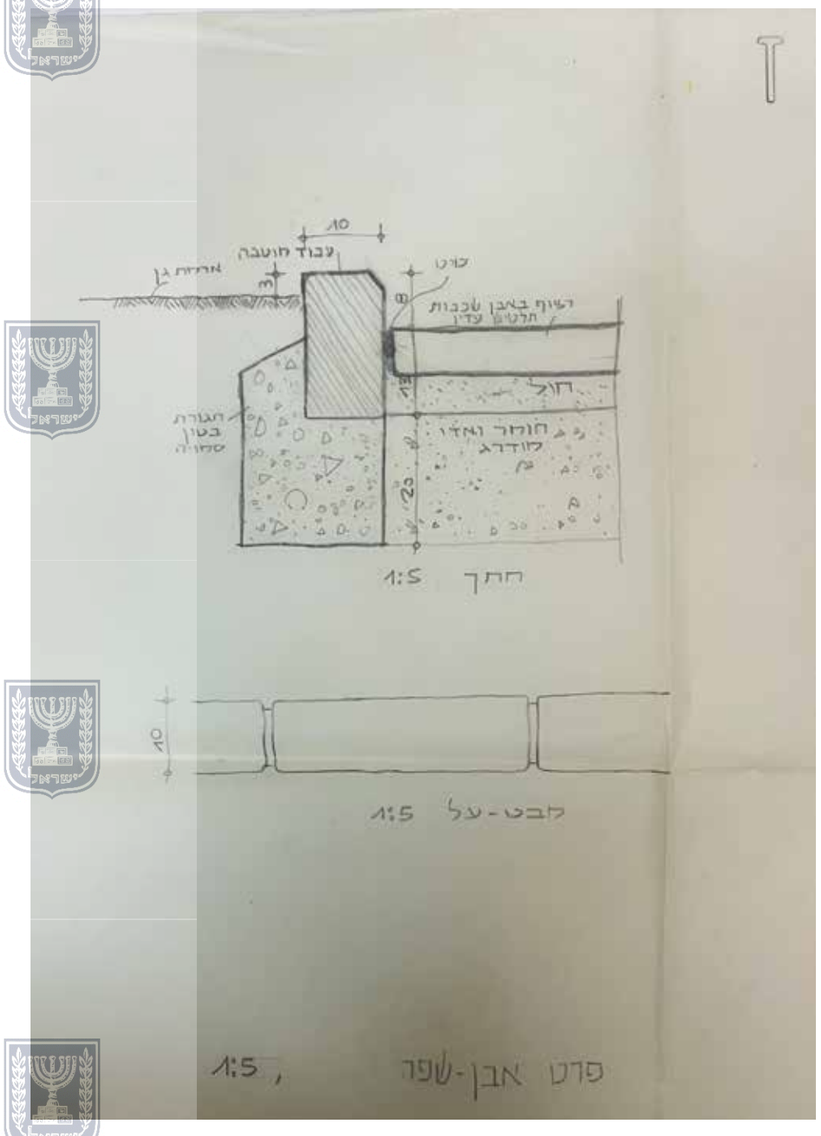
01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט ו' - פרט מדרגות הכיכר - האבן תוכננה להיות בעיבוד תלטיש עדין, ואבן שפת המדרגה בעיבוד מוטבה.

01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט ז' - פרט אבן שפה - האבן תוכננה להיות בעיבוד תלטיש עדין, ואבן הקופינג בעיבוד מוטבה.

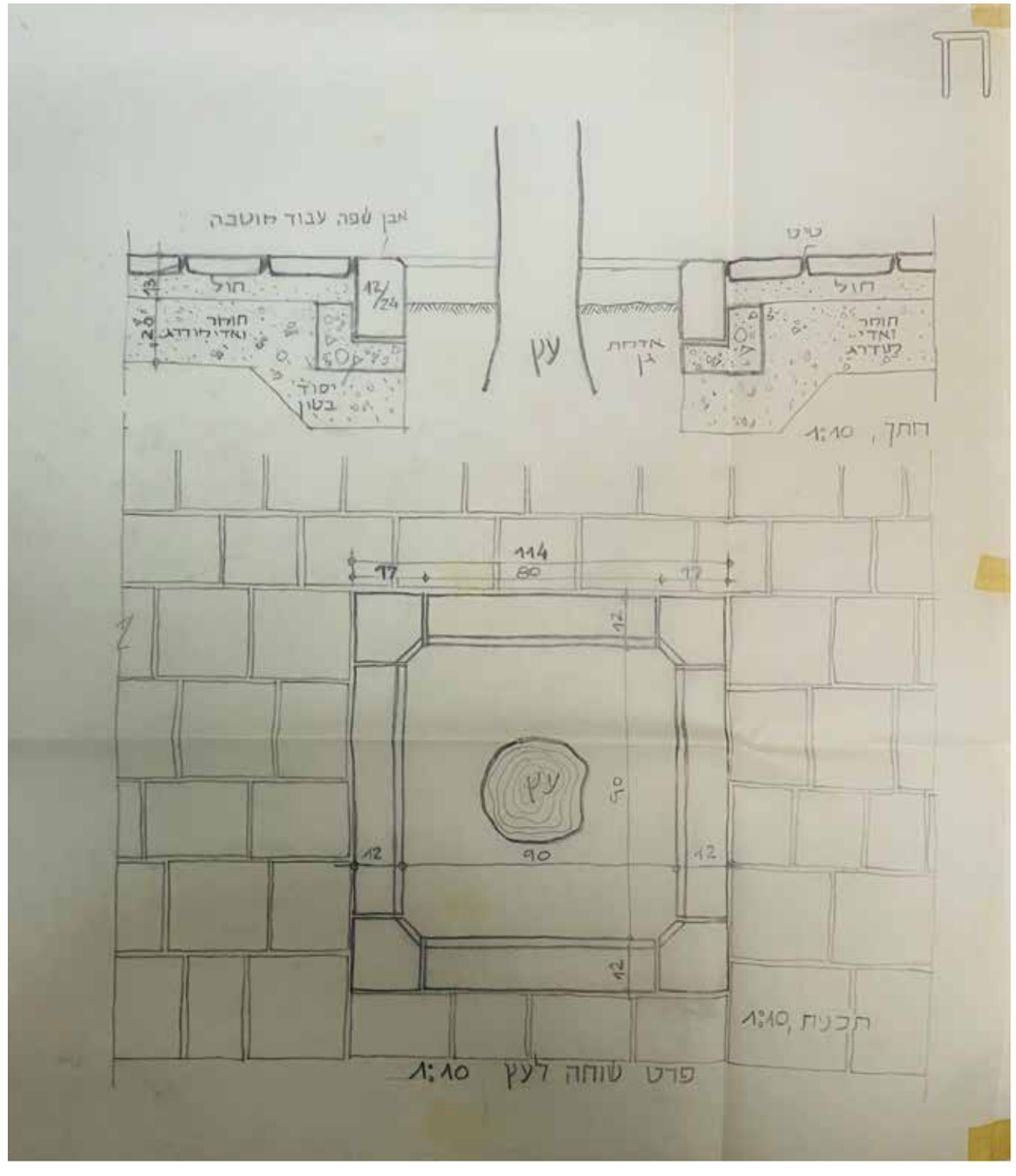

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

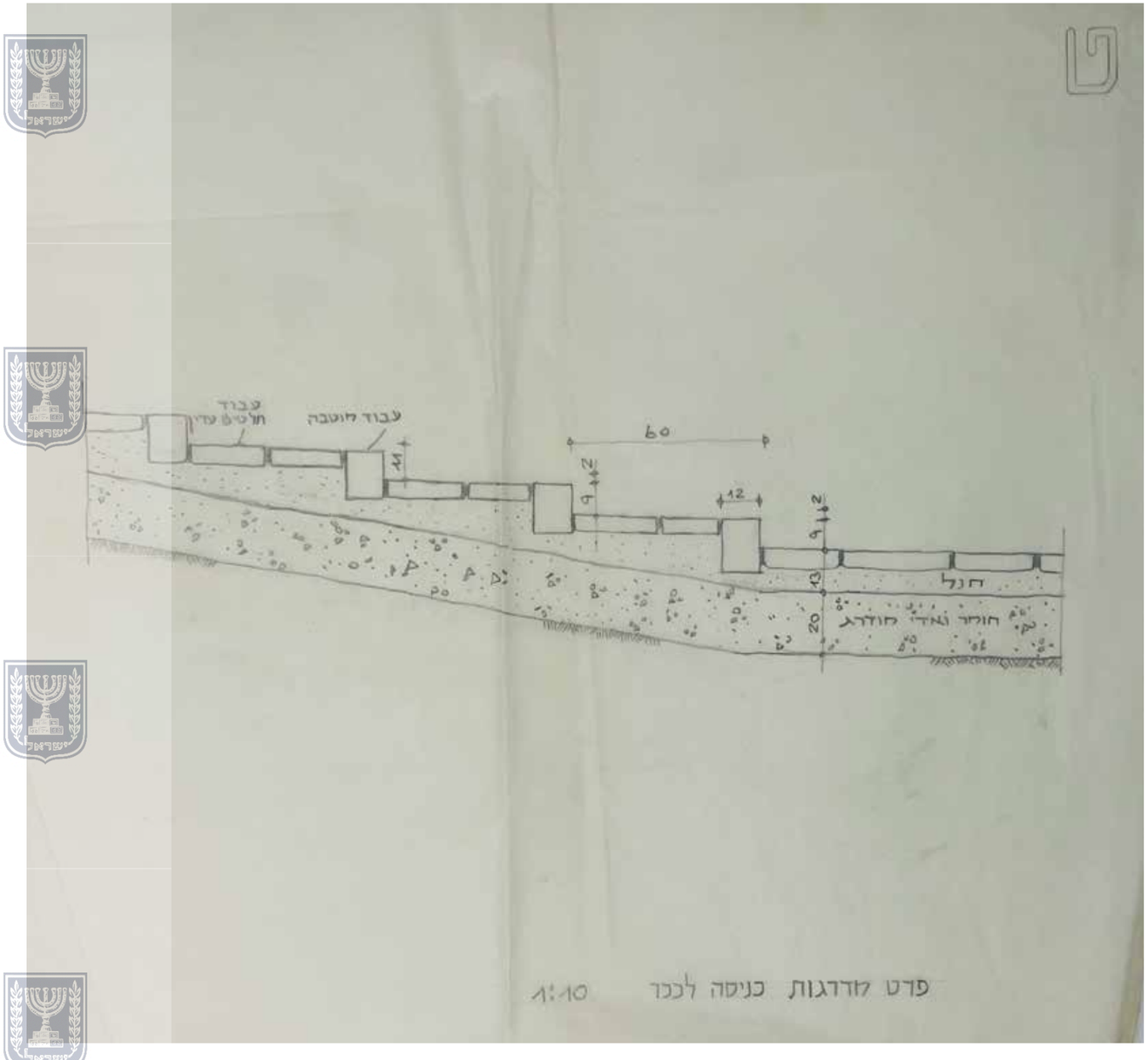
01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט ח' - פרט שוחה לעץ - האבן השפה בעיבוד מוטבה.

01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט ט' - פרט מדרגות הכניסה לכיכר - שילוב של אבן בעיבוד תלטיש עדין עם אבן מוטבה בשפת כל מדרגה.

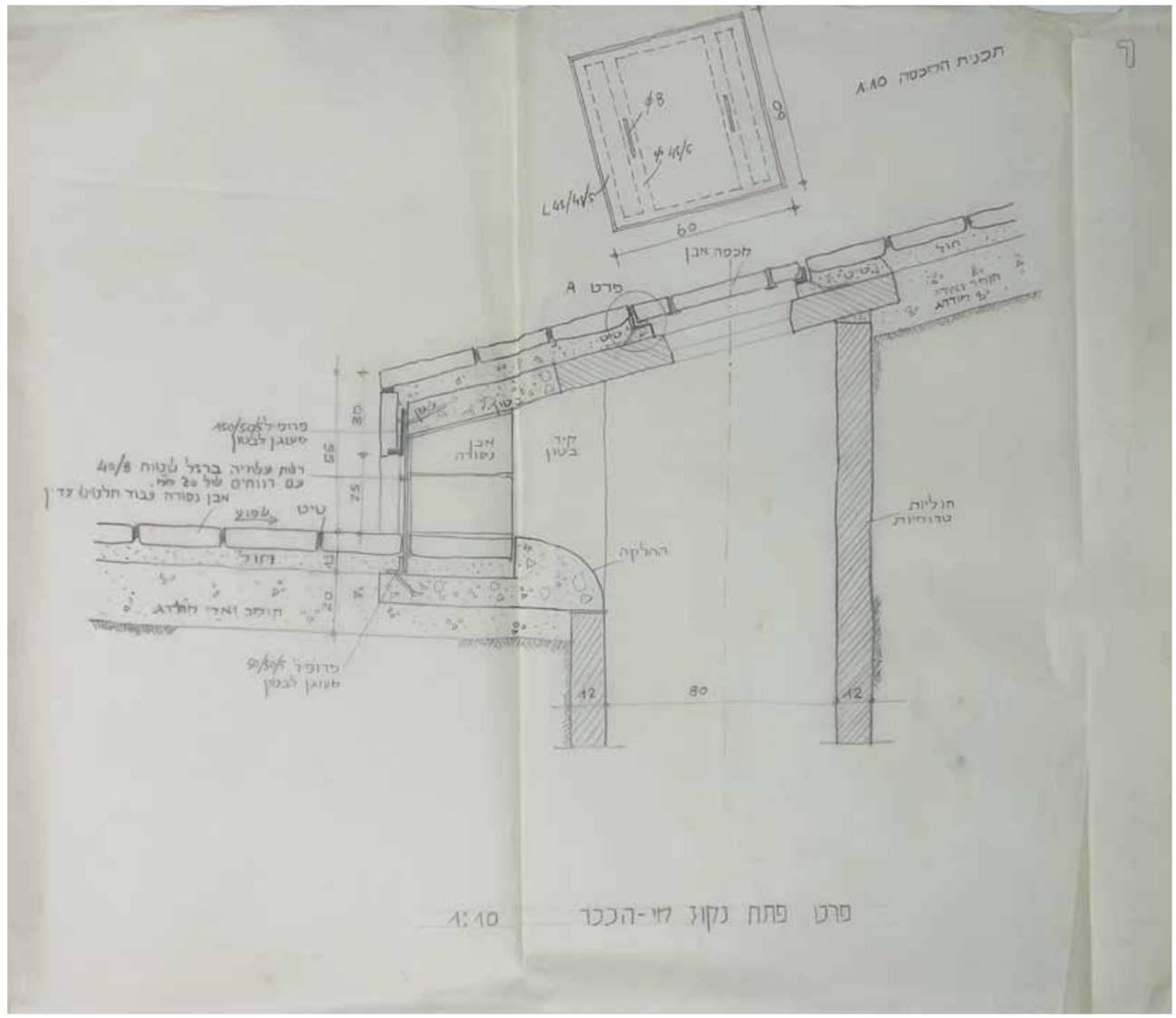

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

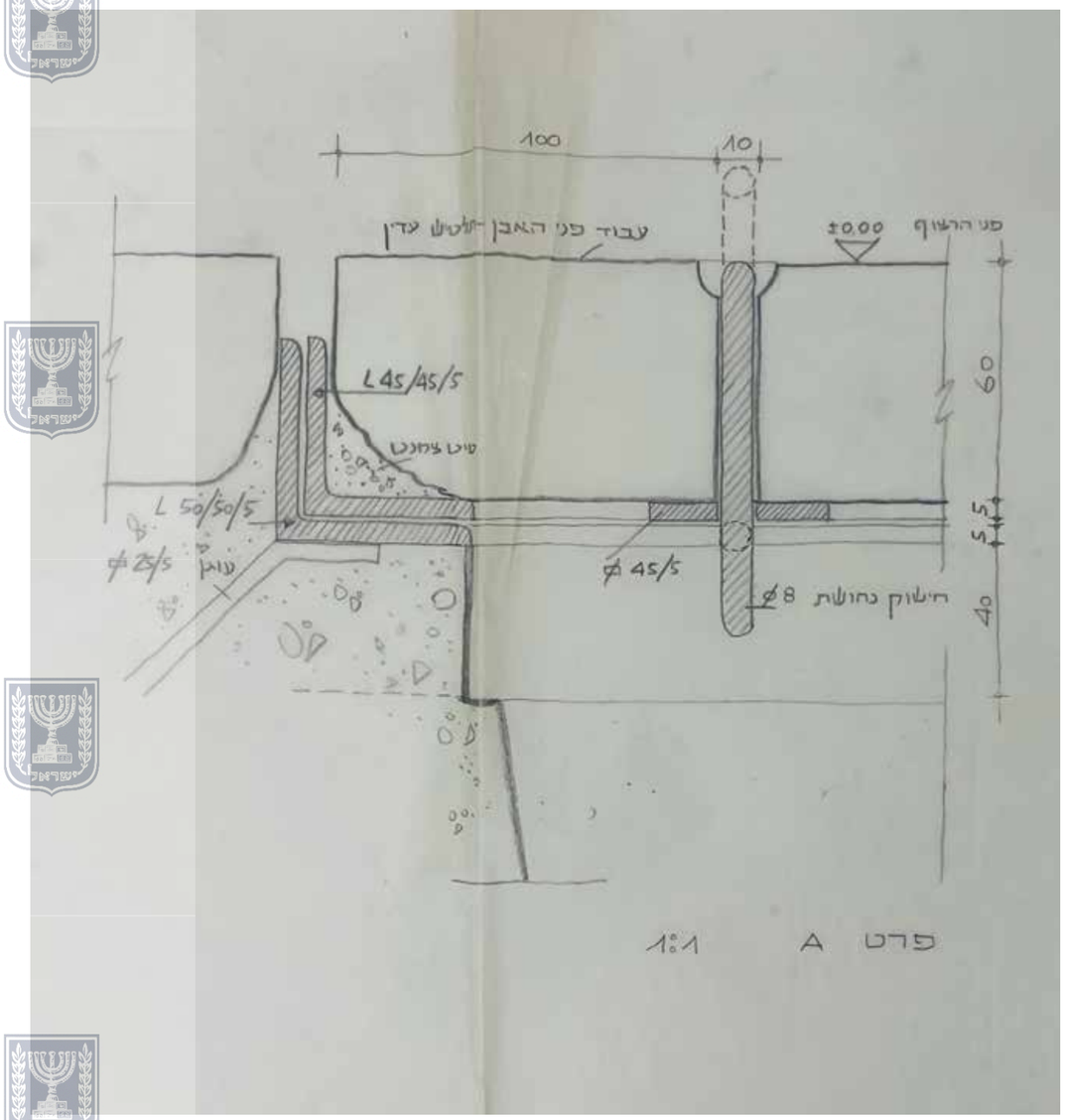
01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט י' - פרט פתח ניקוז מי הכיכר - הפרט כולל פתח למעבר מים מרצפת הכיכר, ופתח עליון עם מכסה.
שילוב של אבן נסורה בעיבוד תלטיש עם פרופילי פלדה ורשת ברזל.

01.08.1979 | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה א': אבן

פרט י' - פרט פתח ניקוז מי הכיכר - הגדלה של מכסה פתח הגישה לניקוז מי הכיכר, משולב פרופילי פלדה עם אבן.

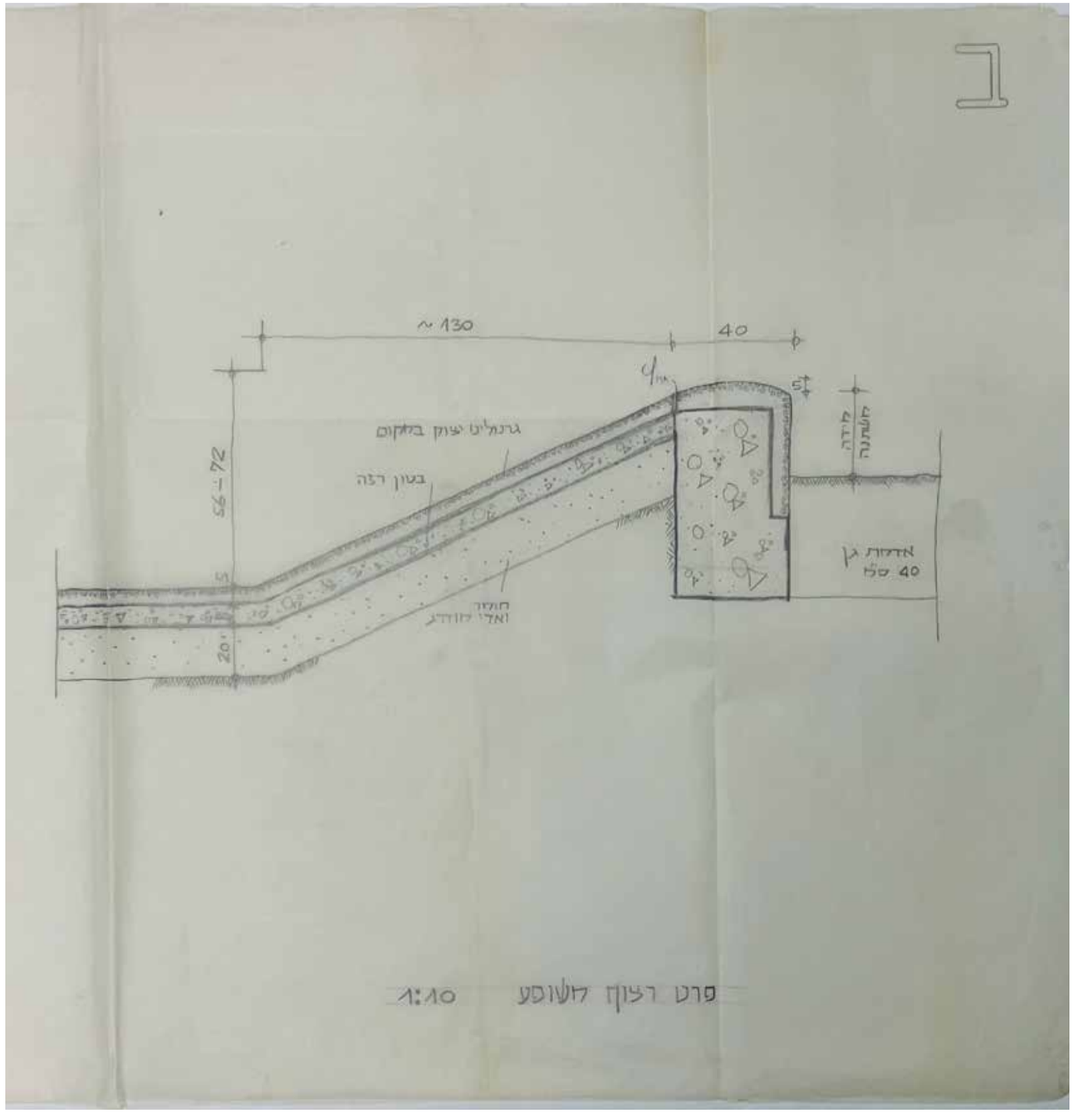

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

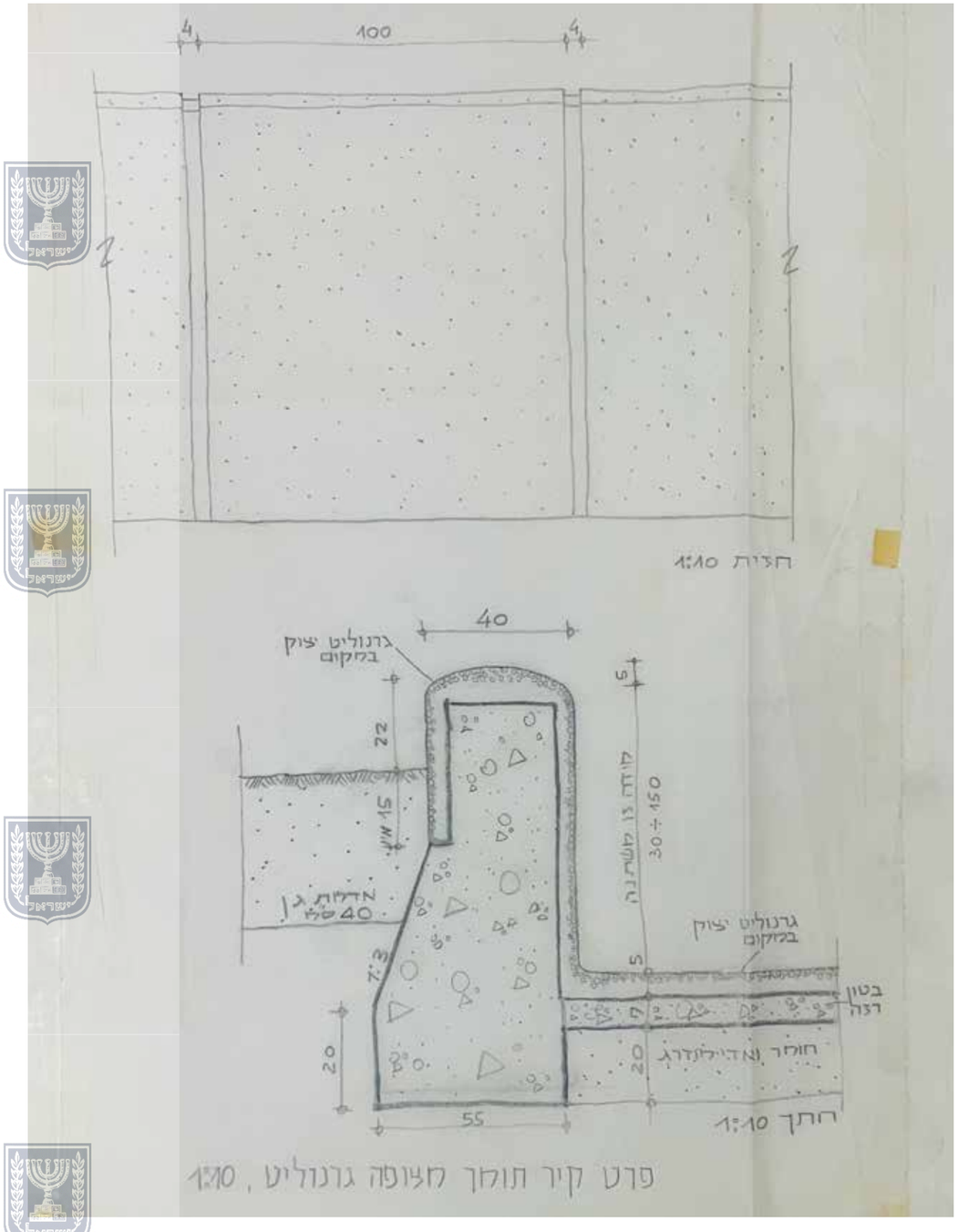
תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

פרט ב' - פרט ריצוף משופע

תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

פרט קיר תומך מצופה גרנוליט

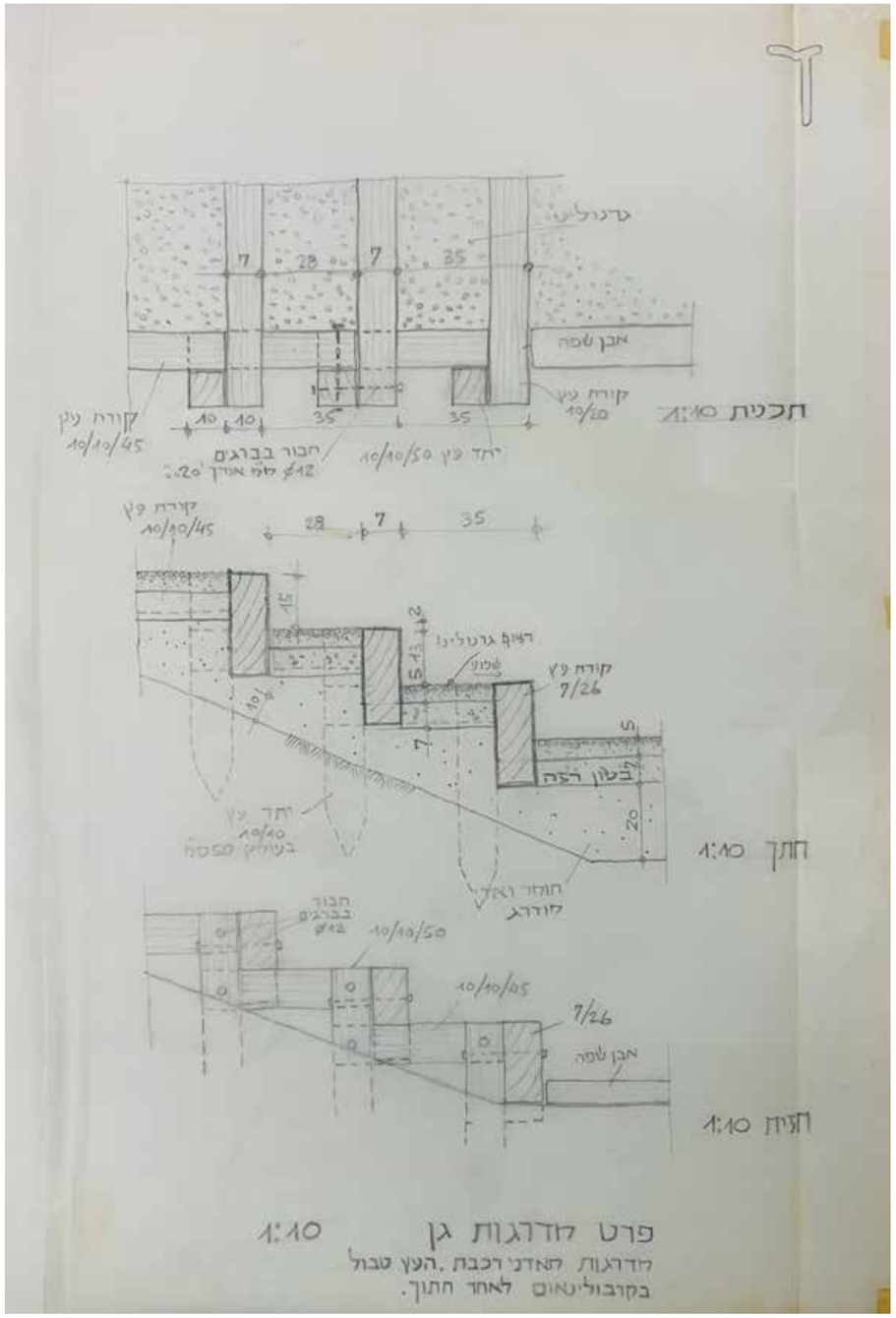

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

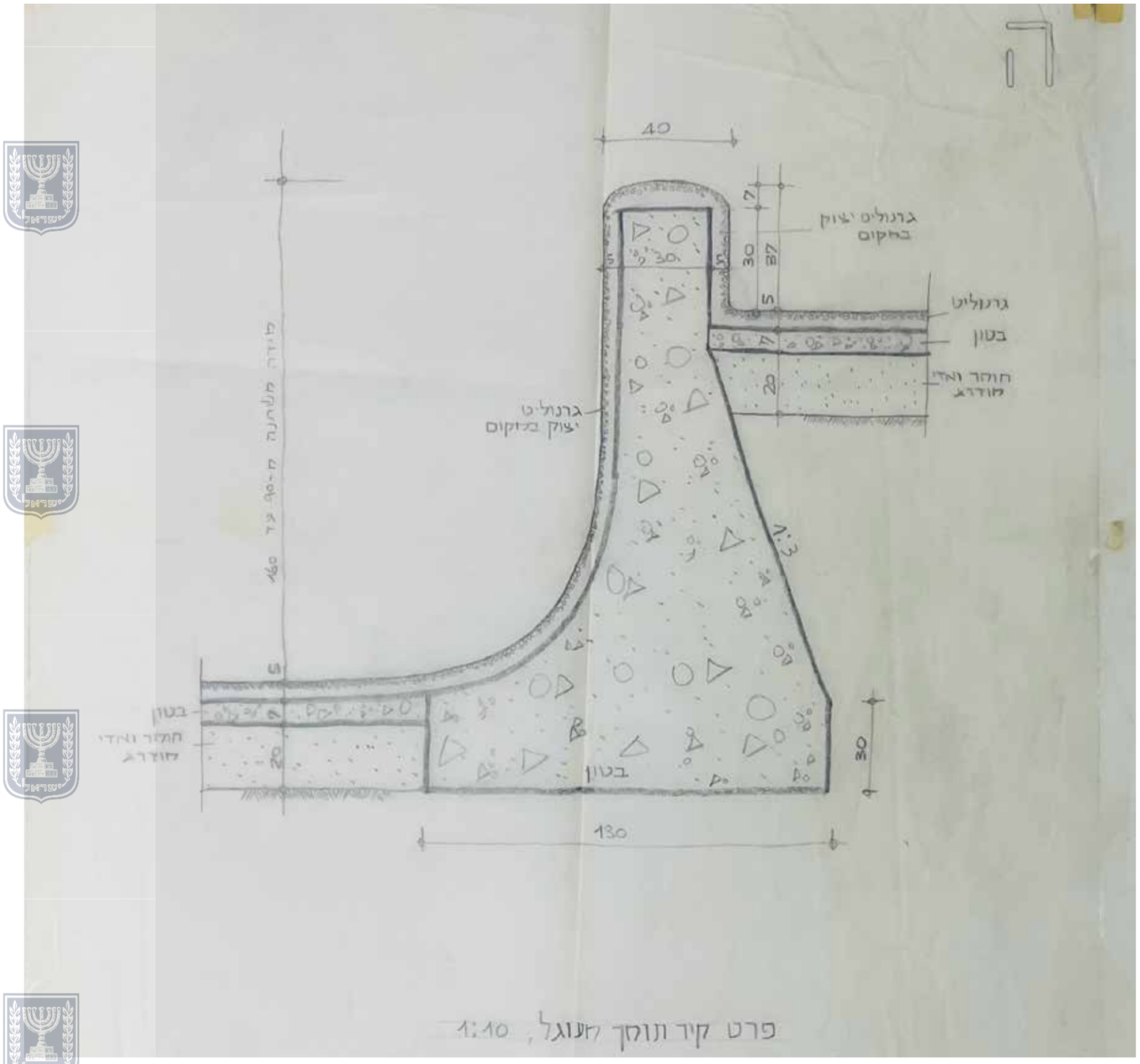
תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

פרט ד' - פרט מדרגות גן

תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

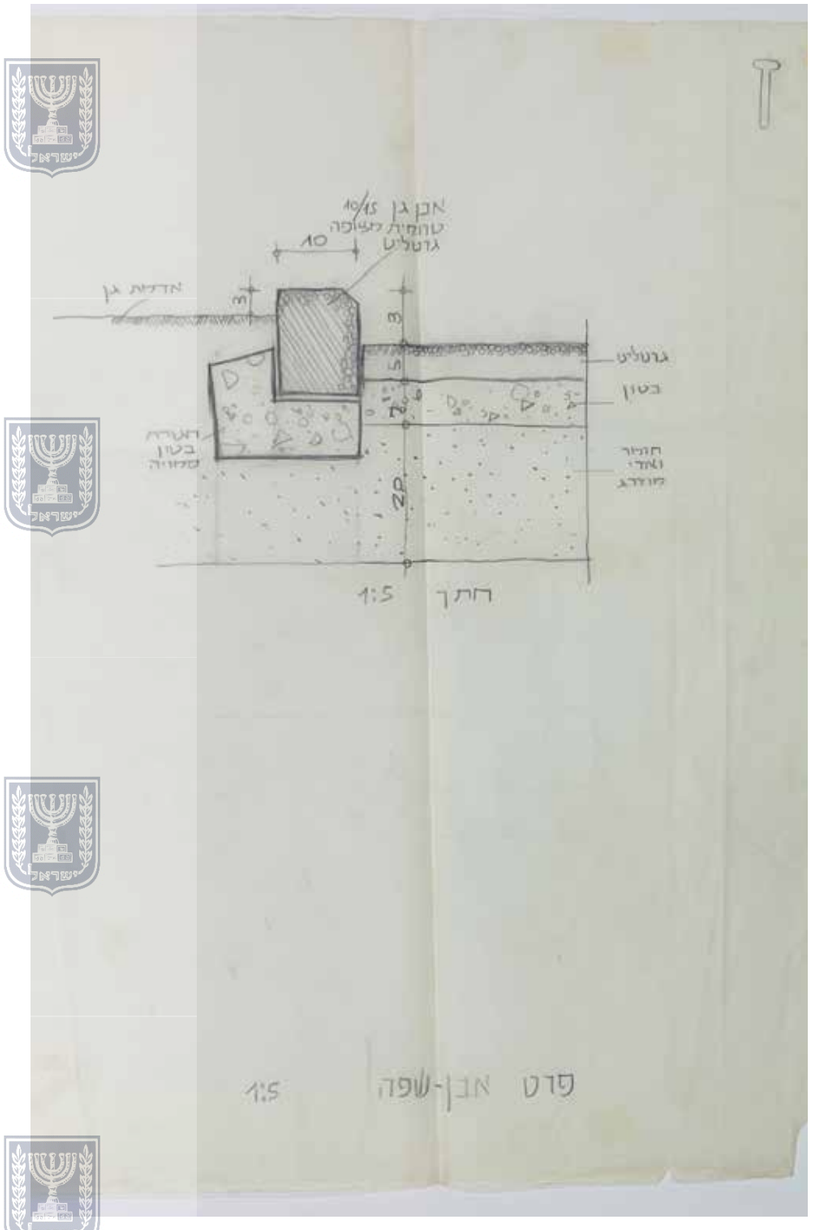
פרט ה' - פרט קיר תומך מעוגל

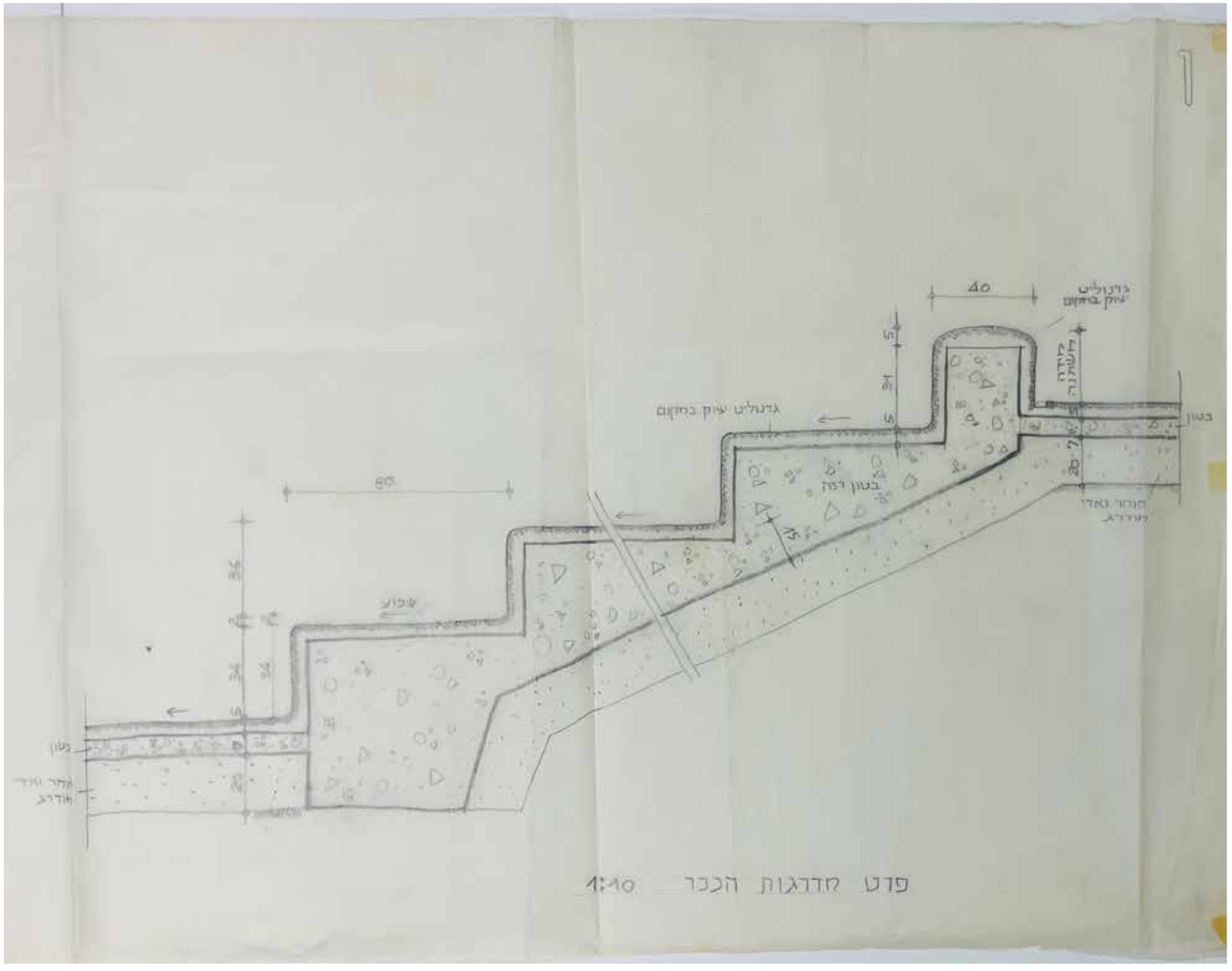

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

פרט ז' - פרט אבן שפה

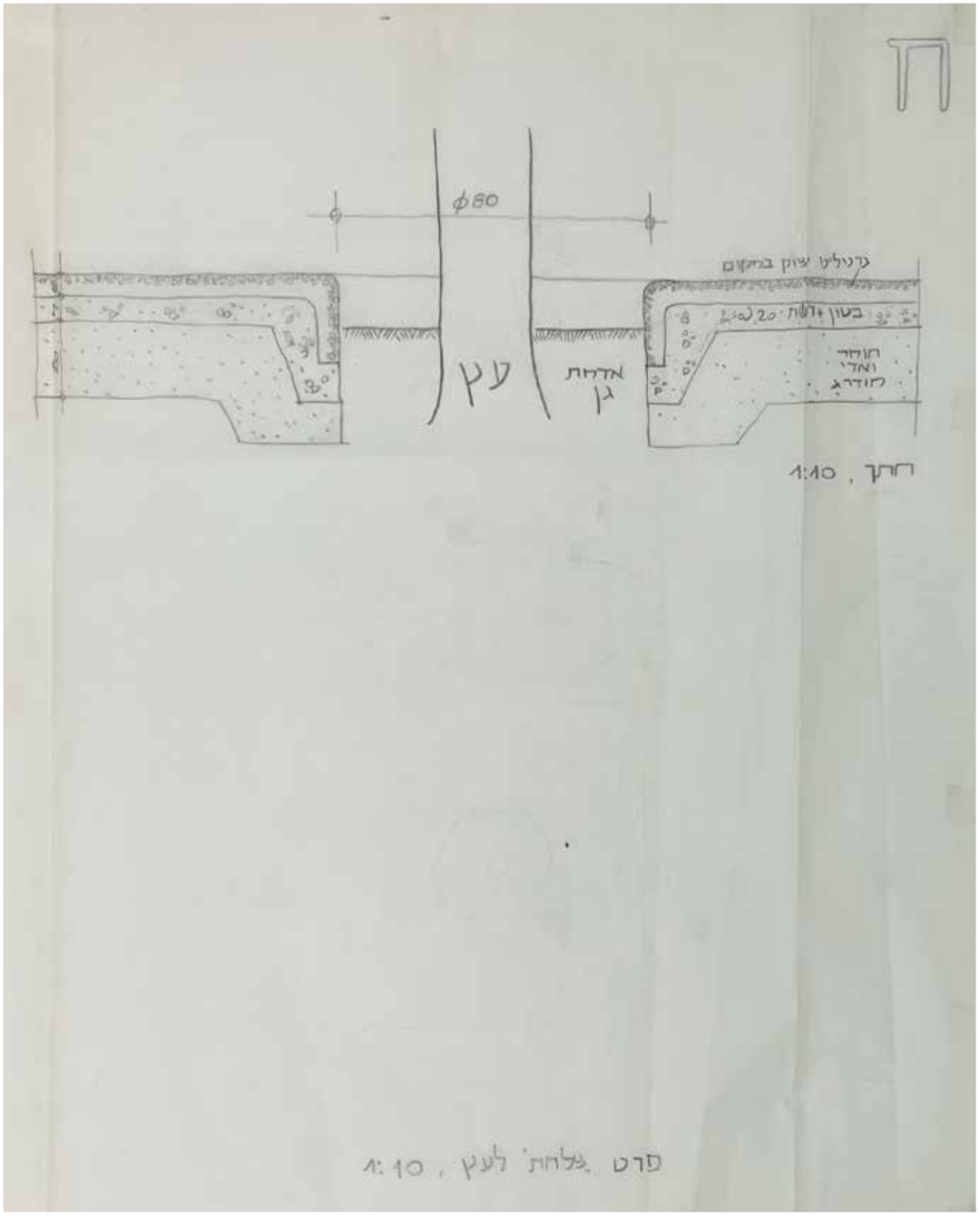

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

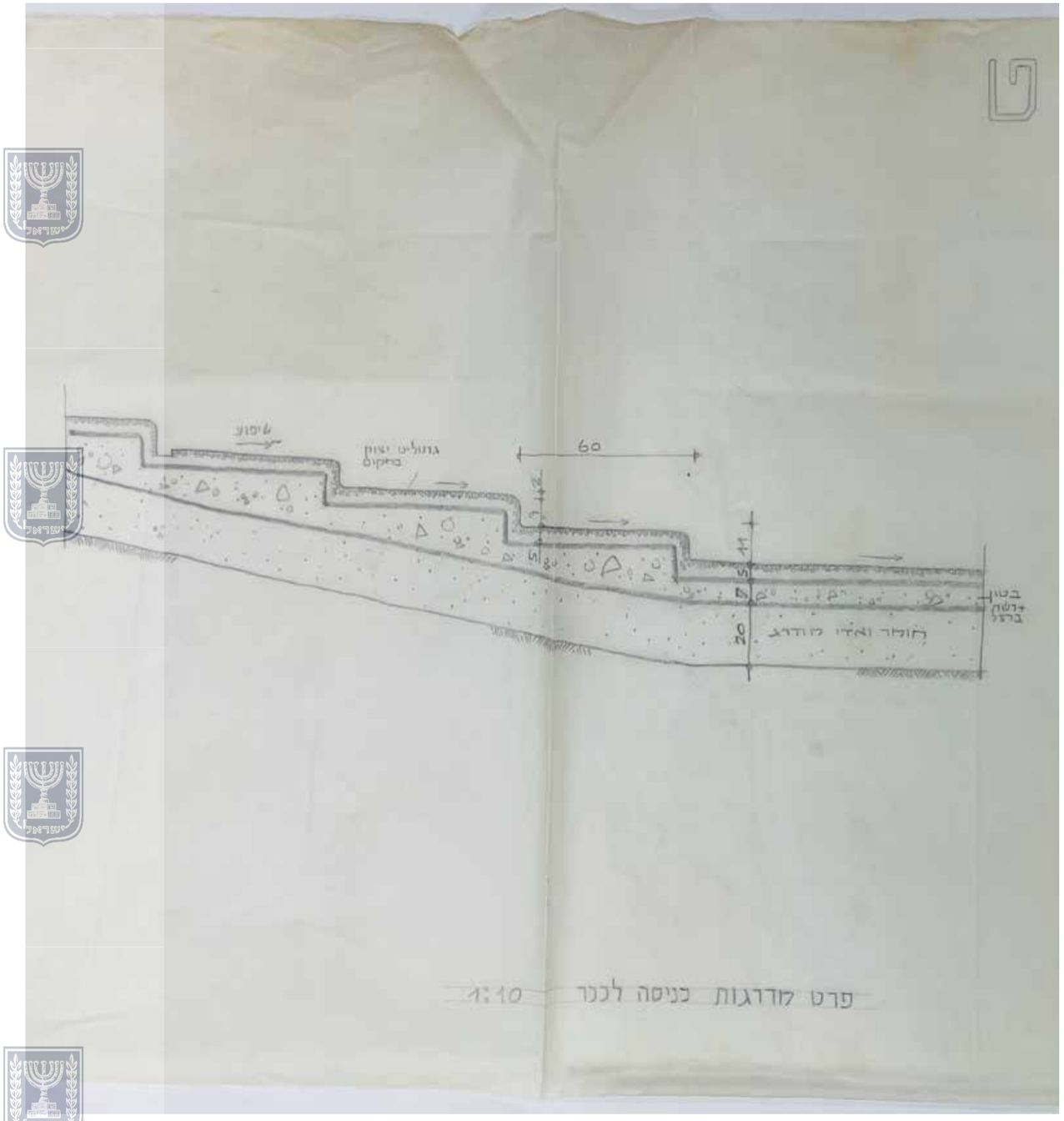
תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

פרט ח' - פרט "צלחת" לעץ

תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

פרט ט' - פרט מדרגות כניסה לכיכר

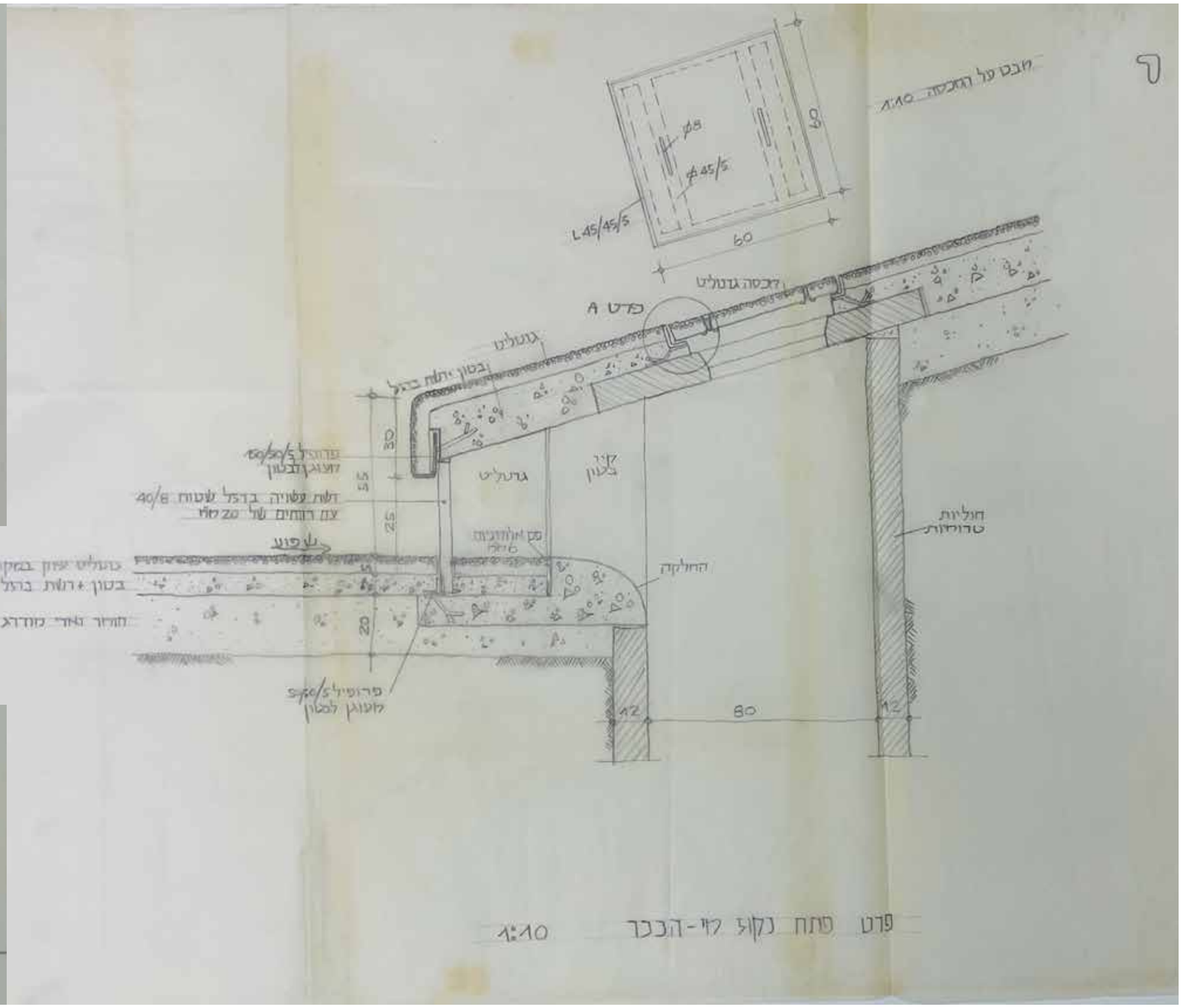

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

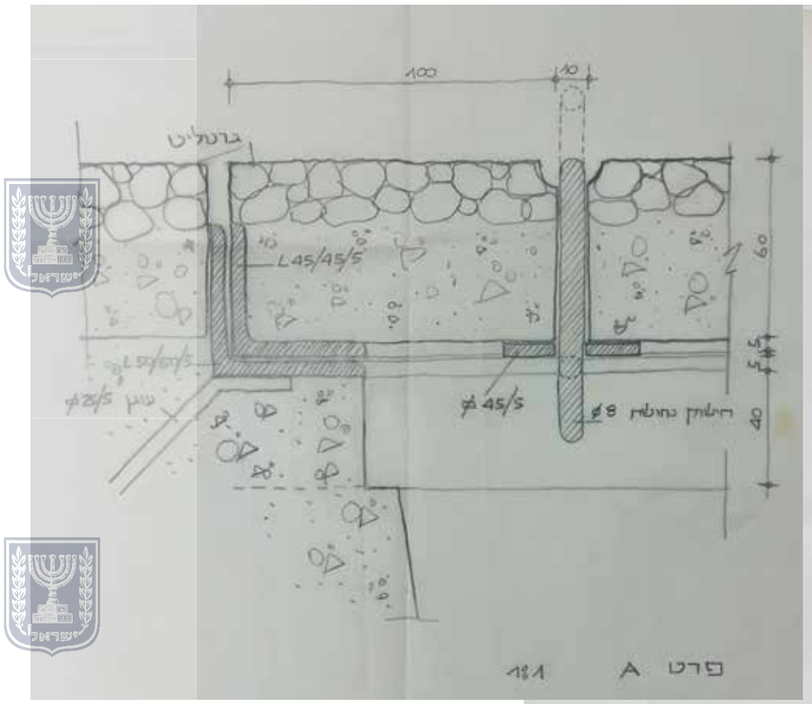
תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

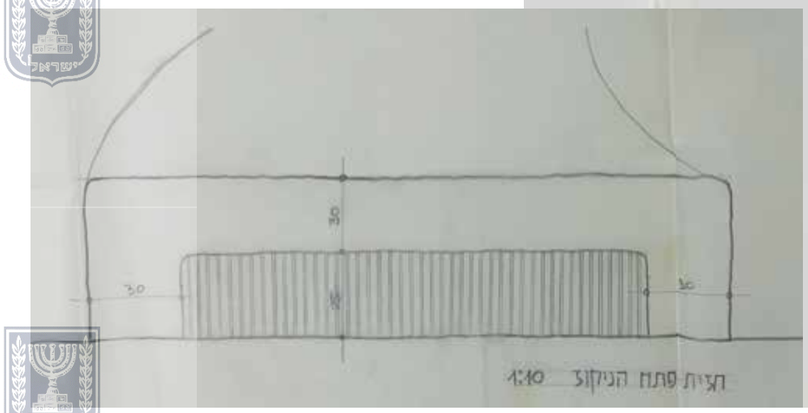
פרט י' - פרט פתח ניקוז מי הכיכר - הפרט כולל פתח למעבר מים מרצפת הכיכר, ופתח עליון עם מכסה.

תאריך לא ידוע | פרטי פיתוח הכיכר - אלטרנטיבה ב': גרנוליט

הגדלה של מכסה פתח הגישה לניקוז מי הכיכר, משולב פרופילי פלדה עם גרנוליט.

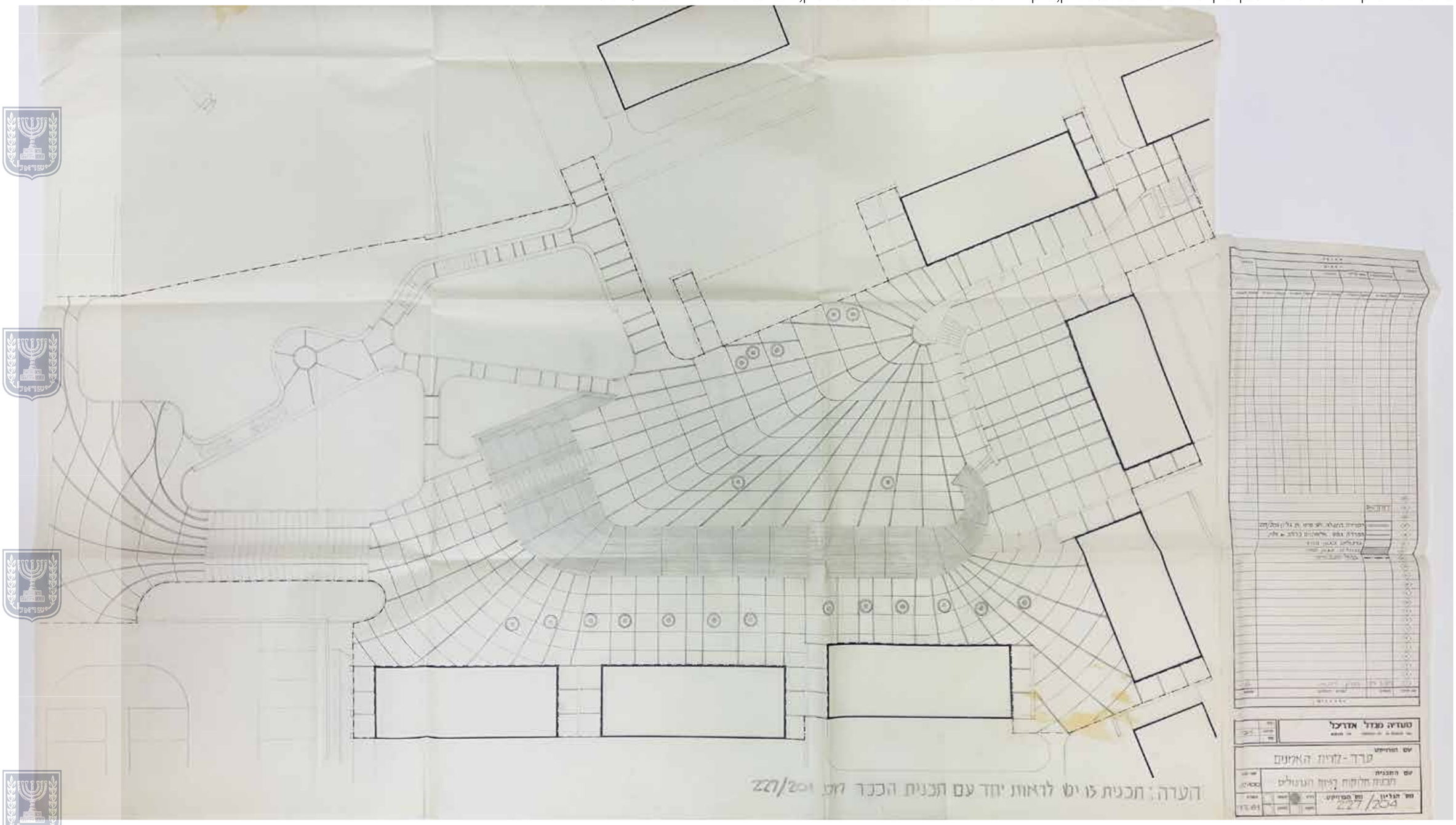

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

09.03.1981 | תכנית חלוקות ריצוף הגרנוליט

חלוקות של ריצוף הגרנוליט כפי שתכנן אותם האדריכל סעדיה מנדל. כל הקווים מובילים לנקודת מגוז מרכזית המהווה גם את מרכז המבט של האמפיתיאטרון. אפשר לראות את המשכיות הקווים גם בכניסה מכיוון רחוב יהודה. הריצוף בוצע בפועל בהתאם למופיע בשרטוט זה וניתן לראות את הפוגות בין יציקות הגרנוליט גם כיום. כמו כן, ניתן לראות את גבולות מתחם האמפיתיאטרון, לפני שנוספה אליו הרחבה העליונה.

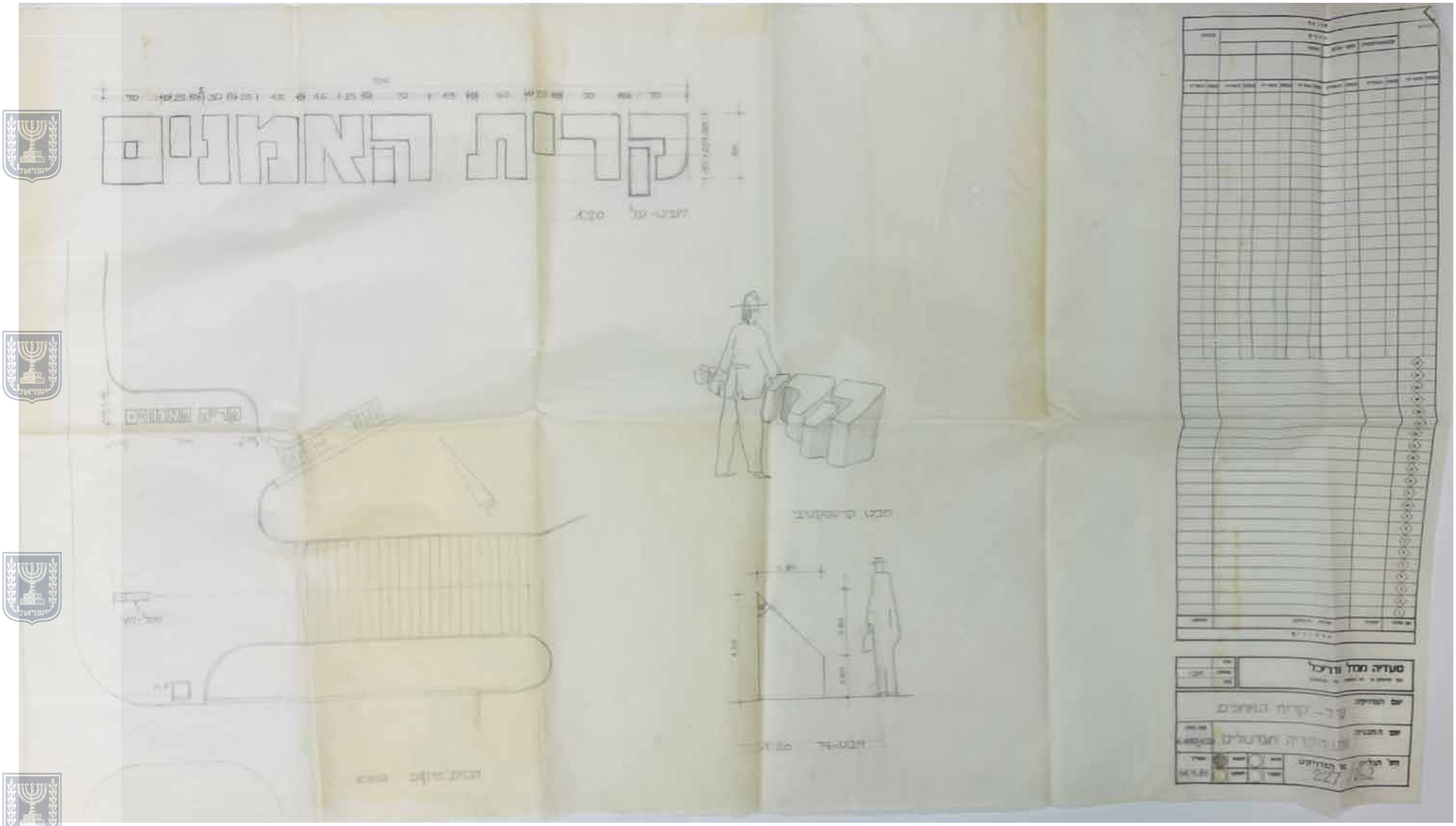

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

14.09.1981 | שלט הקריה מגרנוליט

שלט תלת מימדי מגרנוליט הכולל את הכיתוב "קרית האמנים", שתוכנן להיות מוצב בכניסה לקרית האמנים מכיוון רחוב יהודה. כיום השלט לא קיים. לא ידוע אם הוא נבנה או לא.

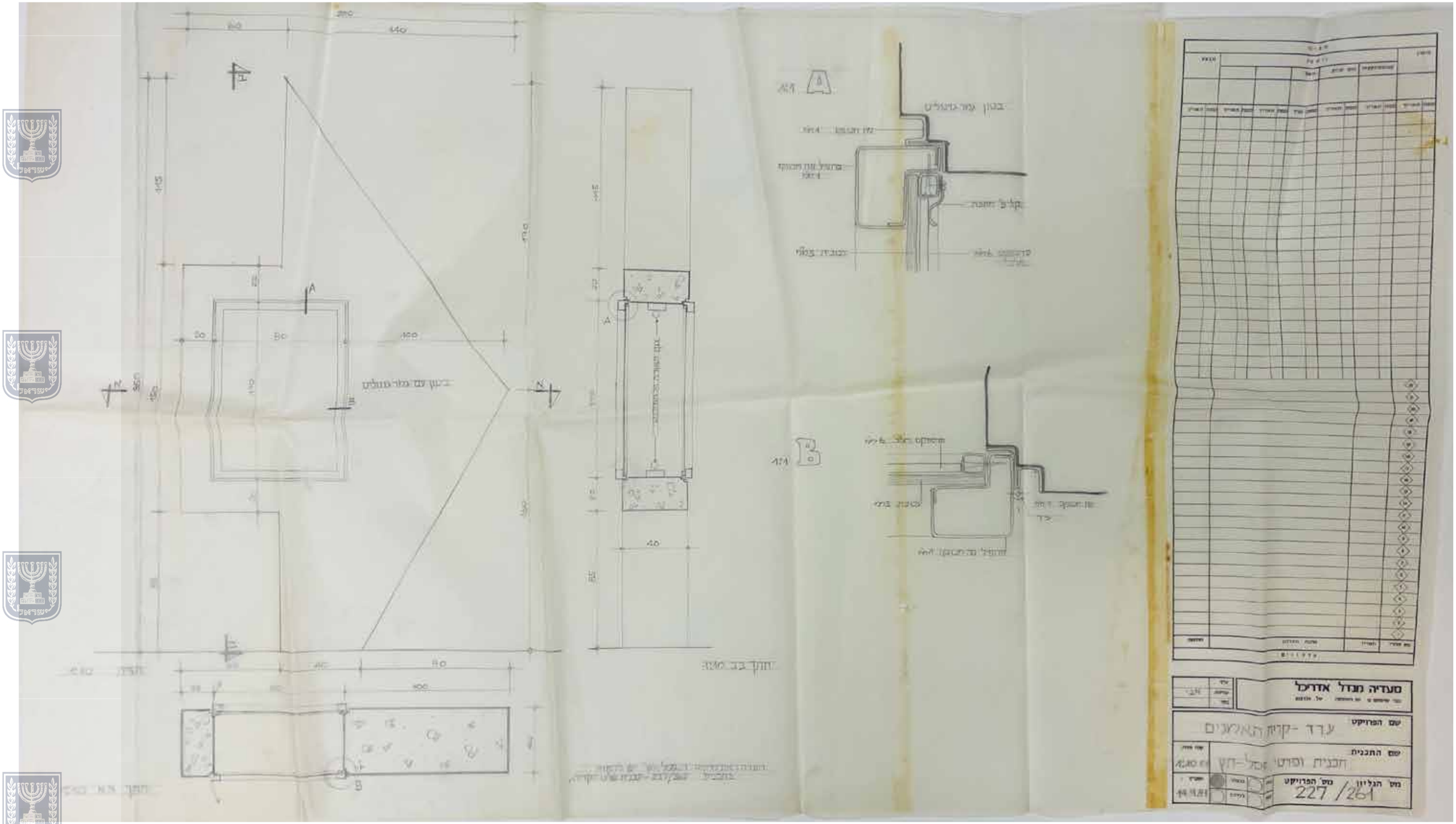

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

14.09.1981 | תכנית ופרטי פסל חץ

פסל תלת מימדי בצורת חץ, עשוי בטון וגרנוליט עם חלון זכוכית וגוף תאורה פנימי, שתוכנן להיות מוצב בכניסה לקרית האמנים מכיוון רחוב יהודה. כיום השלט לא קיים. לא ידוע אם הוא נבנה או לא.

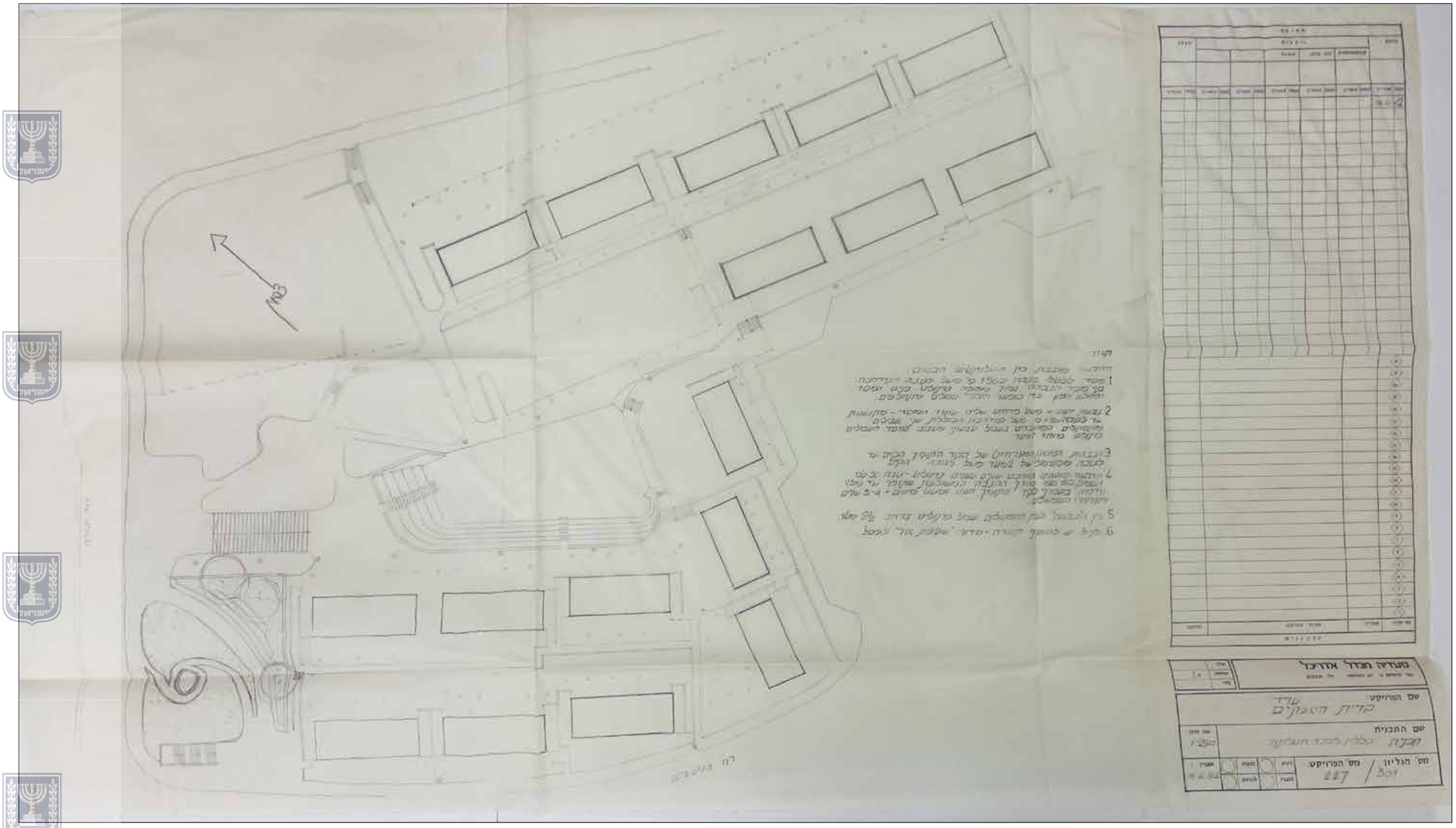

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

14.06.1982 | תכנית כללית לכיכר העליונה

לאחר סיום תכנון הכיכר המרכזית, עבר האדריכל לתכנון הכיכר העליונה. זוהי כנראה סקיצה ראשונית לרחבת הכיכר העליונה. בפועל הכיכר נבנתה מעט שונה.

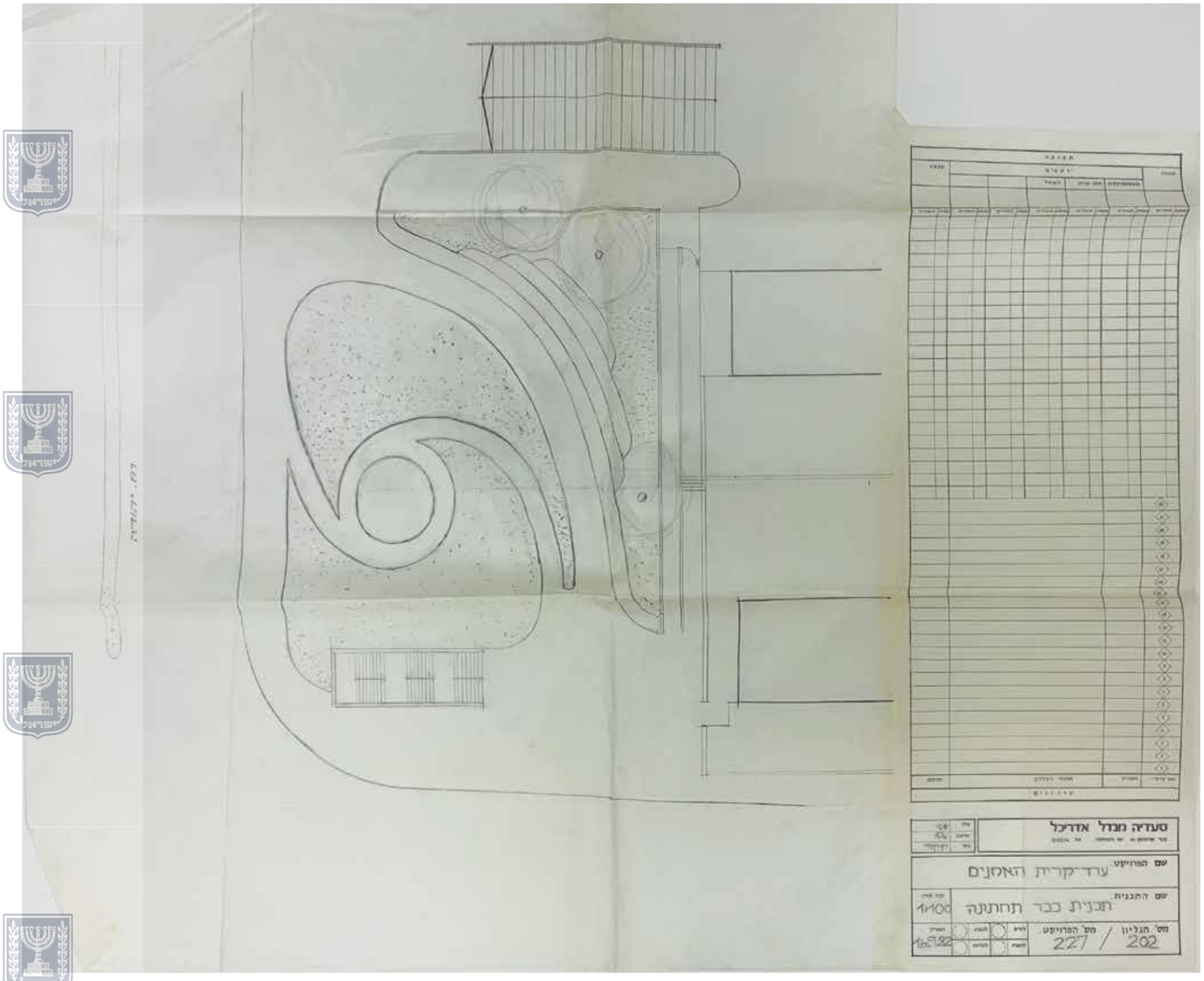

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

16.09.1982 | תכנית הכיכר העליונה

סקיצה לרחבת הכיכר העליונה. בפועל הכיכר נבנתה מעט שונה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

07.11.1982 | פרספקטיבה לכיכר העליונה

סקיצה לרחבת הכיכר העליונה. בפרספקטיבה ניתן לראות שהאדריכל תכנן להוסיף טריבונות ישיבה לכיכר העליונה (בדומה לרחבת האמפיתיאטרון), וכן פסל מוגבה במרכז עם שביל גישה מדורג אליו. בפועל הכיכר נבנתה במישור אחד, ובו שני אלמנטים עגולים.

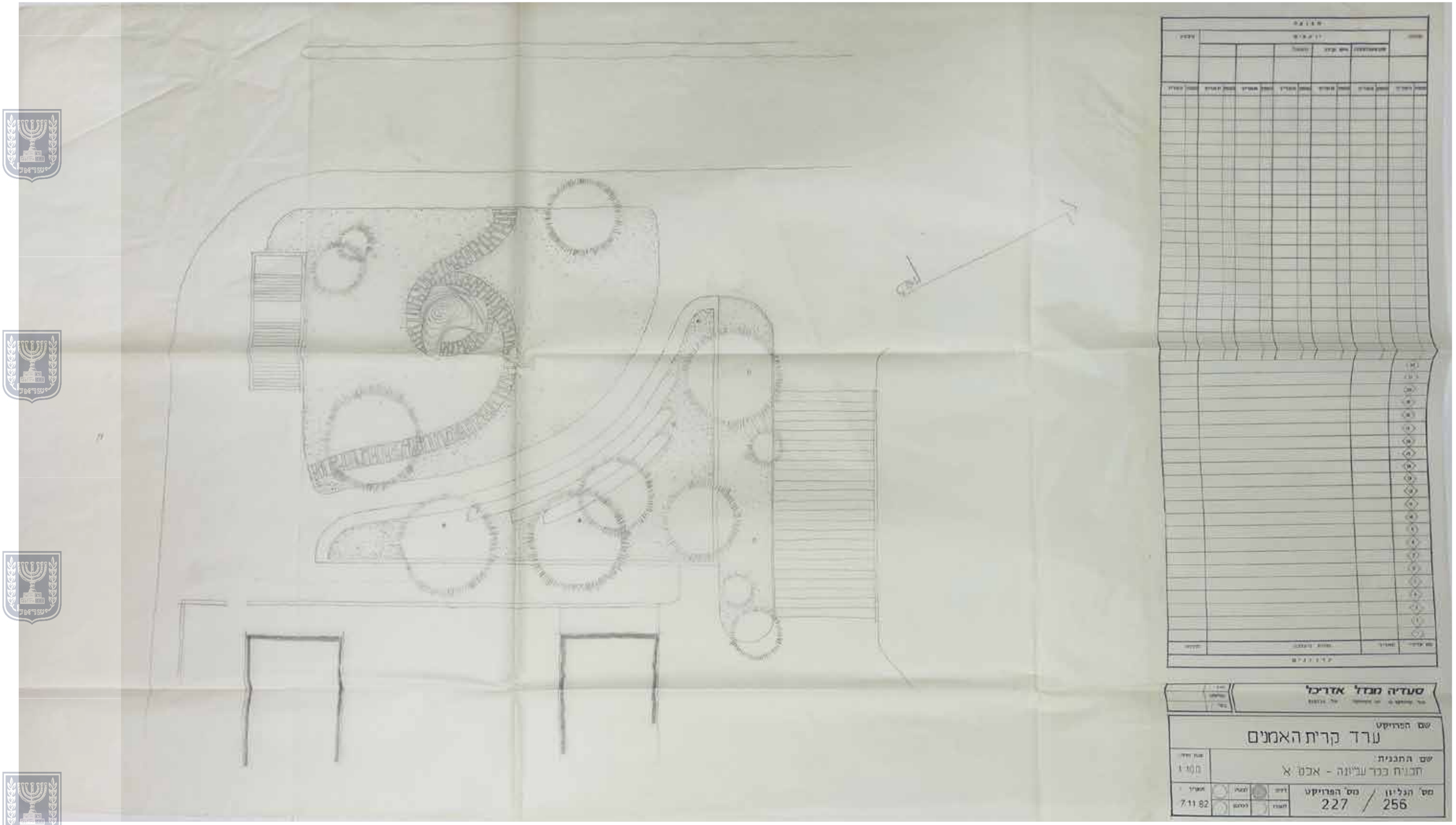

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

07.11.1982 | תכנית הכיכר העליונה - אלטרנטיבה א'

סקיצה לרחבת הכיכר העליונה. כמו בפרספקטיבה, גם בתכנית ניתן לראות שהאדריכל תכנן להוסיף טריבונות ישיבה ופסל מוגבה במרכז עם שביל גישה מדורג אליו. בפועל הכיכר נבנתה במישור אחד, ובו שני אלמנטים עגולים.

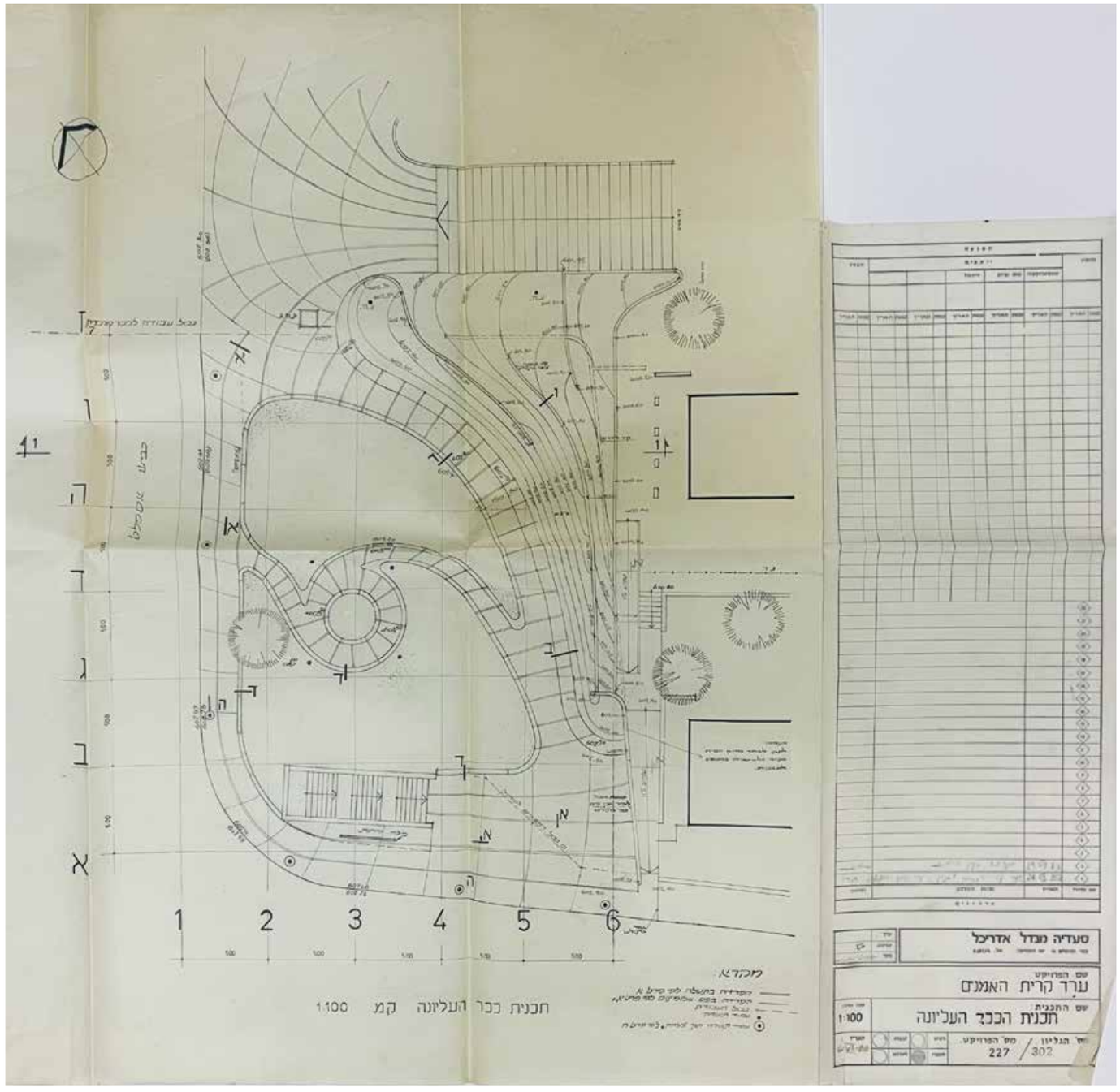

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

06.07.1983 | תכנית הכיכר העליונה

תכנית מפורטת לכיכר העליונה כולל חלוקות לריצוף הגרנוליט. בפועל הכיכר נבנתה מעט שונה. לא נמצא ההיתר של הכיכר.

29.07.1983 | חתך תיקון ברמפות

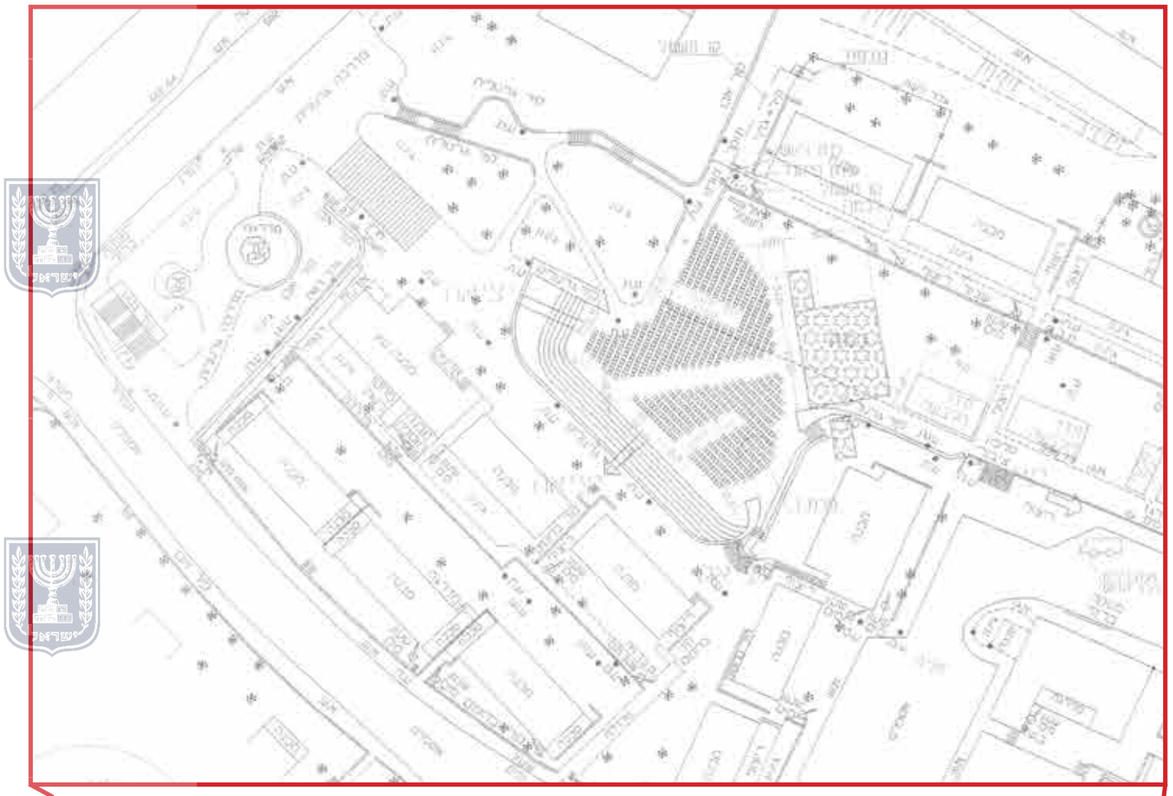
תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

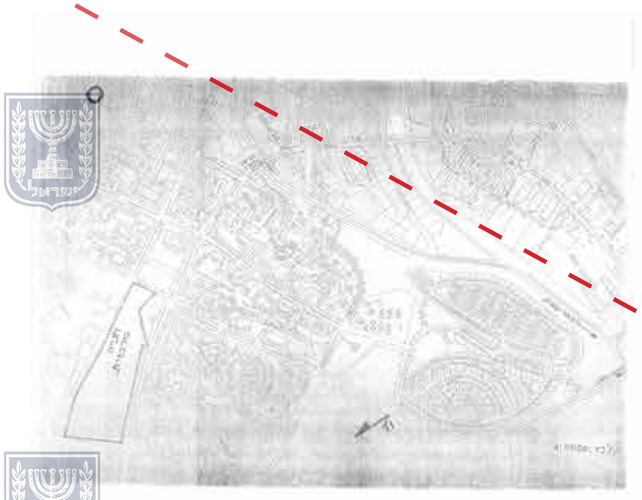
3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

28.06.1998 | היתר שימוש חורג עבור קיום מופעים / אירועים תחת כיפת השמים בקרית האמנים

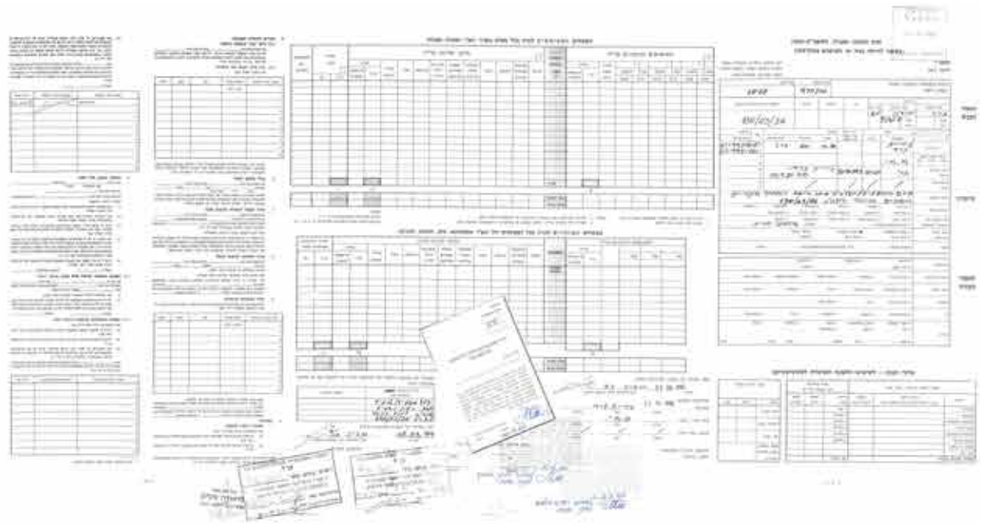
היתר לשימוש חורג שניתן לתקופה של שנה אחת, על מנת לקיים מופעים במגרש, בניגוד לתב"ע 130/03/24.

תוקף ההיתר הוארך מדי שנה, בתאריכים: 29.06.1999, 28.06.2000, 25.07.2001

* מכיוון שלא נמצא היתר מקורי, ניתן לראות בהיתר זה כיצד נבנתה בפועל רחבת הכיכר העליונה. היא מכילה שני אלמנטים עגולים בולטים ומחופים "אבן ערד", כשאת אחד מהם מקיף קיר נמוך המחופה גם הוא "אבן ערד". הרחבה היא במישור אחד ובריצוף גרנוליט משולב עם אדמה לגינון.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.6 מסמכים היסטוריים של המבנה

10.07.2023 | היתר לבניה חדשה לבית העולה

היתר לבניה חדשה במגרש הצמוד למתחם האמפיתיאטרון.

ניתן לראות שהתכנון הורס את המדרגות הקיימות ובמקומן מתוכננות מדרגות חדשות. הרחבה המוגבהת בחלקה תרוצף מחדש ובחלקה תוסב לחניון.

מרבית העצים שבגבולות התכנית הם לשימור.

נכון לחודש ינואר 2026, הפרויקט נמצא בשלבי בנייה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.7 ניתוח גבולות המתחם

כפי שניתן היה לראות בתכניות המופיעות בפרק 3.6 (מסמכים היסטוריים), גבולות מתחם האמפיתיאטרון כללו שבילי גישה רבים שהובילו אל המתחם. בפרק 2.1 (תכניות מתאר מקומיות), ניתן לראות שגבולות המתחם שונו לאורך השנים. בעמוד זה, על גבי תצלום אוויר משנת 2011, ניתן לראות את ההבדל בין גבולות חלקה 26 (בה נמצא מתחם האמפיתיאטרון) המסומנים ב**קו אדום**, לעומת גבולות המתחם המקורי המסומנים ב**קו צהוב**, ומבוססים על התכנית של הכיכר המרכזית המופיעה בעמוד 52 יחד עם הכיכר העליונה המופיעה בעמוד 71.

קנ"מ 1:500 | 2011, מקור: GIS עיריית ערד

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.7 ניתוח גבולות המתחם

בעמוד זה, על גבי תצלום אוויר משנת 2025, ניתן לראות את ההבדל בין גבולות חלקה 26 (בה נמצא מתחם האמפיתיאטרון) המסומנת ב**קו אדום**, לעומת גבולות המתחם המקורי המסומנים ב**קו צהוב**. בהשוואה לתצלום אוויר משנת 2011 המופיע בעמוד הקודם, ניתן לראות את השינויים וההתפתחות של הסביבה המקיפה את מתחם האמפיתיאטרון.

קנ"מ 1:500 | 2025, מקור: GIS עיריית ערד

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.8 ייעוד ושימוש המבנה לאורך השנים

לקראת סוף שנות ה-70, צריפים רבים בשכונת הראשונים עמדו ריקים, כיוון שהתושבים עברו מהשכונה למבני קבע בשכונות החדשות יותר.

בשנת 1977 החל התכנון של קרית האמנים. התכנון כלל את הצריפים של שכונת ראשונים, הרחבה שבין הצריפים שכונתה "הכיכר המרכזית", והרחבה העליונה שעל רחוב יהודה שכונתה "הכיכר העליונה".

אל הצריפים הגיעו כ-22 אמנים ויוצרים שהשתמשו במבנים עבור גלריות, חללי סטודיו וסדנאות.

בכיכר המרכזית שבקרית האמנים נבנה האמפיתיאטרון, בו התקיימו לרוב הופעות תחת כיפת השמיים, בין השאר בפסטיבל ערד הידוע, ובחגים כמו יום העצמאות ושבועות. בכיכר התקיימו גם טקסים לגני הילדים ובתי הספר.

בנוסף, בתחום הצריפים שמסביב לאמפיתיאטרון פעלו מספר בתי עסק, ביניהם פאב "המוזה" המיתולוגי (שהחל כבית קפה לפני שעבר למיקומו הנוכחי), "המרפסת", פאב "מקס", בית תה ועוד.

בשנים האחרונות הצריפים ננטשו וכל הצריפים נהרסו, למעט אחד שעדיין עומד. במקום בו עמדו הצריפים שהקיפו את האמפיתיאטרון ניתן לראות את הבסיס שלהם עדיין קיים ואת גרם המדרגות הקטן שהוביל אל פתח הכניסה לצריף.

את האמפיתיאטרון מקיפה כיום בנייה מאסיבית של מבני מגורים ומבני ציבור והכיכר הפכה לחצר האחורית של אתרי הבניה.

הופעה ברחבת האמפיתיאטרון | מתוך Google Maps, צולם בשנת 2021.

קרית האמנים, 2025.

מתוך הספר: ערד, בעריכת יהודה אילן, הוצאת המועצה המקומית ערד

מתוך הספר: ערד, בעריכת יהודה אילן, הוצאת המועצה המקומית ערד

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.9 תולדות האדריכל

אדריכל סעדיה "סצ'קו" מנדל נולד בתאריך 02.07.1931 בעיר נובי סאד, יוגוסלביה. במאי 1938, עלה לישראל עם משפחתו. המשפחה התגוררה במרכז תל אביב, ובתקופת מלחמת העולם השניה עברו זמנית לירושלים בשל עבודתו של אביו.

את לימודיו הגבוהים הוא התחיל בלימודי אמנות ב- Ecole National Superieure des Beaux Arts בפריז, וכעבור שנה פנה ללימודי אדריכלות, למשך כשנתיים. שנתיים נוספות הוא למד ב- Architectural Association School of Architecture בלונדון, ואז חזר ארצה והשלים את התואר בפקולטה לארכיטקטורה בטכניון בחיפה. במקביל ללימודיו בטכניון עבד כשנה במשרדם של אריה שרון ובנימין אידלסון.

בטכניון הכיר סעדיה את אשתו לעתיד, מרים (מיקי) רוסינוב, ובשנת 1957 לאחר נישואיהם נסעו השניים לעבוד באירופה. סעדיה עבד במשרדי אדריכלים ברומא, בפריז ובשטוקהולם. לאחר שנתיים באירופה, חזר ארצה לשנה נוספת במשרדם של שרון ואידלסון.

את משרדו העצמאי פתח בשנת 1960, אז תכנן מבנים רבים והיה שותף במגוון פרויקטים, ביניהם יפו העתיקה (שהיה לפרויקט השימור המרקמי הראשון שנוצר בישראל) בשיתוף עם האדריכלים אורה ויעקב יער, עכו העתיקה, העיר העתיקה בירושלים, מתחם "אברהם אבינו" בחברון, תחנת רכבת האוניברסיטה בתל אביב ומרכז לבדואים בדרום סיני. הוא זכה בפרס לעבודת תכנון בירושלים ע"ש הארכיטקט עוזי רוזן לשנת 1969-1968 עבור תכנון ושיקום הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים, ובפרס ישראל רוקח של עיריית תל אביב יפו עבור תכנון ושחזור פני העיר יפו. בין השנים 1985-1978, היה לאדריכל היישוב ירוחם.

סעדיה מנדל עבד גם כמנחה בטכניון, ניהל את בית הספר לעיצוב סביבה ואדריכלות בבצלאל. כמו כן, לימד במכללה האקדמית יהודה ושומרון באריאל (כיום אוניברסיטת אריאל) ובהמשך התמנה לראש המחלקה לארכיטקטורה.

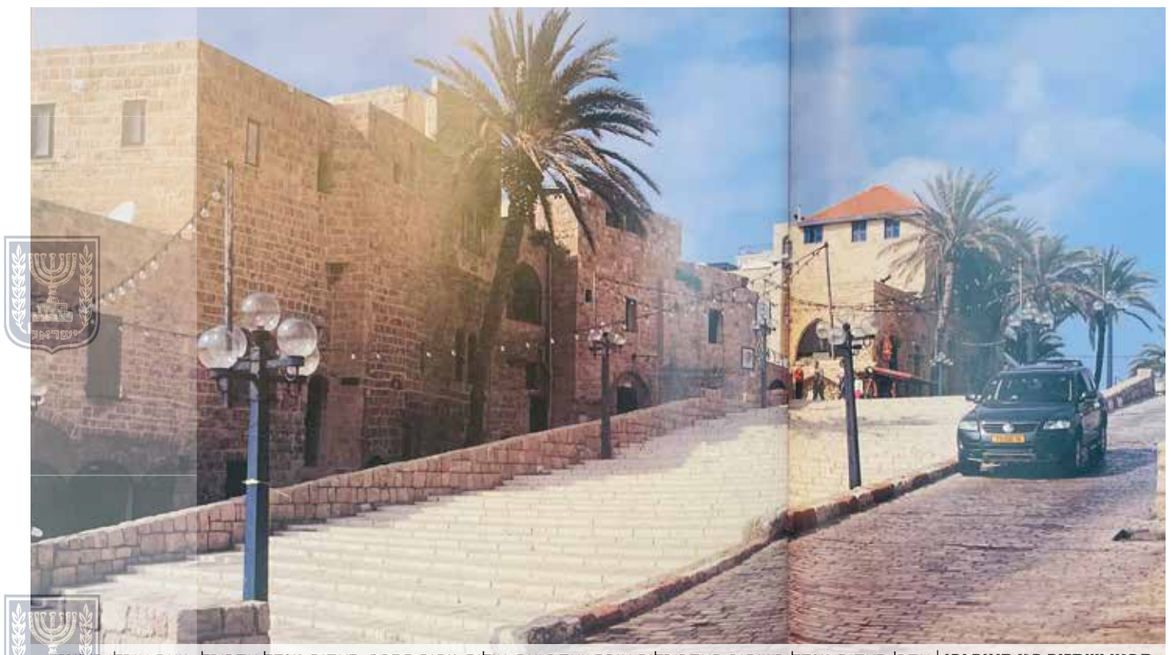
נושא שימור מבנים ואתרים העסיק אותו מאוד והוא פעל לשימורם של מגוון מבנים ומתחמים עוד בטרם נהגו להתייחס לשימור. סעדיה השקיע מאמצים רבים בניסיון להעלות את המודעות לנושא. עם הקמת המועצה לשימור אתרים, נמנה על פעיליה המרכזיים. במסגרת זו, שימש כחבר וכיו"ר ועדת התכנון ובהמשך יו"ר הוועד המנהל של המועצה.

סעדיה מנדל נפטר בתאריך 26.06.2017.

למרים וסעדיה ארבעה ילדים: אסא, יריב, עידו ושיראל. בנו, יריב מנדל, למד גם הוא אדריכלות. בשנת 1995 הצטרף יריב אל המשרד של אביו, ובשנת 2000 הפך לשותף במשרד. כיום מוביל את המשרד אדריכל יריב מנדל יחד עם אדריכל עמית מאור גויכמן שהצטרף למשרד בשנת 2003.

סעדיה מנדל | מתוך האתר של משרד האדריכלים Mandel Architects

תכנון ושחזור פני העיר יפו | אדר' סעדיה מנדל בשיתוף האדריכלים אורה ויעקב יער. צילום מתוך הספר: סעדיה מנדל אדריכל, מאת אורלי רובינזון.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

3.10 סגנון הבנייה

הזרם הברוטליסטי, היה נפוץ בעיקר בין שנות ה-50 ועד אמצע שנות ה-80 של המאה ה-20. מקור המונח "ברוטליזם" הוא בביטוי הצרפתי שנקט האדריכל לה-קורבוזייה "Beton Brut", שמשמעו בטון חשוף או בטון גולמי.

בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, הופנתה ביקורת על האדריכלות המודרנית ועל האסתטיקה הנקייה והאוניברסלית שלה. היא נתפשה כאליטיסטית ומנותקת, אינה שייכת למקום ולסביבה. הזרם הברוטליסטי קם מתוך האדריכלות המודרנית וכחלק מהביקורת עליה. האדריכלים שפעלו באותה התקופה הדגישו את הצורך בארכיטקטורה שהיא מעבר לסגנונות ולאופנות זמניות. הברוטליזם הוא למעשה אתיקה אדריכלית שהציבה כסטנדרט את ההצגה הכנה של המבנה, אמת חומרית, צורנית ופונקציונלית, כך שהשלד והמעטפת של הבניין הם אותו דבר. נעשה שימוש בחומרים יומיומיים, פשוטים וזולים כמו ברזל, זכוכית ופח, ובעיקר נעשה שימוש בבטון החשוף, ששימש כסמל של הישיר והאמיתי, הנועז והחדשני. בנוסף האדריכלות הותאמה למקום ולסביבה, לאקלים ולאור הטבעי.

תחילתה של הארכיטקטורה הברוטליסטית הייתה כמערכת פשוטה ואלגנטית, המבטאת את האמת הן של קונסטרוקציית המבנה והן של המערכות שלו, ללא הסתרה והחבאה מאחורי טיח לבן. החומרים הוצגו כפי שהם, אך בצורה מאופקת, פונקציונלית, מינימליסטית וחסרת פיסוליות. בהמשך התפתח הברוטליזם ונעשה שימוש יצרי ואקספרסיבי בחומר. הבטון קיבל תכונות פלסטיות ונעשו משחקים בין אור וצל ובין פנים וחוץ. נעשה שימוש רב באלמנטים חזרתיים בווריאציות שונות. הברוטליזם השתמש בשיטות הבנייה המודרניסטיות המתועשות, כמו אלמנטים טרומיים ובנייה תבניתית ומשוכפלת, אך במטרה לחפש אחר התמורות לחברה והיחסים בין הבניין לקהילה.

בישראל, הסגנון הבינלאומי שאפיין את שנות ה-30 ועד שנות ה-50, הגיע לארץ עם חלוצי הדור הראשון. סגנון זה התאים לציונות כמבטא גישה אוטופית, מנותקת מקונטקסט. אך בשנות ה-50, לאחר מלחמת העצמאות, החל חיפוש אחר 'מקומיות ישראלית'. השימוש בחומרים יומיומיים, פשוטים וזולים, התאים לתנופת הבנייה שהתרחשה בארץ ישראל, בשל הדחיפות לשכן את גלי העלייה הגדולים שהגיעו לארץ. חשיפת האמת החומרית והגסות העיצובית של הברוטליזם, התאימו לדור האדריכלים הצעיר בארץ ליצור שפה אדריכלית ישראלית מקומית, המנוגדת גם למודרניזם הנקי והבורגני, וגם לבנייה הערבית שהייתה באזור. הברוטליזם אם כך, התקבל בברכה. השימוש בבטון חשוף הפך בישראל לתופעה מקומית, וביטא צניעות שאינה רק משיקולים כלכליים, אלא גם רוח לאומית דמוקרטית וחברתית, שיצרה שיוויון מעמדי אשר הושג באמצעות סולידריות, המתנגדת להתגנדרות, קישוטיות ועודף. אותנטיות, פשטות, אחידות של הבעה, אלו סימני ההיכר של האדריכלות הישראלית החדשה.

אמנם **מתחם האמפיתיאטרון** לא מאופיין בבטון חשוף, אך ניתן לשייך אותו לזרם הברוטליסטי בשל השימוש הרב בחומרי גמר פשוטים, זולים ומקומיים, ובשל המשחק הצורני האקספרסיבי של החומר. משטחי הגרנוליט (כחומר טבעי-תעשייתי) הרחבים קיבלו תכונות פלסטיות ממש, באמצעות קווים עגולים ומפותלים. יש שימוש ב"אבן ערד" בפיתוח של הכיכר העליונה ובקירות התומכים שבגבולות המתחם.

דוגמא לשטח ציבורי מאותה התקופה והסגנון, היא **רחבת מוזיאון תל אביב** שנבנתה בשנת 1971. הרחבה תוכננה כמרחב למעבר, התכנסות ושהייה כחלק מהבינוי ורצף השטחים הפתוחים שסביבה, והפיתוח כולל משטחי גרנוליט רחבים עם במות וערוגות מבטון חשוף, בשילוב עצים המייצרים איי צל בכיכר החשופה. דוגמא נוספת היא **רחבת הכניסה לבית התפוצות** באוניברסיטת תל אביב, שתוכננה כחלק מתכנית האב של הקמפוס בין השנים 1962-1972, וכוללת מערכת מדרגות היורדות אל רחבה מונמכת. השפה הצורנית מבוססת על גיאומטריה של מתומן בעל צלעות שאינן שוות, והצורה ממשיכה להיות מודגשת בריצוף הגרנוליט בגוונים שונים. שתי הדוגמאות הללו תוכננות ע"י אדריכלי הנוף ליפא יהלום ודן צור.

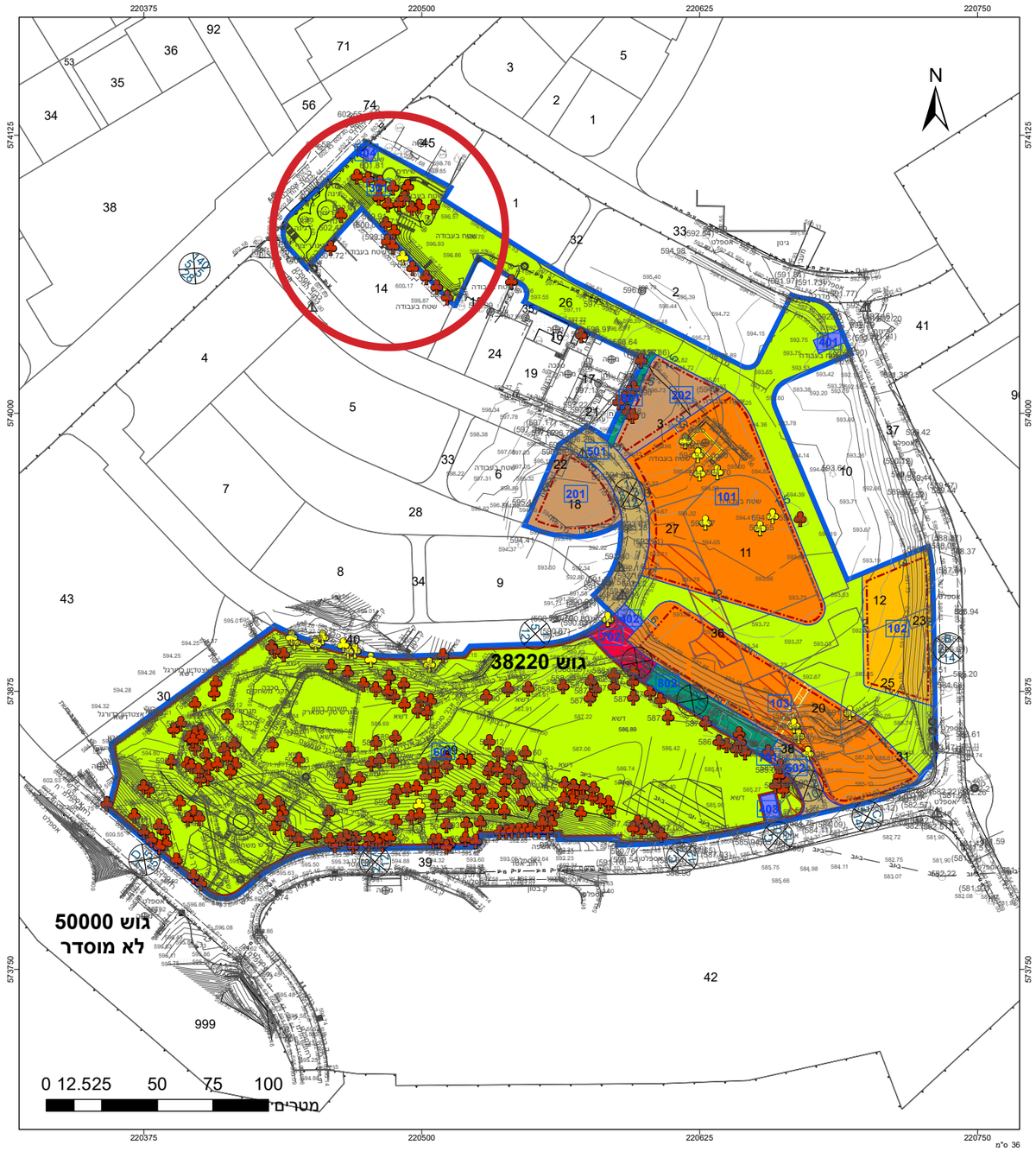
רחבת מוזיאון תל אביב, שנות ה-70 | מתוך קטלוג תערוכת "הבניין: 50 שנה", צילום: ישראל צפריר, מקור: ארכיון מוזיאון תל אביב לאמנות

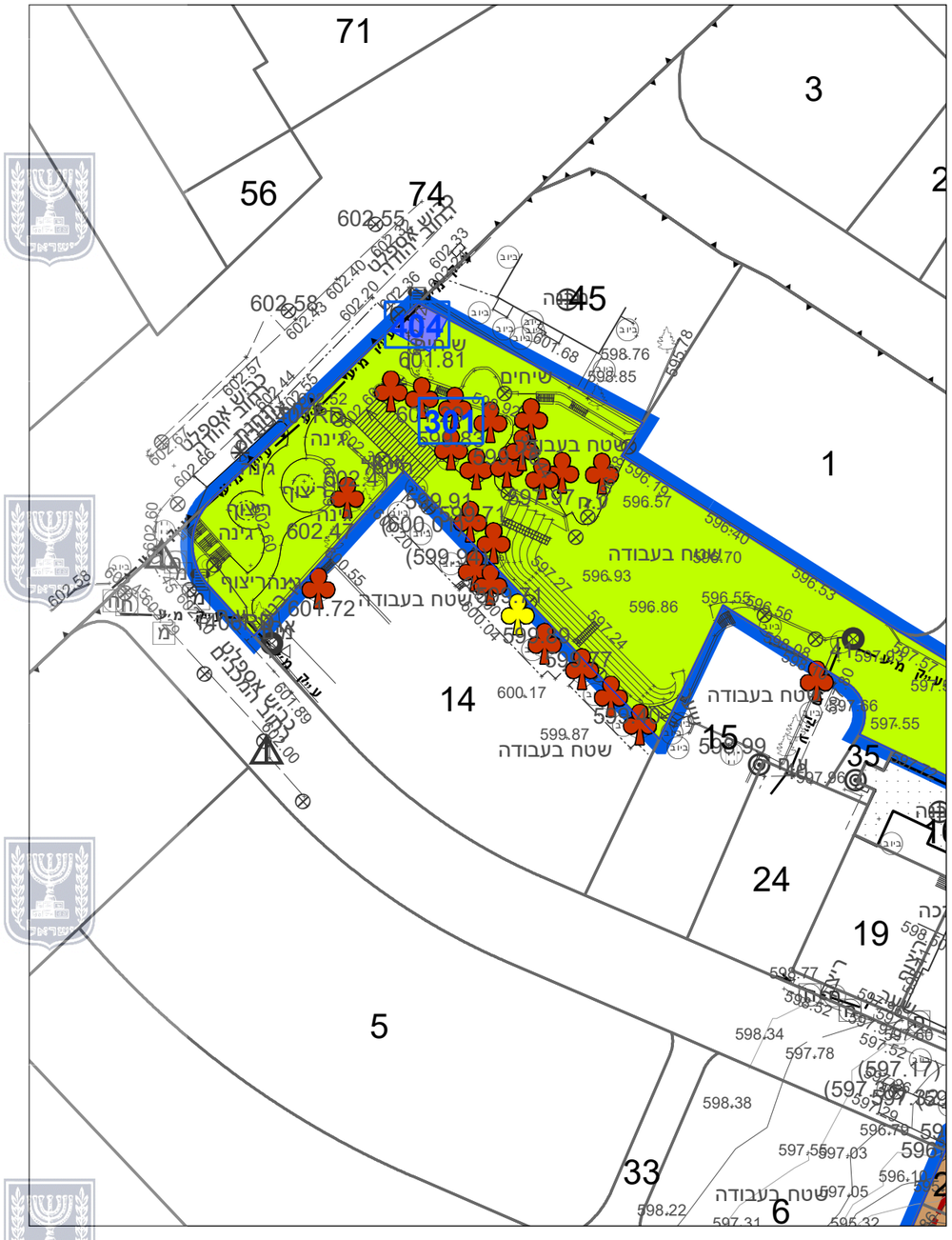
רחבת הכניסה לבית התפוצות (מוזיאון "אנו"), קמפוס אוניברסיטת תל אביב

4. תיאור מצב קיים

4.1 מפה טופוגרפית | קנה מידה 1:1250

הגדלה | קנה מידה 1:500

4.2 צילום אוויר עדכני

בצילום אוויר ניתן לזהות את הכיכר העליונה בחלק הצפון מערבי של התחום המסומן, ואת הכיכר המרכזית והאמפיתיאטרון בחלק הדרום מזרחי.

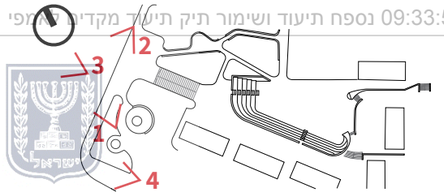

קנ"מ 1:1250 | 2025, מקור: GIS עיריית ערד

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3 תיעוד צילומי

4.3.1 הסביבה הקרובה

רחוב יהודה שמצפון מערב למתחם. המבט פונה לכיוון צפון. ניתן לראות שריצוף הגרנוליט ממשיך גם על חלק מהמדרכה.

רחוב יהודה שמצפון מערב למתחם. המבט פונה לכיוון מערב. ניתן לראות שריצוף הגרנוליט ממשיך גם על חלק מהמדרכה.

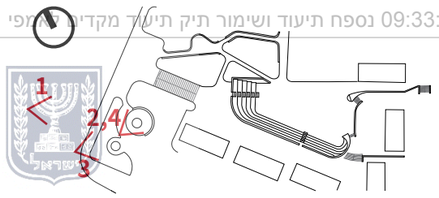
מבט מרחוב יהודה לכיוון צפון אל שביל הגישה לרחוב משכונת יעלים. מתחם האמפיתיאטרון נמצא מעבר לכביש.

מקלט תת קרקעי בפינה המערבית של המתחם ובסמוך לכיכר העליונה, בין רחובות יהודה והמכבים.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.2 הכיכר העליונה

הכיכר העליונה נבנתה על רחוב יהודה. בגרסא הראשונית, תכנן האדריכל פסל מרכזי מוגבה שאליו מוביל שביל משופע, ובחלקה הפנימי של הכיכר טריבונות ישיבה הצופות לכיוון הפסל והרחוב. במקום זה, הוקמה כיכר מישורית בעלת שני אלמנטים מעוגלים, האחד מונח על רצפת הגרנוליט והשני על במת גרנוליט נמוכה אותה מקיף קיר נמוך בצורת חצי עיגול. הכיכר נצפית מן הרחוב ומאפשרת הליכה בתוכה ומעבר ממנה אל הכיכר המרכזית של קרית האמנים.

1

מבט מכיוון רחוב יהודה אל רחבת הכיכר העליונה. ניתן לראות שהכיכר תחומה באמצעות שורת סלעים.

2

אלמנט העיגול מחופה ב"אבן ערד" ומונח על במת גרנוליט נמוכה. מקיף אותו חצי עיגול של קיר נמוך מחופה גם הוא ב"אבן ערד"

3

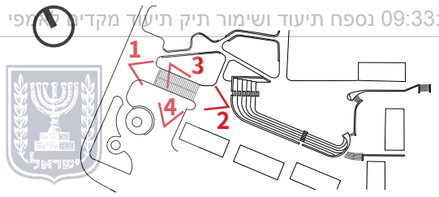
אלמנט עיגול נוסף מחופה ב"אבן ערד".

4

תקריב של אלמנט העיגול המחופה "אבן ערד".

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.3 המדרגות הראשיות

הכניסה הראשית לקריית האמנים מכיוון רחוב יהודה נעשית באמצעות גרם מדרגות רחב במיוחד, המקשר בין מפלס הרחוב והכיכר העליונה אל כיכר האמפיתיאטרון המרכזית שנמצאת בגובה נמוך יותר. המדרגות עשויות יציקת גרנוליט, ובשני הצדדים סלעים גדולים וצמחיה מקומית. את המדרגות מלווים עמודי תאורה הממשיכים גם אל תוך הכיכר המרכזית.

1
מבט מצפון-מערב אל המדרגות המובילות לכיכר המרכזית, מכיוון רחוב יהודה שנמצא מעל בקצה גרם המדרגות.

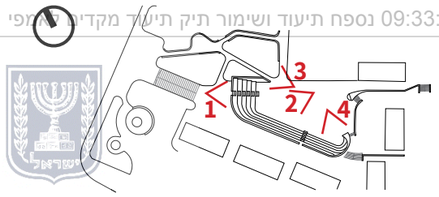

2
מבט מדרום-מזרח לכיוון רחוב יהודה שנמצא מעל, בקצה גרם המדרגות.

3
צידי גרם המדרגות מלווים בסלעים גדולים ולצידם אדמה גננית וצמחיה מקומית.

4
מבט מצד המדרגות לכיוון צפון-מזרח. הקיר התומך מחופה ב"אבן ערד" המקומית

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.4 הכיכר המרכזית - האמפיתיאטרון

בכיכר המרכזית נמצא האמפיתיאטרון, בו מספר טריבונות ישיבה בשתי צלעות לא סימטריות ובעלות קווים מעוגלים. לכל צלע יש גישה באמצעות גרם מדרגות קטן המוביל אל הרחבה התחתונה, בה נהגו לקיים הופעות (בהופעות גדולות יותר הרחבה התמלאה בכיסאות זמניים והבמה הוקמה מעבר לריצוף הגרנוליט).

1
מבט מכיוון צפון-מערב אל האמפיתיאטרון. ניתן לראות את הקווים המעוגלים של הטריבונות ואת גרם המדרגות הקטן המוביל אל הרחבה התחתונה.

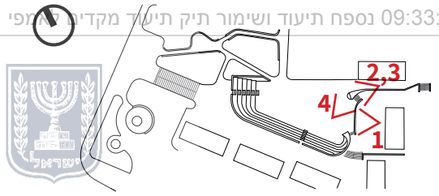

2
מבט מהרחבה התחתונה של האמפיתיאטרון אל טריבונות הישיבה וגרם המדרגות הקטן.

3
מבט מהרחבה התחתונה של האמפיתיאטרון אל טריבונות הישיבה וגרם המדרגות הקטן. ניתן לראות את הפרט המיוחד של דופן טריבונות הישיבה מימין.

4
מבט מהרחבה התחתונה של האמפיתיאטרון אל טריבונות הישיבה. ניתן לראות את הפרט המיוחד של דופן טריבונות הישיבה משמאל.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.4 הכיכר המרכזית - האמפיתיאטרון

בחלקו הדרומי של האמפיתיאטרון נמצאת במה מוגבהת הצופה אל האמפי מלמעלה, ואליה מוביל גרם מדרגות צדדי ומעוקל. על במה זו היו לרוב כיסאות ושולחנות בהם אנשים נהגו לשבת ולצפות בהופעות. לעיתים אזור זה שימש גם כבמה להופעות עירוניות. (ניתן לראות בפרק 3.8 - ייעוד ושימוש המבנה לאורך השנים).

1

מבט אל האמפיתיאטרון מהבמה המוגבהת הממוקמת מדרום לו.

2

מבט אל האמפיתיאטרון מהבמה המוגבהת הממוקמת מדרום לו.

3

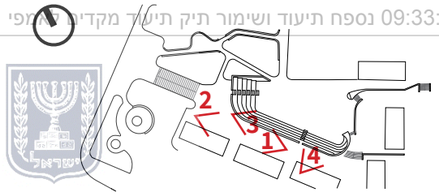
גרם המדרגות המוביל מהבמה המוגבהת הדרומית, אל רחבת האמפיתיאטרון.

4

גרם המדרגות המוביל מהבמה המוגבהת הדרומית, אל רחבת האמפיתיאטרון. ניתן לראות את פרט הניקוז של מי הכיכר בחלק התחתון של התמונה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים אמפי

4.3.4 הכיכר המרכזית - האמפיתיאטרון

מעל טריבונות האמפיתיאטרון בצידו המזרחי, ישנה רחבה עליונה המאפשרת מעבר או שהייה, ובה עצים רבים המצלים על המתחם ועמודי תאורה. הרחבה העליונה מופרדת מטריבונות האמפיתיאטרון באמצעות חומה נמוכה מגרנוליט. בצידה השני של הרחבה, היו בעבר שלושה צריפים כחלק משכונת הראשונים. כיום הם כבר נהרסו אבל ניתן לזהות את קווי המתאר שלהם לפי הקרקע עליה הונחו, וגרם המדרגות הקטן שהוביל אל הכניסה אליהם.

1

מבט לכיוון צפון. ניתן לראות את גרם המדרגות הראשי המוביל אל הכיכר המרכזית ואת שורת עמודי התאורה.

2

מבט לכיוון דרום. ניתן לראות את המיקום בו עמדו הצריפים של שכונת ראשונים ואת המדרגות שהובילו אל הכניסה אליהם.

3

מבט לכיוון דרום. ניתן לראות את החומה הנמוכה המפרידה בין טריבונות האמפיתיאטרון לבין הרחבה שמעל.

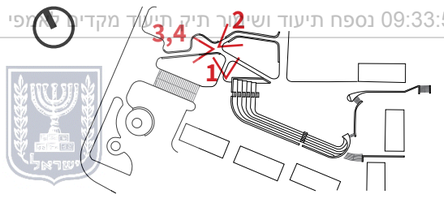

4

העצים, שהיו קיימים עוד לפני הקמת קרית האמנים קיבלו פרט מיוחד ואותם מקיפה רצפת הגרנוליט.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.5 שבילי גישה

לכיכר המרכזית היו מספר שבילי גישה צדדיים. בעמוד זה ניתן לראות את שביל הגישה הצפון-מערבי, שחיבר בין רחוב יהודה אל רחבת האמפיתיאטרון.

מבט לכיוון צפון-מזרח. בנקודה זו יש פיצול של השביל - צד אחד מוביל אל הרחבה התחתונה של האמפיתיאטרון וצד שני אל הרחבה שמעל הטריבונות.

מבט לכיוון מזרח. השביל מוביל עד לרחבה התחתונה של האמפיתיאטרון.

גרם המדרגות הצדדי המוביל לרחוב יהודה.

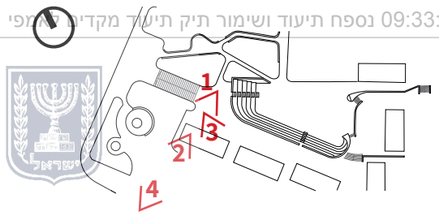

גרם המדרגות הצדדי המוביל לרחוב יהודה.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.5 שבילי גישה

לכיכר המרכזית היו מספר שבילי גישה צדדיים. בעמוד זה ניתן לראות את שביל הגישה מכיוון מזרח, שחיבר בין רחוב המכבים אל רחבת האמפיתיאטרון. ככל הנראה, חלקו של השביל היה קיים מאז הקמת שכונת ראשונים, וחיבר את הצריפים שהיו כאן עם רחוב המכבים.

מבט אל שביל הגישה המזרחי. ניתן לראות את השטח המיושר עליו היה מונח אחד הצריפים של שכונת ראשונים.

מבט אל שביל הגישה המזרחי. ייתכן שחלקו היה קיים מאז הקמת שכונת ראשונים.

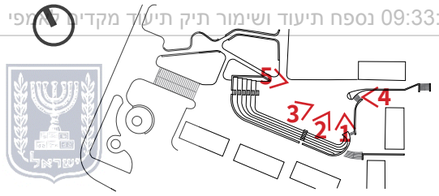
השטח המיושר עליו היה מונח אחד הצריפים של שכונת ראשונים. שביל הגישה המזרחי מתחיל מימין לשטח זה.

מבט מכיוון רחוב המכבים שממערב למתחם.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.6 צמחיה

ככל הנראה, מרבית מהעצים הבוגרים במגרש היו קיימים עוד לפני הקמת המתחם. בתכנית פיתוח השטח שבפרק 3.6, ניתן לראות שעצים רבים מסומנים כעצים קיימים. בעמוד זה מופיעים צילומים של העצים המקיפים את האמפיתיאטרון. כל העצים המופיעים כאן מיועדים לשימור לפי סקר עצים שנערך למתחם.

1
עץ אורן ירושלים המיועד לשימור

2
עצי אורן ירושלים המיועדים לשימור

3
עצי אורן ירושלים המיועדים לשימור

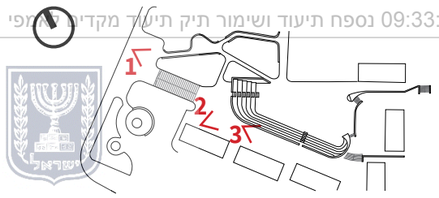

4
עץ אורן ירושלים המיועד לשימור

5
עצי אורן הצנובר המיועדים לשימור

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.3.7 עמודי תאורה

ברחבי קרית האמנים ישנם עמודי תאורה בעלי חמש נורות המסודרות בצורה של +. עמודי תאורה אלו נמצאים הן בכיכר המרכזית והן בכיכר העליונה. מרבית עמודי התאורה נשתמרו.

עמוד תאורה בכניסה הראשית למתחם מכיוון רחוב יהודה.

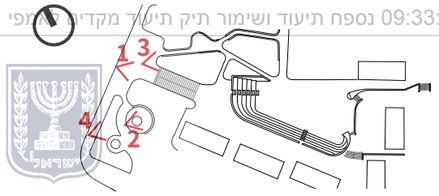
עמוד תאורה. ככל הנראה נשבר בחלקו, כיוון שלא נמצאו דוגמאות נוספות של נורה אחת בלבד.

עמוד תאורה בכיכר המרכזית מעל לטריבונות האמפיתיאטרון.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.4 חומרי גמר

חומרי הגמר בקרית האמנים הם ברובם חומרים טבעיים, פשוטים, זולים ומקומיים. ריצוף הגרנוליט פרוס בכל שטח מתחם האמפי, בהתאם לתכנית הריצוף המפורטת ולפרטי הבנייה הספציפיים ששרטט האדריכל (מופיעים בפרק 3.6 - מסמכים היסטוריים). להלן צילומים עם חומרי הגמר המופיעים ברחבי המתחם.

ריצוף הגרנוליט המלווה את כל מתחם קרית האמנים. ניתן לראות את הפוגות המעוגלות בין יציקות הגרנוליט.

חיפוי אבן ערד המופיע במספר מקומות במתחם קרית האמנים

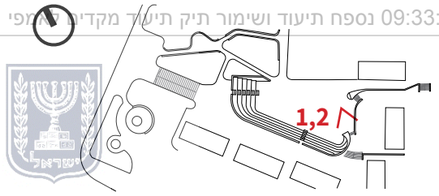
סלעים המלווים את המדרגות הראשיות ומדגישים את הכניסה הראשית אל מתחם קרית האמנים.

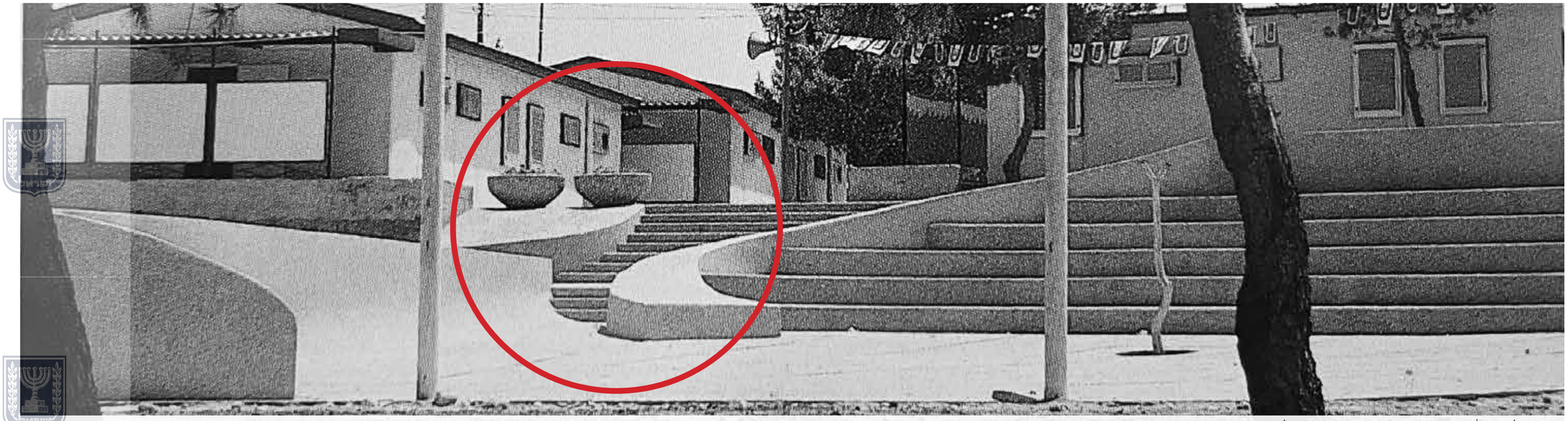
במתחם יש מספר אזורים של אדמה, השומרים על החיבור עם המדבר והסביבה הקיימת.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.5 מפגעים

רוב הכיכר נשמרה כפי שהייתה במקור, אך יש כמה מקומות ואלמנטים שפורקו או נהרסו עם הזמן. בתמונה העליונה בעמוד זה ניתן לראות את גרם המדרגות שמדרום לטריבונות הישיבה של האמפיתיאטרון, כשבקצהו נמצאות שתי אדניות עגולות מגרנוליט. בשתי התמונות המופיעות למטה, ניתן לראות שגרם המדרגות פורק ובמקומו הוקם קיר בטון חדש (ככל הנראה אמורות להיבנות מדרגות חדשות בהמשך). האדניות נמצאו זרוקות בגבול המגרש.

תאריך לא ידוע | מתוך הספר: ערד, בעריכת יהודה אילן, הוצאת המועצה המקומית ערד

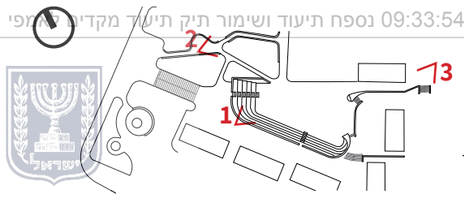
גרם המדרגות שמדרום לטריבונות האמפיתיאטרון נהרס, ובמקומו הוקם קיר בטון חדש.

אדניות גדולות ועגולות עשויות גרנוליט שנמצאו זרוקות לצד האמפיתיאטרון.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים - אמפי

4.5 מפגעים

המבט שהיה מטריבונות הישיבה אל רחבת האמפיתיאטרון נחסם כעת במבני מגורים מוקפים חומה. חלק משבילי הגישה הצדדיים אל רחבת האמפיתיאטרון שמצפון-מערב נהרסו, והשביל שעוד קיים נבלם בחומת מבני המגורים החדשים. גם גרם המדרגות הדרום-מזרחי נהרס. בנוסף נמצאה ברזיה עשויה גרנוליט זרוקה מחוץ למגרש, וככל הנראה הייתה שייכת למתחם האמפיתיאטרון, אך מיקומה המקורי אינו ידוע.

1 המבט מטריבונות הישיבה לכיוון רחבת האמפי נחסם במבני מגורים חדשים המוקפים חומה.

2 שביל גישה צפון-מערבי שנבלם בחומת מבני המגורים החדשים.

3 גרם המדרגות הדרום-מזרחי שנהרס.

4 ברזיה שנמצאה מחוץ למגרש וככל הנראה שייכת לקרית האמנים. המיקום המקורי שלה לא ידוע.

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

5. הערכת המבנה

5.1 תיאור משמעות המתחם

ערך אדריכלי

מתחם האמפיתיאטרון נבנה ככיכר עירונית. למתחם מאפיינים אדריכליים המזוהים עם הזרם הברוטליסטי (שרווח בעשורים הראשונים של הקמת העיר), בשל השימוש הרב בחומרי גמר פשוטים, זולים ומקומיים (כמו ריצוף הגרנוליט, ושימוש ב"אבן ערד" המקומית והייחודית לאזור), ובשל המשחק הצורני האקספרסיבי של החומר. בנוסף, האדריכל סעדיה מנדל שתכנן את המתחם, הוא מבין האדריכלים המשפיעים ביותר על המרחב הציבורי במדינה ועל אתרים לשימור בפרט. מתחם האמפיתיאטרון נשמר ברובו כפי שתוכנן בידי אדר' סעדיה מנדל וכפי שבוצע במקור.

ערך סביבתי ואורבני

בגרסתו המקורית, היו למתחם האמפיתיאטרון יחסים עם הסביבה, בשל היותו בנוי בהתאם לגבולות המגרש והיותו חלק מקרית האמנים וצריפי האמנים שמסביב. שבילי הגישה הרבים חיברו את הכיכר עם כל הרחובות המקיפים את השכונה. אך מאז, הסביבה השתנתה, הצריפים נהרסו ואת הכיכר מקיפים מבני מגורים גדולים המופרדים בחומה מהכיכר העירונית. מרבית השבילים המובילים אל הכיכר נהרסו, ולכן הערך הסביבתי למתחם פחת עם השנים.

עם זאת, למתחם יש פוטנציאל להוות נקודת מפגש ושהייה של תושבי השכונה והסביבה הקרובה. זהו המרחב הציבורי הקרוב ביותר למבני המגורים שנבנים בימים אלו בשכונה, וכן מבני הציבור שעתידים להיבנות בסמוך, יוכלו לקיים פעילויות חוץ והתקהלויות ברחבת האמפיתיאטרון.

הכיכר העליונה, מהווה רחבה ציבורית מרווחת במרכז של רחוב יהודה הראשי. היא מאפשרת אינטראקציה חברתית ספונטנית, מקום למפגש ולשהייה, ואפשרות למנוחה ולהפסקה מהרחוב. לכיכר זו יש ערך מבחינה אורבנית בעיר.

ערך היסטורי

הערך ההיסטורי-תרבותי של המתחם הוא גבוה, בשל היותו חלק משכונת הראשונים, שהייתה לשכונת המגורים הראשונה בעיר ערד. עם זאת, הצריפים המקוריים של השכונה נהרסו ואינם קיימים עוד במתחם, על כן לאמפיתיאטרון כשלעצמו אין ערך היסטורי מובהק בהקשר של שכונת הראשונים, שכן הוא נבנה לאחר שהתושבים הראשונים עזבו את השכונה. יחד עם זאת, הוא נושא ערך כזיכרון לאירועי האמנות שהתייקמו בו ולקרית האמנים שהיתה ואינה עוד.

ערך חברתי

הערך החברתי של מתחם האמפיתיאטרון הוא גבוה. המקום שימש ברוב שנותיו כמקום לאירועים והופעות בקני מידה משתנים, מרכז של אמנים ומקום של בילוי ופנאי. בנוסף, הכיכר העירונית מייצרת מקום אפשרי למפגשים חברתיים, קל להגיע אליה בשל מיקומה המרכזי יחסית בעיר ובשל היותה חלק מרצף השבילים העירוניים.

5.2 סיכום

עבודה זו מהווה תיעוד מקדים למתחם לשימור **האמפיתיאטרון**, קרית האמנים, ערד.

בתיק תיעוד זה נערכה סקירה של התפתחות העיר והשכונה, תיעוד מקיף אודות המתחם (מהשנים שקדמו להקמתו ועד למצבו הנוכחי), סיכום תולדות אדריכל המבנה ופירוט של הגישה האדריכלית לפיה תוכנן המתחם. בנוסף, נעשה ניתוח המאפיינים האדריכליים והחומריים במתחם. כמו כן, הוצגו השינויים שחלו במבנה לאורך השנים ופירוט הערכים שלו.

מטרת תיק תיעוד מקדים זה, היא להציג את מירב המידע הרלוונטי בנוגע למתחם האמפיתיאטרון ולספר את סיפורו. תיק התיעוד המקדים מפרט את ערכיות האתר מבחינה אדריכלית, היסטורית, אורבנית וחברתית, והוא בא במטרה לסייע למתכנן לגבש פתרון תכנוני. אין מטרת תיק התיעוד לקבוע הנחיות תכנוניות ופתרונות אדריכליים. אלו יבואו לידי ביטוי בתכנית המוצעת, בהתבסס על המידע המופיע בתיק תיעוד זה.

מתוך הספר: ערד, בעריכת יהודה אילן, הוצאת המועצה המקומית ערד

תכנית 610-1361948 19/04/2026 09:33:54 נספח תיעוד ושימור תיק תיעוד מקדים לאמפי

6. מקורות

ארכיונים:

אוסף אדריכל סעדיה מנדל | המרכז לחקר המורשת הבנויה ע"ש אבי ושרה ארנסון, הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון

ראיונות ושיחות:

אדר' יריב מנדל

תצלומים ומיפויים:

אופק צילומי אוויר
https://oapgis.ofekonline.com/customscene/Arad_Public

Govmap המרכז למיפוי ישראל
https://https://www.govmap.gov.il

GIS ערד | קומפלוט
https://v5.gis-net.co.il/v5/arad

אתר הספריה הלאומית
https://www.nli.org.il/en

ישראל נגלית לעין, יד יצחק בן צבי
https://israelalbum.org.il

אוסף התצלומים הלאומי
https://gpophoto.gov.il/haetonot

Harvard Library Digital Collection
https://library.harvard.edu/digital-collections

בלוגים ואתרים:

קבוצת פייסבוק "**איזה ישן זה בערד זכרונות ילדות של הערדניקים לדורותיהם**"
https://www.facebook.com/groups/484009601668588

אדריכלות ברוטליסטית בישראל / אדר' פרופ' הדס שדר ואדר' עומרי עוז-אמר
https://www.brutalist-architecture.org

Mandel Architects
https://www.mandel-arch.co.il

ספרים:

ערד עיר ניסיונית / פרופ' אדר' הדס שדר
ישראל: הוצאת ספריית יהודה דקל - המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל; תשפ"ב, 2022

ערד / עורך: יהודה אילן; עיצוב גרפי: יונה קרוון
ערד: המועצה המקומית ערד; תשמ"ד, 1983

ערד 1962-1970 / אלבום
ערד: המועצה המקומית ערד; 1970

ערד בשנת העשור
ערד: המועצה המקומית ערד; 1973

מחשבות על שימור / סעדיה מנדל
מקוה ישראל: מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ממורשת החברה להגנת הטבע; תשע"ז 2017

סעדיה מנדל - אדריכל / אורלי רובינזון
אור יהודה: כנרת; 2006

מסמכים נוספים:

מחלקת תכנון עיריית ערד

ארכיון ההנדסה של עיריית ערד

ארכיון התמונות של עיריית ערד

מסמכי תכנית מתאר כוללנית לעיר ערד / מנעד, דצמבר 2020

נספח שימור לתכנית מתאר כוללנית לעיר ערד / אדר' פרופ' הדס שרד, ינואר 2023 (עדכון אחרון)

הבהרה בנוגע למקור התמונות:

בעבודה זו נעשה מאמץ לעשות שימוש אך ורק בתמונות מותרות, ולתת את הקרדיט הראוי עבור יוצר התמונה, והמקור להשגתה. השימוש בתמונות אלה נעשה למטרה מחקרית, כחלק מהרחבת הידע ההיסטורי והאדריכלי על בית המלאכה הזעירה, במסגרת תיק תיעוד מקדים שנועד להתפרסם בציבור ולטובת הציבור.

בכל מקום בו לא צויין מקור או צלם, התמונה צולמה על ידי דנה צברי.